

MITÄ SIIHEN VIELÄ VAADITAAN?

Pro gradu -tutkielma neljän nuoren somalinaisen kokemasta toiseudesta suomalaisessa yhteiskunnassa

Nina Östergård
Pro gradu-tutkielma
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Sosiaalityö
Syksy 2016

TIIVISTELMÄ

MITÄ SIIHEN VIELÄ VAADITAAN?

Pro gradu -tutkielma neljän nuoren somalinaisen kokemasta toiseudesta suomalaisessa yhteiskunnassa

Nina Östergård

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Tuomo Kokkonen

Syksy 2016

104 sivua

Tämän sosiaalityön pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli tutkia nuorten somalinaisten kokemaa toiseutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimus selvittää, kokevatko he olevansa hyväksytyjä ja tasavertaisia kansalaisia yhteiskunnassamme vai kokevatko he olevansa ulkopuolisia. Tutkimusaihetta lähestyin toiseuden käsitteen kautta. Lähes jokainen ihminen kokee jossain vaiheessa elämäänsä toiseutta. Kokemus toiseudesta voi syntyä hyvin moninaisista syistä. Siihen voi vaikuttaa esimerkiksi sairaus, vamma, työttömyys, syrjäytyminen tai kokemus erilaisuudesta. Tässä tutkielmassa toiseutta lähestytään maahanmuuttajan näkökulmasta ja erityisesti värillisen, musliminaisen kokemusten kautta.

Tutkimus suoritettiin teemahaastatteluina ja sitä varten haastateltiin neljää nuorta somalinaista. Heistä kaksi oli syntynyt Suomessa, yksi oli tullut Suomeen 3-vuotiaana ja yksi 12-vuotiaana. Haastatteluista kerätty aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Teoreettisen viitekehyksen lisäksi tutkimus sisältää kuvaavan luvun somalityön ja -naisen elämään vaikuttavista tekijöistä. Tämän luvun tarkoitus on osaltaan selvittää kulttuurin ja yhteisön ja toisaalta maahanmuuton muodostamaa kehystä, jonka vaikutuksen alaisina he elävät.

Tämän tutkimuksen valossa haastattelemini somalinaisten elämä Suomessa esiintyy hyvin haasteellisena. Nämä naiset ovat eläneet elämäänsä sekä suomalaisen yhteiskunnan että oman yhteisönsä jäseninä ja näin olleet kahden erilaisen vaikutuspiirin alaisina. Elämässään he ovat tehneet sellaisia ratkaisuja, joiden vuoksi he ovat etääntyneet yhteisöstään. Kuitenkaan he eivät pysty kokemaan, että heidät hyväksyttäisiin osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Näin ollen nämä naiset kokevat olevansa toisia sekä omassa yhteisössään että suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksen merkittävimpana tuloksena on se, että nämä somalinaiset elävät kaksinkertaisen toiseuden kokemuksen varjossa. Suurimpina vaikuttavina seikkoina näihin kokemuksiin ovat yhteisön suhtautumiseen vaikuttava länsimainen pukeutuminen sekä suomalaisen yhteiskunnan suhtautumiseen vaikuttava ihonväri. Siksi meidän tulisi sekä yhteiskunnan tasolla että sosiaalityön menetelmin pystyä paremmin tukemaan maahanmuuttajanuoria ja heidän vanhempiaan ja lisäksi pyrkiä vaikuttamaan valtaväestön asenteisiin ja ymmärrykseen erilaisuutta kohtaan.

Asiasanat: ulkopuolisuus, erilaisuus, toiseus, hyväksyntä, rasismi, etninen yhteisö

Sisällys

1. JOHDANTO.....	4
2. JOHDATTELUA TUTKIMUKSEN AIHEESEEN.....	8
2.1 Maahanmuutto Euroopan ja Suomen kehyksessä.....	9
2.2 Somalialaiset Euroopassa ja Suomessa	11
2.3 Somalitytön ja -naisen elämä diasporassa	13
2.4 Somalinaisen roolin murros	17
3. TEOREETTINEN NÄKÖKULMA	20
3.1 Toiseus eri tieteeanalooissa	20
3.2 Toiseuden määrittelyä	22
3.3 Toiseuteen liittyvät elementit tässä tutkimuksessa	25
3.4 Aikaisempia tutkimuksia	32
3.5 Tutkimustehtävä sekä tutkimuskysymykset	38
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	39
4.1 Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa.....	39
4.2 Teemahaastattelu aineiston keräämisen välineenä.....	40
4.3 Haastateltavien kuvailu	41
4.4 Aineiston analyysimenetelmä	43
4.5 Tutkimuksen eettiset kysymykset	46
5. NUOREN SOMALINAISEN ELÄMÄ SUOMESSA SEKÄ YHTEISÖN VAIKUTUKSET TOISEUDEN KOKEMUKSIIN.....	49
5.1 Pukeutumisen tuomat vaikutukset.....	49
5.2 Suhde kulttuuriin ja yhteisöön	54
5.3 Muuttuvat naisten roolit.....	59
5.4 Suhde uskoon	65
6. YHTEISKUNNASTA SUUNTAUTUVIEN TOISEUDEN KOKEMUSTEN VAIKUTUS YKSILÖN ELÄMÄÄN.....	69
6.1 Yhteiskunnasta heijastuvat toiseuden kokemukset	69
6.2 Rasismi ja vieraan pelko toiseuden aiheuttajina	72
6.3 Omaa paikkaa etsimässä.....	76
6.4 Omat voimavarat ja tulevaisuuden näkymät.....	80
7. TOISEUDEN ELEMENTIT HAASTATELTAVIEN ELÄMÄSSÄ	85
8. POHDINTA.....	95
LÄHTEET	98

KUVIOT

Kuvio 1: Kaksinkertainen toiseuden kokemus

85

1. JOHDANTO

Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan suomalaisia tulee olemaan vuonna 2050, 6,1 miljoonaa, joista maahanmuuttajatausta noin miljoonalla. Suomen itsenäisyyspäivänä, 6.12.2015, erään keskisuuren suomalaisen kaupungin paikallislehdessä mietitään, mitä suomalaisuus on tänä päivänä. Otsikko ohjaa ajatuksia: ”Suomalaisuus muuttuu, vaikka moni ei haluaisi”. Artikkelissa viitataan tutkimukseen, jonka aihe käsitteli sitä, missä vaiheessa on perusteltua lopettaa kutsumasta ihmistä maahanmuuttajaksi ja kutsua häntä suomalaiseksi, kuten ketä tahansa kantaväestöön kuuluvaa. Noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että ihminen tulee suomalaiseksi saatuaan kansalaisuuden ja jää pysyvästi maahan. Kuitenkin tuloksista tulee ilmi, että suomalaisuutta ei ratkaista juridiikalla, vaan se on henkinen asia. Samassa artikkelissa Jörn Donner miettii, että suomalaisuus on erilaista myös kaikille suomalaisille ja kysyy, mistä tämän päivän suomalaisuus tulisi rakentaa? Tärkeitä suomalaisen yhteiskunnan peruspilareita hänen mukaansa ovat avoimuus, vapaus ja demokraattisuus. (Pohjalainen 6.12.2015. 21.) Venla Pystysen artikkelissa muslimiaktivisti ja bloggaaja Maryan Abdulkarim kuvaa Gloria-lehden haastattelussa lapsuuttaan ja nuoruuttaan. Sitä, miten hän jatkuvasti sai koulumaailmassa tuntea olevansa erilainen, poikkeava ja väärä ja hän miettii, että ”Ei luokkakavereiden olemassaoloa koskaan kyseenalaistettu”. Sitten Maryan löysi mustien kansalaisoikeustaistelija Malcom X:n elämäkerran ja hän ymmärsi, että kysymys on yksilöä suuremmista asioista: vallasta, rakenteellisesta sorrosta ja toiseuttamisesta. Tämän jälkeen hän ymmärsi, että hän on yksilönä ihan ”ok tyyppi”. (Gloria 23.2.2016.)

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen tarkastellut Suomessa asumista maahanmuuttajan näkökulmasta ja heidän omakohtaisten kokemustensa kautta. Kohderyhmä koostuu nuorista somalinoisista Suomessa. Tarkoitukseni oli selvittää, kokevatko he saavansa tasavertaista kohtelua siten, että he kokevat olevansa hyväksytyjä ja osa tätä yhteiskuntaa. Toteutuvatko nämä Jörn Donnerin mainitsevat suomalaisen yhteiskunnan peruspilarit: avoimuus, vapaus ja demokraattisuus maahanmuuttajien kokemusmaailmassa vai ovatko ne jotain, mitä meidän tulisi tavoitella? Tätä näkökulmaa olen lähestynyt toiseuden kokemuksen kautta. Tarkoitukseni oli tutkia millaisia toiseuden kokemuksia tutkittavat Suomessa kohtaavat, millaisissa tilanteissa niitä esiintyy ja kenen taholta tämä toiseuttaminen tapahtuu? Tutkimuksen avulla pyrin myös selvittämään sitä, millä tavoin nämä toiseuden kokemukset vaikuttavat heidän elämäänsä. Lähtöoletuksena minulla oli, että nämä nuoret naiset jollain

tapaa joutuvat kokemaan erilaista kohtelua ja kohtaamista ja se, että he eivät ole puhtaasti hyväksytyjä, vaan toisia.

Yhteiskunnallisesti näen tämän aiheen tällä hetkellä hyvin tärkeäksi. Suomeen on saapunut vuoden 2015 aikana ennen näkemättömät määrät turvapaikanhakijoita, eikä paluuta entiseen enää ole. Meidän on pystyttävä miettimään uudelleen asenteitamme ja arvojamme ja kohdattava rakentavasti uudenlaiset haasteet, joita yhteiskuntamme kohtaa. Sosiaalityön tutkimuksella on myös tärkeä rooli vaikuttamisen suhteen. Sosiaalityön tutkimuksen seuran kolumnissaan Merja Anis (2/2016) toteaa, että sosiaalityön tutkimuksen verkostoituminen etnisten suhteiden tutkimuksen kanssa, voisi vahvistaa monikulttuurisuutta sekä rasismia koskevaa keskustelua, tutkimusta, koulutusta ja työkäytäntöjä alallamme. Hän näkee myös yksittäisen sosiaalityöntekijän roolin tärkeäksi mahdollisuudeksi osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja pyrkiä vaikuttamaan paikallisesti erilaisissa yhteisöissä. (Sosiaalityön tutkimuksen seura 2/2016.) Oman tutkimukseni paikan näen siinä, että se avaa meille mahdollisuuden tunnistaa niitä kohtia, joissa maahanmuuttajanuoret tarvitsevat ja voisivat hyötyä saamastaan tuesta sosiaalityön sekä yhteiskunnan taholta. Samalla voisimme tehokkaammin pystyä suunnittelemaan niitä väliintuloja, joilla sosiaalityön keinoin voisimme maahanmuuttajanuoria auttaa rakentamaan itselleen tasavertaista ja hyvää elämää.

Rolf Lidskog (2010) on tarkastellut maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta tämän päivän Ruotsissa. Hän miettii, että mikä oikeastaan saa meidät jakamaan yhteiskunnan meihin ja heihin? Mikä aiheuttaa sen, että välillä voimme hyväksyä, kunnioittaa ja elää yhdessä hyvinkin erilaisten ihmisten kanssa ja toisaalta välillä reagoida voimakkaasti pieniinkin eroihin. Onko kyse kulttuurisista eroista vai jostain muusta ja mikä merkitys tässä kaikessa on etnisyydellä? Tänä päivänä demokraattinen kehitys painottaa ihmisten samanarvoisuutta, oikeutta tuoda esiin henkilökohtaista identiteettiään sekä kulttuuriin kuulumistaan. Globalisaation myötä tärkeisiin rooleihin ovat nousseet näkökulmat siitä, miten yksilön ja ryhmän, sekä ryhmien väliset suhteet muodostuvat ja miten niistä neuvotellaan. (emt., 12-13.)

Jaana Vuori (2012) nostaa esiin käsitteen arjen kansalainen. Hän lähestyy käsitettä kuvaamalla sitä, miten myös Suomessa koko elämänsä elävä ihminen käy läpi arjen kansalaisuuden muodostumisen prosessia. Hän kuvaa arjen kansalaisuuden prosessin olevan erilainen, jos sitä tukee äidinkieli ja kuuluminen valtaväestöön kuin silloin jos yksilö kuuluu

esimerkiksi etniseen vähemmistöön. Arjen kansalaisuuteen liittyy yksilön ja julkisen vallan suhde. Siihen liittyy yksilön oikeudet ja velvollisuudet, osallisuus ja osallistumisen mahdollisuudet, tunnustetuksi tuleminen ja se, että yksilö kokee kuuluvansa yhteiskuntaan. (emt., 235.)

Olen työssäni kohdannut paljon maahanmuuttajia ja oppinut sen, että he kaikki tulevat erilaisista taustoista ja elämäntilanteista ja jokaisella on oma tarinansa. Minua on kiinnostanut ja myös huolestuttanut jo pitkään se, miten erityisesti maahanmuuttajanuoret elämässään Suomessa pärjäävät ja miten he sitä rakentavat. Pro gradu -prosessin alussa suunnitelmanani oli jatkaa ja laajentaa kandidaatin tutkielmani aihetta, joka liittyi maahanmuuttajanuorten elämän rakentumiseen ja identiteetin muodostumiseen. Kati Turtiaisen väitöskirjaan (2012) tutustuttuani, oivalsin, että muun muassa Charles Taylor (1994) ja Axel Honneth (1995, 2007) käsittelevät kehittelemässään tunnustusteoriassa juuri niitä asioista, joita olen pohtinut. Tutustuttuani laajemmin kirjallisuuteen koskien tunnustusteoriaa, selkiintyi pikkuhiljaa ajatukseni siitä, mitä tutkimuksessani pyrin tavoittelemaan. Aloin pohtia sitä, miten tunnustuksen puute yksilölle aiheuttaa. Kirjallisuuteen perehdyttyäni kiinnostuin kuitenkin vielä enemmän ihmisen elämää määrittävistä toiseuden kokemuksista. Mitä toiseus on ja millaista on elää yhteiskunnassa, jossa yksilö jatkuvasti kokee olevansa erilainen, eikä yksi meistä? Miten sen kaltaiset kokemukset ihmisen elämään ja sen rakentamiseen vaikuttavat? Näin ollen tutkimukseni keskiöön nousi toiseuden käsite, sekä ne toiseuteen liittyvät elementit, jotka ovat merkityksellisiä juuri tämän tutkimuksen haastateltavien elämän kulussa ja päätin jättää tunnustusteorian tarkastelun kokonaan tutkimuksestani pois.

Suunnitelmanani oli haastatella maahanmuuttajanuoria, jotka olivat lähtöisin eri maista, eri etnisistä ryhmistä, eri uskontokunnista ja sekä miehiä että naisia. Prosessin edetessä tutkimuksen päämäärä kuitenkin tarkentui ja kohderyhmä rajautui. Päädyin siihen, että tutkimuksellani olisi enemmän yhteiskunnallista arvoa ja tulokset olisivat luotettavampia, jos tutkimus kohdistuisi tiettyyn ryhmään ja heidän elinoloihinsa. Tällöin olisi mahdollista miettiä yhteiskunnan tasolla sitä, mikä näiden nuorten naisten asema suomalaisessa yhteiskunnassa on. Sekä sitä, miten yhteiskunnan tasolla mahdollisesti voitaisiin vaikuttaa heidän elinoloihinsa, siten että he tuntisivat kuuluvansa osaksi meitä?

Tutkimuksen olen toteuttanut eräässä suuressa suomalaisessa kaupungissa. Tutkimus on kvalitatiivinen, ja aineisto on kerätty teemahaastatteluina, joihin osallistui neljä nuorta naista. Haastateltavista kaksi on syntynyt Suomessa ja kaksi muuttanut tänne lapsena. Koska haastateltavia oli näin vähän, eivät tulokset sinänsä ole yleistettävissä, mutta ne voivat antaa jonkinlaista viitettä siitä, millaisten asioiden kanssa nämä nuoret naiset kamppailevat. Kaksi haastatteluista suoritettiin yksilöhaastatteluina ja yksi haastattelu tehtiin parihaastatteluna haastateltavien toiveesta. Haastatteluista kertynyt aineisto on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkielma rakentuu siten, että luvussa kaksi lähdän liikkeelle ensin tutkimuksen paikantumisesta, eli maahanmuutosta Suomessa ja Euroopassa yleisellä tasolla sekä somalialaisista Suomessa. Sen jälkeen olen pyrkinyt kuvaamaan sitä, millaisia erityisyyksiä somalinaisen elämään sisältyy ja miten naisen rooli on maahanmuuton myötä muuttunut. Tämän osion näen tärkeäksi sen vuoksi, että se helpottaa lukijaa pääsemään sisään siihen kehykseen, mitä pidän tämän tutkimuksen lähtökohtana, eli kokemuksia nuoren somalinaisen näkökulmasta. Luvussa kolme siirryn tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen, joka tässä tutkimuksessa on toiseuden käsite. Toiseutta on tutkittu hyvin monilla eri tieteenaloilla ja olen ensiksi kertonut käsitteestä yleisesti, siitä millaisia merkityksiä sille on eri tutkijoiden ja tieteenalojen kautta annettu ja sitten nostanut muutamia, mielestäni oman tutkimukseni kannalta tärkeitä, toiseuteen liittyviä seikkoja erikseen. Esittelen luvussa myös aikaisempia tutkimuksia, joita aiheesta on tehty. Sen jälkeen tutkimus etenee metodiluvun, luku neljä, kautta analyysiin, joka jakautuu lukuihin viisi ja kuusi ja lopuksi esittelen tutkimuksen johtopäätökset ja tulokset luvussa seitsemän.

2. JOHDATTELUA TUTKIMUKSEN AIHEESEEN

Tämän luvun tarkoitus on ensin selvittää, millainen on Suomen ja Euroopan maahanmuuttopoliittinen tilanne tällä hetkellä ja miten se on vuosien varrella näyttäytynyt nimenomaan Somaliasta tulleiden maahanmuuttajien kohdalla. Heidän, joiden esimerkiksi mediassa esitetään usein kantavan kenties suurinta muukalaisuuden viittaa harteillaan. Tämän jälkeen kuvaan somalitytön ja –naisen elämää ja sen kehystä ja mahdollista maahanmuuton sille mukanaan tuomaa murrosta. Avaan kuitenkin ensin käsitteitä transnationaalinen ja diaspora, jotka kuvaavat valtioiden rajoja ylittäviä sosiaalisia suhteita, koska nämä käsitteet liittyvät vahvasti maahanmuuttoon ja erityisesti somalialaisiin maahanmuuttajiin.

Transnationaalisen tai voitaisiin sanoa myös ylikansallisen, kuvataan olevan prosessinomaista kansallisvaltioiden ylittävää ja näitä läpäisevää sosiaalista sekä kulttuurista liikkuvuutta, kuten ystävyyssuhteet, perhesuhteet sekä poliittinen toiminta valtioiden rajojen yli (Faist 2010, 9; Hautaniemi 2004, 169; Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 33). Transnationaalilla ei tarkoiteta mitä tahansa ihmisten välisiä suhteita, vaan erityisesti vuorovaikutuksen ja riippuvuuden verkostoja, jotka ovat syntyneet yksilöiden, etnisten ryhmien sekä sukuryhmien välille yli kansallisvaltiorajojen. Transnationaalisuuteen liitetään yleensä kolme seikkaa. Ensinnäkin se on ylikansallisuutta, joka läpäisee poliittisesti autonomisten yksiköiden rajat. Toiseksi sillä tarkoitetaan verkostoja ja suhteita, jotka ylittävät pitkiä etäisyyksiä ja kolmanneksi siihen liittyy kulttuurinen ominaisuus sekä kulttuuriset merkitykset ja tarkoitukset. (Hautaniemi 2004, 170.)

Diasporan kuvataan olevan transnationaalisten suhteiden erityinen muoto. Ryhmät, joiden jäsenet ovat lähtöisin yhdestä paikasta, mutta ovat esimerkiksi sodan vuoksi levittäytyneet asumaan useampaan paikkaan, kutsutaan diasporaksi. Tyypillistä diasporalle on, että lähtömaa toimii konkreettisena tai symbolisena keskuksena siten, että esimerkiksi sukulaisuusverkostot sekä poliittinen että taloudellinen toiminta suuntautuvat lähtömaahan ja tuottavat keskuksen ympärille organisoituvan verkoston. Voidaan siis sanoa, että valtioiden rajat ovat todellisia ja ne säätelevät ihmisten mahdollisuuksia, mutta ne eivät katkaise yksinkertaisella tavalla kulttuurisia ja sosiaalisia käytäntöjä. Näin ollen ihmiset kehittävät erilaisia tapoja pitää yllä suhteita valtioiden rajojen yli esimerkiksi silloin, kun muutoin on mahdotonta asua samassa maassa niiden ihmisten kanssa, joita ymmärretään

oman perheen jäseniksi. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 33-34.) Esimerkiksi Suomen somalit, Englannin somalit ja USA:n somalit ovat osa somalidiasporaa, maailmanlaajuisista somaliyhteisöä. Diasporalla on suuri merkitys somaleille ja siihen kuulumisen on myös ylikansallinen identiteettitekijä. Voidaan jopa sanoa monen samaistuvan diasporaan jopa suomalaisuutta enemmän. Perheet pitävät erittäin tiivistä yhteyttä diasporan sisällä ja tähän kuuluvat kaikki maat, joissa somaleita asuu, ei vain Suomi ja Somalia. (Mubarak, Nilsson & Saxen 2015, 101-102.)

2.1 Maahanmuutto Euroopan ja Suomen kehityksessä

Tällä hetkellä maapalloa ravisuttaa suurin pakolaiskriisi, sitten toisen maailmansodan (Fagioli-Ndlovu 2015, 12). Reetta Helander (2015) tuo esiin artikkelissaan sitä, miten EU-maihin on saapunut ennätysmäärä turvapaikanhakijoita. EU:n rajaturvallisuusviraston mukaan vuoden 2015 syyskuuhun mennessä Eurooppaan on saapunut noin 340 000 turvapaikanhakijaa, jotka ovat olleet pääosin Syyriasta, Afganistanista ja Eritreasta. Tämä määrä on kuitenkin vain jäävuoren huippu, koska vain muutama prosentti maailman pakolaisista hakeutuu Eurooppaan. (Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys 3/9/2015.)

Euroopan maat ovat pyrkineet luomaan yhteistä maahanmuuttopolitiikkaa, joka kuitenkin on keskittynyt enemmän turvallisuus ja rajakysymyksiin, kuin maahanmuuttajien oikeuksiin ja sopeutumiseen. Erilaisten sopimusten avulla, kuten Amsterdamin sopimus 1999 ja Lissabonin sopimus 2009, yhteistä linjausta on pyritty muodostamaan. Viimeisen kymmenen vuoden aikana kehitystä on tapahtunut myös integraation kannalta ja tänä päivänä useimmissa Euroopan maissa maahanmuuttajilla on mahdollisuus osallistua erilaisiin integraatio-ohjelmiin. Nämä integraatio ohjelmat poikkeavat toisistaan maittain, mutta yleensä tarkoituksena on uuden maan kielen sekä yhteiskunnan sääntöjen oppiminen. Kansalliset eroavaisuudet integraatio-ohjelmissa aiheuttavat sen, että vaikutukset maahanmuuttajien oloihin maittain ovat hyvinkin erilaisia. (Fagioli-Ndlovu 2015, 12.)

Maahanmuuttajuus on Suomessa vielä tänäkin päivänä suhteellisen uusi asia, koska Suomi pitkään toimi lähinnä maastamuuttomaana. Voidaan sanoa, että 1990 luvulle saakka, täältä enemminkin muutettiin pois, lähinnä työn perässä esimerkiksi Ruotsiin tai Amerikkaan. Vasta 1990-luvun taitteen jälkeen maahanmuuttajuus ja pakolaiskeskustelut alkoivat koskea

myös Suomea. Tähän ajankohtaan ajoittuu myös ensimmäisten pakolaisryhmien saapuminen Somaliasta Suomeen. Vielä 2000-luvun alussa maahanmuuttomäärät olivat pieniä, mutta ne alkoivat kuitenkin vakiintua. Tästä johtuen ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osuus väestöstä on kasvanut hitaasti. Esimerkiksi vuonna 2014 ulkomaalaistaustaisten ihmisten määrä on ollut vain noin 4% väestöstä. Näin ollen Suomessa yhä asuu esimerkiksi muihin läntisen Euroopan maihin verrattuna kaikkein vähiten ulkomaalaistaustaisia ihmisiä. (Väestöliitto 2016.)

Vuonna 2012 ulkomaalaistaustaisia henkilöitä oli Suomessa 279 616. Heistä 238 208 oli ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajia ja 41 408 kuului toiseen sukupolveen ja olivat siis syntyneet Suomessa. Ulkomaalaistaustaisten osuus oli suurin Ahvenanmaan maakunnassa 12,1 % ja toiseksi suurin Uudenmaan maakunnassa 9,6 %. Manner-Suomen kunnista eniten asui Helsingissä 12,6 %, Vantaalla 12,3 % ja Espoossa 11,4 %. Näin voidaan nähdä, että maahanmuuttajat ovat keskittyneet merkittävästi pääkaupunkiseudulle. Tarkasteltaessa maahanmuuttajia ikäryhmittäin, on heitä eniten 25-34 vuotiaiden ikäryhmässä, yli 9 % koko väestön tuosta ikäryhmästä. Suurimmat ulkomaalaistaustaiset ryhmät olivat vuonna 2012 venäläiset 70 899, joka on noin 25 % kaikista ulkomaalaistaustaisista, virolaiset 36 036, somalialaiset 14 672 ja irakilaiset 10 795. (Somalit Suomessa 2014, 21-23.)

Laura Huttunen (2004) kirjoittaa siitä, että suomalaisille tyypillinen tapa ajatella suomalaisuutta, on liittää paikka, kansa ja kulttuuri toisiinsa. Toki tämä ajattelutapa on hyvin perinteinen ja tyypillinen nationalistisille keskusteluille muuallakin. Näin ollen suomalaisuuden ajatellaan olevan Suomessa syntyneiden, ja kasvaneiden ominaisuus ja heidän, joilla on sen lisäksi myös kulttuuri sekä verenperimä. Tämä asettaa maahanmuuttajat hankalaan asemaan. Heidät rajataan ”suomalaisuuden piirin” ulkopuolelle ja ajatellaan, että he kuuluvat Suomeen jollain tavoin vähemmän. Heidät sijoitetaan marginaaliin suhteessa suomalaisiin. Suomalaisen maahanmuuttopolitiikan lähtökohta on tänne muuttaneiden ihmisten integroiminen osaksi suomalaista yhteiskuntaa siten, että heillä olisi mahdollisuudet saavuttaa tasavertainen suomalaisen yhteiskunnan jäsenyys. Näin ollen maahanmuuttajan positiosta olisi mahdollista siirtyä suomalaisen positioon, eli marginaalista olisi mahdollista siirtyä kohti keskiötä. (emt., 135-136.) Tässä tutkimuksessa olen tätä ajatusta lähestynyt nuorten somalialaisten näkökulmasta; millaisia heidän

mahdollisuutensa ovat kokea olevansa suomalainen ja kuuluvansa tähän yhteiskuntaan ja onko marginaalista mahdollista siirtyä keskiöön?

Tänä päivänä maahanmuuttopoliittinen keskustelu Suomessa on hyvin negatiivisesti painottunutta. Syksyn 2015 suuri turvapaikanhakijoiden määrä saavutti myös Suomen. Elämme täysin uudenaikaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa joudumme muovaamaan mielipiteitämme ja arvojamme uudelta pohjalta. Maahamme saapui vuoden 2015 aikana 32 476 turvapaikanhakijaa, kun määrä vuotta aikaisemmin oli ollut 3651 (Tilastokeskus 2016). Näin ollen olemme uudenaikaisen haasteen äärellä. Koska Suomessa ei ole vielä pitkältä aikaväliltä kokemusta ja tietoa maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyen, täytyy meidän nyt pikaisesti päivittää kunnissa viranomaisten osaamista ja käytäntöjä, että voisimme mahdollistaa mahdollisimman hyvän alun heille, jotka tänne lopulta jäävät.

Rajasin oman tutkimukseni koskemaan somalialaisia maahanmuuttajia ja nimenomaan naisia, koska he omaavat moninkertaisen riskin syrjäytyä ja joutua kaltoin kohdeksi tässä yhteiskunnassa, jossa suomalaisuus on hyvin tarkkaan määriteltyä. Näen heidän tilanteensa ja, sen pohdiskelun erittäin tärkeänä, koska he ovat myös osa tulevaisuuden Suomea ja heidän kokemuksensa ansaitsevat tulla kuulluksi.

2.2 Somalialaiset Euroopassa ja Suomessa

Euroopan maista eniten somalialaisia asuu Englannissa, Italiassa, Ruotsissa, Tanskassa Hollannissa ja Suomessa. Vuonna 2012 Englannissa asui noin 120 000 somalialaissyntyistä henkilöä ja somalialaisten yhteisö onkin siellä suurin Euroopassa. Italian määristä ei ole tarkkoja tilastollisia tietoja, koska siellä asuu myös hyvin paljon laittomia maahanmuuttajia. Mutta esimerkiksi vuonna 2008 heitä on arvioitu olevan siellä noin 6600. Ruotsissa on myös suuri somalialaisten yhteisö ja heitä oli vuoden 2012 tilastojen mukaan melkein 58 000. Tanskan tilasto perustuu jo vuodelle 2006, jolloin somalialaisia on siellä ollut noin 16 500. Myös Hollannin tilasto on jo vuodelta 2006, jolloin heitä oli siellä noin 40 000. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että eniten somalialaisia asuu Euroopan sisällä Englannissa, Ruotsissa ja Hollannissa. (Fagioli-Ndlovu 2015, 12-19.)

Keväällä vuonna 1990 saapuivat Suomeen ensimmäiset Somaliasta tulevat pakolaiset, koska klaanisota oli ajanut maan kaaokseen (Marjeta 2001, 4). Siad Barren johtama hallitus kaatui

vuonna 1991 ja se aiheutti siviilikonfliktin synnyn Mogadishussa. Tämä johti noin miljoonan ihmisen pakoon, osa lähti länteen ja osa naapurimaihin. (Fagioli-Ndlovu 2015, 10.) Tilanne oli seurausta siitä, että Somalian pitkäaikainen hallitsija Siad Barre, oli toiminut vuosikymmeniä itsevaltiaana ja suosinut tiettyjä klaaneja, joka oli johtanut maan pikkuhiljaa terrorismiin ja siihen, että vastarinta voitti (Marjeta 2001, 4). Ihmisten lojaalisuus klaajena kohtaan kasvoi 1990-luvulla ja ne nousivat tärkeään osaan heidän elämässään (Kabir 2014). Tämän vuoksi voidaan sanoa lopulta kaikkien sotineen toisiaan vastaan. Tuolloin Suomeen saapuneet somalit kuuluivat vainottuihin klaaneihin ja valtaosa miehistä oli joutunut kidutetuiksi tai väkivallan kohteeksi. (Marjeta 2001, 4.)

Nämä somalialaiset pakolaiset olivat ensimmäinen iso Suomeen saapunut ryhmä ja he aiheuttivat niin kutsutun ”somalishokin” (Somalit Helsingissä 2014, 25). Turvapaikkaprosessi oli pitkä ja he pääsivät aloittamaan itsenäistä elämäänsä ja asumaan kuntiin pääsääntöisesti vasta vuosien päästä. Tällöin Suomessa oltiin tottumattomia vastaanottamaan näin isoja pakolaisryhmiä ja viranomaiskäytännöt olivat hyvin kirjavia. Sekä Suomessa, että muissa maissa, joihin somalialaisia saapui, on huomattu, että he saivat myös julkisuudessa hyvin ristiriitaisen huomion. Yleinen suhtautuminen heihin on ollut epäluuloista. Heihin on kohdistunut suoranaista vihaa, tietämättömyyttä sekä vääriä käsityksiä. Somalialaiset ovat olleet tiedotusvälineissä muukalaisvihan kohteena ja heidän tilanteensa on ollut marginaalinen ja vakiintumaton, ja tämä on vaikeuttanut heidän elämäänsä yhteiskunnassamme. (Marjeta 2001, 4; Kleist 2007, 159-172.) Tulostaan saakka, somalit ovat olleet suurin Suomessa asuva afrikkalaistaustainen, värillinen, islaminuskoinen ryhmä, mikä on vaikuttanut siihen, että he ovat saaneet huomiota medialta, valtaväestöltä sekä päättäjiltä (Somalit Helsingissä 2014, 25).

Joulukuussa 2012 Suomen väestöstä ilmoitti 14 672 henkeä taustamaansa olevan Somalia. Tästä ryhmästä 9568 oli ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajia ja 5204 olivat Suomessa syntyneitä, toista sukupolvea. Väestörakenteeltaan Suomen somalit ovat nuoria: heistä hieman yli puolet on alle 20-vuotiaita, noin kolmannes on 20-39 vuotiaita, 14% on 40-59 vuotiaita ja yli 60 vuotiaita on ainoastaan muutama. Tästä väestöstä 6991 oli naisia ja 7681 miehiä. Suomen somaleista suurin osa asuu Etelä-Suomessa. (Somalit Helsingissä 2014, 27.)

2.3 Somalitytön ja -naisen elämä diasporassa

Maarit Marjeta (2001) on tutkinut somalinalaisia, perheitä ja maahanmuuton tuomaa muutosta. Marjetan mukaan somalinalaisten- ja tyttöjen asema tulkitaan länsimaisessa tutkimuksessa usein huonoksi ja miesten dominoimaksi. Usein onkin siteerattu somalialaista sananlaskua ”maitoa tihkuva rinta ja viisaus eivät kuulu yhteen”. Näihin käsityksiin, yhteiskunnallisesta ulkopuolisuudesta ja siitä, että nainen on miehensä omaisuutta ilman omaa päätäntävaltaa, törmää sekä somalialaistutkimuksen klassikoissa että nykytutkimuksessa. (emt., 29.) Myös Anu Isotalo (2015) on todennut Veronika Honkasaloa (2011) mukaellen, että maahanmuuttajatyttöjä yleisesti ottaen usein lähestytään ”uhri” näkökulmasta ja heidän uskotaan olevan kulttuuri- tai uskontotaustansa vuoksi alisteisessa asemassa. Tätä oletusta vasten voidaan miettiä, millaisia tulkintoja käsite somalialainen nuori nainen saa, verrattuna eurooppalaistaustaiseen. Isotalo korostaa sitä, että puhuttaessa tyttäristä, on tärkeää ymmärtää, että mielipiteitä, näkemyksiä ja tapoja toimia, on monia erilaisia. Eri perheissä ajatellaan eri tavoin siitä, mikä on tyttärelle sopivaa käytöstä ja mikä taas ei. Myös perheen sisällä mielipiteet voivat erota. Näin ollen voidaan todeta, että ei ole yhtä somaliyhteisön kollektiivisesti jakamaa käsitystä tyttöyden rajoista ja mahdollisuuksista. Voidaan kuitenkin olettaa, että yhteisöön kuuluvat ovat suurin piirtein tietoisia keskeisistä kulttuurisista merkityksistä, riippumatta siitä, miten he itse näihin merkityksiin suhtautuvat. (emt., 31- 32.) Saara Oksanen (2010) on tuonut esiin tyttöjen asemasta sen, että tytöillä on usein kotona enemmän velvoitteita kuin pojilla ja tyttöjen liikkumavara ja mahdollisuudet neuvotella muutoksista siihen kulttuurisen kontrollin ja yksilöllisen vapauden välissä, ovat usein poikiin verrattuna rajatut (emt., 242). Heli Niemelän (2006) mukaan somalityttöjen kohdalla kulttuurisia tytäksi siirtymisen riittejä on kolme; kotitöiden opetteleminen, hijabin käyttämisen aloittaminen ja ympärileikkaus. Äidin rooliin kuuluu opettaa tytöille kotityöt hyvissä ajoin ennen avioitumista. Tämä on vuosia kestävä prosessi, jonka aikana tyttö yleensä saa nauttia perheessään korkeammasta sosiaalisesta asemasta kuin muut sisaruksensa. (emt., 169.)

Isotalo (2015) tuo esiin sen, että yksi näkyvimpiä merkkejä islamilaisesta naisesta on hunnuttautuminen, jota perustellaan islamin säädöksillä, joiden tarkoitus on hillitä sukupuolten välistä seksuaalista vetovoimaa. Nämä säädökset rakentavat muslimitytön suhdetta omaan ruumiiseen, sukupuolisuuteen sekä seksuaalisuuteen. On olemassa myös kuitenkin paljon muslimityttöjä ja naisia, jotka eivät käytä huivia tai peittäviä vaatteita,

koska he eivät pidä niitä uskonnollisuutensa tai säädyllisyytensä ehtoina. (emt., 104-106.) Niemelän (2006) tutkimuksessa hijabiin pukeutuminen todentuu kuitenkin tärkeäksi aikuisen naisen aseman ilmentäjäksi. Hunnuttautumisen tulisi tapahtua murrosiässä tai ainakin viimeistään kun tyttö täyttää 15 vuotta. (emt., 170.) Syitä hunnun käytölle on monia. Marja Tiilikainen (2003) tuo esiin sen, että somalinaisten keskuudessa hunnuttaminen on tullut yleiseksi vasta Suomeen tulon jälkeen. Hunnuttautuminen ei kuulu somalialaiseen perinteeseen. Varsinainen hunnuttautuminen on yhdistetty sotaan ja sen tuomaan uhkaan ja naisten pukeutuminen alkoi muuttua peittävämmäksi 1980-luvulla. Hunnuttautumisen tyyliä on monia erilaisia siten, että jotkut peittävät myös kasvonsa ja toiset vain hiuksensa. Suomeen tulon jälkeen, kun naiset ovat muutoinkin tulleet tietoisemmiksi uskonnosta, ovat he myös alkaneet pukeutua yksinkertaisesti islamin edellyttämällä tavalla. Huivi ilmaisee muille ihmisen omaavan islamilaisen identiteetin. Muslimimies ajattelee, että hunnutettu nainen on tottelevaisempi, vaatimattomampi, ujompi, pystyvän kompromisseihin ja olevan neitsyt. Huivin käyttöön saattaa usein liittyä myös paineita somaliyhteisön taholta, jolloin osa naisista kokee helpommaksi mukautua heihin kohdistettuihin vaatimuksiin ja näin he helpottavat omaa elämäänsä. Vaikka hunnun käyttö ei sinänsä kerro mitään ihmisen uskonnollisuudesta, pidetään hijabia rehellisyyden ja säädyllisyyden symbolina. (emt., 140-145.)

Somalialaiseen kulttuuriin kuuluva ympärileikkaustapahtuma on perinteisesti tyttöjen elämässä ehkä merkittävin siirtymä. Ympärileikkauksen tarkoitus on siirtää tytöt ja pojat aikuisten maailmaan. Somaliassa tytöille on tehty perinteisesti ympärileikkaustavoista radikaalein, eli infibulaatio, jossa poistetaan klitoris ja pienet häpyhuulet ja emättimen puoliskot ommellaan kiinni toisiinsa siten, että pieni aukko jätetään virtsaa ja kuukautisverta varten. Infibulaatio tehdään yleensä tytöille noin 6-12 vuoden iässä ja tärkeää ajankohdan kannalta on, että tyttö ei ole saavuttanut sukukypsyyttä tai kiinnittänyt miesten huomiota itseensä. (Marjeta 2001, 35-36.) Ympärileikkaamatonta tyttöä pidetään perinteisesti somalialaisessa kulttuurissa epäpuhtaana. Sen tarkoitus on siirtää tyttö kunniallisten naisten asemaan ja sen avulla pyritään myös varmistamaan neitsyyden säilyminen avioliiton solmimiseen saakka. (Niemelä 2006, 170.) Tiilikaisen (2003) mukaan kulttuurinen identiteetti ja jatkuvuus, sosiaalinen hyväksyntä ja neitsyyden suojaaminen liittyvät vahvasti yhteisön merkityksiin liittyen naisen ruumiiseen. Ympärileikkauksen katsotaan olevan tärkeä osa tyttöjen sosialisatiota. Se on naisidentiteetin symboli ja samalla vahvistaa tytön sidettä isänsä sukulinjaan. Koko perheen statukseen vaikuttaa tytön neitsyys ja ajatellaan,

että ympärileikattu tyttö säilyttää sukulinjansa kunnian ja puhtauden. Sen katsotaan myös suojelevan tyttöä esiaviolisilta raskauksilta ja siveettömyydeltä ja sen on tähän asti katsottu olevan edellytys avioliitolle. Ympärileikkausta perustellaan myös esteettisellä sekä puhtauteen sekä seksuaalisuuteen liittyvillä seikoilla. (emt., 268.)

Tiilikainen (2003) tuo esiin sen, että Suomessa ja muissa länsimaissa ympärileikkaus, joka Somaliassa nähdään normaalina ja tavoiteltavana, on tuomittava, kauhistuttava ja sääliä herättävä, stigmatisoiva teko. Viranomaisten silmissä tämä lisää somalien ”ongelmallisuutta” ja se vahvistaa myös maahanmuuttajiin kohdistuvaa yleistä ”ongelmadiskurssia”. Se on ollut omiaan myös lisäämään somalialaisten maahanmuuttajien leimaa ”kummallisina”. Se voi olla myös yksi tekijä, jonka vuoksi somalialaisten naisten on ollut vaikea sopeutua uuteen maahan. Normaalina ja luonnollisena asiana pidetty asia onkin nyt muuttunut silvotuksi ja moraalisen diskurssin huutomerkiksi. Tämän vuoksi omakohtainen kipu saattaa yhdistyä maanpakolaisuuden ja erilaisuuden aiheuttamaan kipuun, ja se saattaa toistua aina uudelleen ja uudelleen esimerkiksi terveydenhuollossa asioidessa. (emt., 269-270.) Useissa tutkimuksissa Tiilikainen (2003), Niemelä (2006) ja Oksanen (2010) on tuotu esiin, että mielipiteet ympärileikkauksen suhteen ovat muuttuneet tyttöjen ja nuorten naisten keskuudessa ja sitä on alettu vastustamaan myös somaleiden keskuudessa.

Marjetan (2001) mukaan, jos somalinkielistä somalialaisperhettä kuvaavaa sanaa reer tulkitaan tiukasti, niin se pitää sisällään vain isän ja lapset. Vaimoa ei kuitenkaan jätetä perheen ulkopuolelle, vaan hänet lasketaan mukaan lasten lukumäärään. Tämän on tulkittu johtuvan siitä, että vaimo identifioituu vahvimmin isänsä sukuun. Tämä tulkinta ei kuitenkaan kerro koko totuutta somalialaisen naisen asemasta perheessä. Marjeta korostaa myös, että somalialaisen naisen valta syntyy vaikutusvallasta, jota hänellä on omassa, isänsä suvussa. Erityisesti vanhin tytär omaa kunnioitusta sekä auktoriteettia isänsä suvussa ja hänen mielipidettään kuunnellaan kaikissa tärkeissä perhettä ja sukua koskevissa asioissa ja päätöksissä. Länsimainen tiede ei useinkaan ole huomionut riittävästi tätä puolta somalialaisen naisen elämästä, vaan se on korostanut heitä naisina vailla yhteiskunnallista merkitystä. Kuitenkin on ositettu, että naisilla on valtaa, he omaavat vahvan itsetunnon, he puolustavat voimakkaasti omia oikeuksiaan ja pystyvät kyseenalaistamaan miesten auktoriteetin ja heillä on myös mahdollisuus saada omaa omaisuutta. (emt., 29-30.)

Yleinen käsitys on, että somalialainen perhe määrittyy sosiaalisesti miehen kautta, mutta samalla yleisesti ajatellaan, että nainen on se joka tekee perheen ja toimii perheen selkärankana. Naisen tehtävänä on osoittaa hellyyttä, itsekieltäytymistä, jalomielisyyttä ja uhrautuvaisuutta. Kulttuurisesti ajatellaan, että somalialaisnaisen tulisi olla vahva feminiinisellä tavalla ja hänen tulisi palvella koko sukua. Naisen tehtävä ei ole kilpailla miehen auktoriteettia vastaan eikä tule toimia maskuliinisesti. Nämä kulttuuriset käsitykset eivät kuitenkaan kerro miehen ja naisen välisistä todellisista suhteita, koska todellisuudessa somalialaisnainen ei useinkaan ole sitä, millaiseksi hänet kulttuurisesti määritellään. (Marjeta 2001, 30-31.) Haastateltujen nuorten naisten kautta korostui se, että naisen rooli ja asema perheessä on paljon vaikutusvaltaisempi, kuin miten sen on tähän asti esitetty olevan.

Tutkimuksissa, jotka koskevat somalialaisen kulttuurin sukulaisuus- ja perhejärjestelmää, korostuvat järjestelmän virallinen patriarkaalisuus, mutta sen lisäksi järjestelmään sisältyy myös matriarkaalinen ja matrilineaarinen juonne (Marjeta 2001, 31). Myös Nahid Afrose Kabir (2014) on todennut, että normaalisti järjestelmässä korostuu patriarkaalisuus, mutta poikkeuksiakin on. Myös nainen voi toimia perheen elättäjänä, jolloin hän kontrolloi perhettään. (emt., 259.) Lapset kuuluvat aina isän sukulinjaan, ja tämän vuoksi nainen pitää avioiduttuaankin isän nimen ja klaani-identiteetin. Tästä johtuen nainen pysyy aina osana isänsä suvun arvovakennetta, avioliiton solmimisenkin jälkeen. Naisen uskollisuus kohdistuu yleensä isän sukuun ja siihen hän identifioituu vahvimmin laillisesti ja sosiaalisesti. Jos naisen käytös tai kunniakysymykset nousevat esiin, isän sukulinjan miehet kantavat siitä suurimman vastuun. Jos nainen kohtaa vaikeuksia, etsii hän yleensä apua ja tukea isänsä kodista. Eli sopimattomasti käyttäytyessään nainen loukkaa sekä isänsä sukua, että aviomiehensä kotia. Tämän vuoksi nainen joutuu kontrolloimaan kaksinkertaisesti käytöstään, voidakseen käyttäytyä kahden sosiaalisen ryhmänsä edellyttämällä häveliäisyydellä. (Marjeta 2001, 31.) Yleisesti ottaen onkin niin, että kysymykset kunniallisuudesta ja häpeällisyydestä liittyvät nimenomaan tyttöjen ja naisten sukupuoliseen siveellisyyteen (Isotalo 2015, 22). Somalinalaisella on kuitenkin vastoin yleistä oletusta oikeus ottaa myös avioero miehestään.

Tiilikainen (2003; 2011) on tutkinut myös uskonnon merkitystä somalialaisessa kulttuurissa. Uskonnolla on somalialaisessa kulttuurissa suuri merkitys ja se kuuluu arkeen ja elämään hyvin tiiviisti. Usein maahanmuuttajilla saattaa vielä korostua uskonto, hänen muutettuaan uuteen maahan. Uskonnon kautta halutaan ehkä luoda järjestystä muutoin sekavaan ja

epävarmaan elämään. Islam voi myös suojata hallitsemattomuuden tunteelta ja se voi tuoda jatkuvuutta kodin ja diasporassa asumisen välille. Tästä esimerkkinä voivat olla rukousajat, jotka tuovat päivään järjestystä ja kontrollin tunnetta muutoin muuttuvissa sosiaalisissa tilanteissa ja olosuhteissa. (Tiilikainen 2003, 135.) Hän tuo esiin myös sen, että etenkin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajille hyvin tärkeitä ovat erilaisten uskonnollisten järjestöjen ja yhdistysten perustaminen ja näin myös uskonnollisten perinteiden lapsille siirtymisen varmistaminen (emt., 69).

Somalimiehet edustavat uskonnollisia instituutioita virallisesti, mutta naisilla on yleensä keskeinen rooli kodeissa tapahtuvien uskonnollisten käytäntöjen toteutumisessa. Tällaisia kotirituaaleja on helppo järjestää ja niiden avulla naiset vahvistavat kulttuurista identiteettiä perheen parissa sekä tuottavat etnisyyttä. Kotona harjoitettavaan uskontoon liittyy yleensä suitsukkeiden polttamista ja rukoilemista sekä kotialttarit. Uskonnolliseen toimitaan voi liittyä myös ruuan valmistusta, koska erityiset ruuat liittyvät tiettyihin uskonnollisiin juhliin. Naisille yksi tapa osallistua uskonnollisiin rituaaleihin onkin etnisen ruuan valmistus. Muun muassa näiden seikkojen kautta naiset antavat merkityksiä uskonnolle ja määrittävät miten sitä suomessa somalinaisten keskuudessa harjoitetaan. Näin ollen viime kädessä arjen islam muotoutuu kodeissa somalinaisten ja äitien arjesta. Siellä he neuvottelevat, tulkitsevat, harjoittavat ja tekevät rajanvetoja suhteessaan islamiin ja uskontoon ja myös vahvistavat identiteettiään suhteessa moniin muutoksiin. (Tiilikainen, 69-70.)

Myös Berns-McGown (2013) on tuonut esiin sitä miten erityisesti naiset ovat muutettuaan uuteen maahan alkaneet lukea koraania ja islamin merkitys heidän elämässään on korostunut. He etsivät sitä kautta tapoja selviytyä uudesta elämäntilanteesta vieraassa ympäristössä. Tällä tavoin he myös ovat helpottaneet omia traumaattisia kokemuksiaan ja ovat saaneet apua siinä, miten he pystyisivät vahvistamaan lastensa identiteettejä. (emt., 7.)

2.4 Somalinaisen roolin murros

Oksasen (2010) haastatteluissa tuli esiin se, että normaalisti 18-vuotias somalityttö katsotaan naiseksi ja tarkoituksena on mennä naimisiin ja perustaa perhe. Suomessa kuitenkin naisen on mahdollista elää naimattomana ja se tuo tytöille uusia mahdollisuuksia. Tämä aiheuttaa sen, että aikuistuminen on tytöille monimutkainen sosiaalinen prosessi yksilöllisten ja yhteisöllisten merkitysten vaikutuksessa. Voidaankin sanoa, että somalinaisen elämään on

tullut uudenlainen elämänvaihe länsimaissa, nuoruus naimattomana naisena. Länsimaihin muutto on aiheuttanut sen, että tytöillä on muitakin tavoitteita kuin naimisiinmeno ja perheen perustaminen, kuten esimerkiksi kouluttautuminen. (emt., 246-247.)

Sekä Tiilikainen (2011, 3) että Berns-McGowen (2013, 3-17) kuvaavat sitä, miten maahanmuutto on vaikuttanut somalinaisen asemaan. Koska uudessa kotimaassa on vaikea työllistyä, on se muuttanut miehen roolia perheen elättäjänä ja vastaavasti naiset ovat saaneet uudenlaisia mahdollisuuksia esimerkiksi opiskella tai työskennellä kodin ulkopuolella ja näin ollen ovat saaneet mahdollisuuden saada omaa rahaa. Myös lainsäädäntö, joka edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä tapakulttuuri ovat antaneet mahdollisuuden somalinaisille saada uudenlaista vaikutusvaltaa sekä toimintamahdollisuuksia kodin ulkopuolella.

Aisha Phoenix (2011) on tutkinut Englannissa asuvia nuoria somalinalaisia. Siellä nuorten naisten roolit ovat lähteneet muuttumaan ja hänen tutkimuksensa mukaan monet siellä asuvista nuorista naisista kuvaavat omaavansa uudenlaisen muslimi-identiteetin. He kuvailivat itseään moderneiksi muslimeiksi, jotka ovat saaneet brittiläisiä vaikutteita ja jotka eivät juurikaan harjoita uskontoaan. (emt., 321.) Tämän artikkelin luettuani, minulle heräsi kiinnostus selvittää myös sitä, miten nuoret somalinaiset elämäänsä Suomessa kuvailevat ja miten heidän roolinsa on muuttunut perinteisestä somalinaisen roolista. Tämä seikka nousikin tutkimukseni haastatteluissa ja erityisesti tutkimustilanteen havainnoinnissa suurempaan rooliin, kuin olin alun perin ajatellutkaan.

Kanadassa somalinaisten asemaa tutkinut Hamdi S. Mohamed (1999) kuvaa, miten naiset toivat esiin perheroolien muutoksista jopa niinkin radikaalia ilmauksia kuin ”We say the husband is only the name. Everything else is the woman” sekä ”Women’s roles have been revolutionized by the absence of men or by their failure to attend to the daily survival of their families”. Tällä he viittaavat siihen, että miehen rooli perheen elättäjänä on loppunut työttömyyden myötä. Naiset myös kertoivat monien miesten masentuneen, koska Kanadan hyvinvointijärjestelmä on murentanut heidän identiteettiään, ja hyvinvointijärjestelmästä on tullut ikään kuin uhka heidän miehisyydelleen. Myös perheiden sisällä esiintyy konflikteja traditionaalisten miehen ja naisen roolien muutoksessa. Tämä voi johtaa siihen, että miehet syyttävät naisia siitä, että he omaksuvat vierasta kulttuuria liikaa ja kokevat itse olevansa

uhattuna naisten uudenlaisen vapauden vuoksi. Tästä syystä naisten roolit ovat tulleet paljon kompleksisemmiksi ja heidän vastuunsa suuriksi. (emt., 53-54.)

Kanadassa somalialaiset naiset ovat kuvanneet elämänsä uudelleen rakentamista myös diasporan kautta. He joutuvat elämään jatkuvien stereotyyppien keskellä. Heitä pidetään uhreina monella tapaa, patriarkaalisen kulttuurin ja perinteiden vuoksi sekä myös kanadalaisen institutionaalisen systemaattisen rasismien vuoksi. Kuitenkaan he eivät itse koe olevansa uhreja, vaan he taistelevat olosuhteidensa ja statuksensa puolesta. Näin he antavat elämälleen merkitystä ja uudelleen muokkaavat identiteettejään. Monet ovatkin kehittäneet itselleen uudenlaisen somalikanadaidentiteetin. Eräs Kanadassa haastateltu nainen oli sanonut ”Jään tänne, mitä ikinä tapahtuukin. Tiedän, että tapaan ihmisiä, jotka eivät kohtele minua hyvin, mutta kotiinpaluun mahdollisuutta ei ole - ei ole mihin palata. Antaa heidän tehdä mitä tahansa. He voivat huutaa ja kirkua, minä en välitä!” (Mohamed, 55.)

Tutkimukseni kannalta näen erittäin tärkeäksi osaksi somalimityön ja -naisen elämään vaikuttavien seikkojen kuvaamisen, koska tämä auttaa ymmärtämään tutkimuksen analyysia sekä johtopäätöksiä. Kulttuuri, uskonto ja yhteisö luovat kehyksen, jonka vaikutuksessa somalimityöt ja -naiset kasvavat ja elävät ja näin ollen nämä seikat vaikuttavat heidän elämänsä rakentumiseen ja niihin valintoihin, joita he tekevät. Mielestäni somalilaisen kokemaa toiseutta ei pysty tarkastelemaan irrallisena elementtinä ja jättää huomioimatta kulttuurin, uskonnon ja yhteisön siihen tuomaa erityisyyttä.

3. TOOREETTINEN NÄKÖKULMA

Tässä luvussa tarkastelen tutkimukseni teoreettista viitekehystä eli toiseuden käsitettä. Ensin esittelen miten toiseutta on eri tieteenaloilla tutkittu ja joitakin toiseutta tutkineita henkilöitä. Sen jälkeen tarkastelen toiseutta käsitteenä ja sitä, millaisia määritelmiä toiseudelle on annettu. Tämän jälkeen nostan tarkasteluun muutaman toiseuden elementin, jotka mielestäni ovat oleellisia juuri tässä tutkimuksessa ja joiden kautta peilaan myös tutkimukseni analyysia sekä johtopäätöksiä ja tuloksia. Esittelen luvussa myös aikaisempia tutkimusaiheeseen liittyviä tutkimuksia ja lopuksi esittelen tutkimustehtävän sekä tutkimuskysymykset.

3.1 Toiseus eri tieteanaloissa

Tutkimuksen teoreettiseksi lähtökohdaksi olen ottanut toiseuden käsitteen tarkastelun, jota esittelen eri tieteenalojen kautta. Toiseutta on jo pitkään tutkittu hyvinkin paljon ja sillä on laaja teoreettinen pohja. Se on ollut tärkeä muun muassa jälkikolonialistisessa tutkimuksessa (Said 1978; Brah 2002; Fanon 2003), kulttuurin tutkimuksessa (Hall 1999), naistutkimuksessa (Douglas 2000; Beauveur 2000) sosiologiassa (Simmel 1971), antropologiassa (Eriksen 2004) ja filosofiassa (Taylor 1999; Honneth 2007). Jokainen ihminen kokee elämänsä aikana erilaisia tilanteita, joissa ei tunne kuuluvansa joukkoon vaan kokee olevansa toinen. Syitä näille kokemuksille on lukuisia. Tässä tutkimuksessani olen erityisen kiinnostunut siitä, millaisia toiseuden kokemuksia kohtaa Suomessa asuva värillinen, musliminainen.

Jälkikolonialistinen tutkimus on tärkeässä osassa toiseutta tarkasteltaessa. Sen keskeisimpiä teoksia on Edward W. Saidin (1978) teos *Orientalism*. Saidin tuotannossa käsitellään paljon islamia ja palestiinalaisia sekä länsimaista tapaa kuvata ja hallita maailmaa. Hän korostaa sitä, että ihmisten olisi pystyttävä muodostamaan monipuolisia ja aidosti välittäviä käsityksiä toisista ihmisistä ja kansoista sen sijaan että tukeudutaan virheellisiin ja yksinkertaistaviin viholliskuviin. Se on hänen mielestään ainut keino mahdollistaa yhteisymmärrys, intellektuaalinen vuorovaikutus sekä inhimillinen yhteistyö. (Kuorti 2007, 15-17.) Avtar Brah (2002) korostaa tutkimuksissaan omakohtaisen kokemuksen merkitystä ja sitä, että omakohtainen maailmankuvamme vaikuttaa siihen, että näemme muunlaiset ihmiset rajatulla tavalla. Näin ollen tärkeä merkitys yksilötasolla on sillä, että yksilö on tietoinen omista rajoituksistaan ja positiostaan, joiden kautta asioita

käsittelee. (emt., 22.) Psykoanalyttinen lähestymistapa on myös toiminut tärkeänä keskustelun virittelijänä ja siihen liittyen etenkin Franz Fanonin (2003) ajatukset kolonialismin mentaalisisistä vaikutuksista kolonisoituihin (Löytty 2005, 165).

Kulttuurin tutkimuksessa Stuart Hall (1999) nostaa esiin neljä erilaista selitysmallia, joiden kautta hän tuo esiin näkemyksiä eroista ja erilaisuudesta eri tieteenalojen kautta. Eron käsite liittyy läheisesti toiseuden käsitteen ymmärtämiseen. *Ensimmäinen* niistä perustuu Saussuren kieliteoriaan ja kielenkäyttöön kulttuurin toimintamallina. Saussuren mukaan eroilla on väliä, koska ne ovat välttämättömiä merkityksen kannalta. Ilman eroja ei merkityksiä olisi olemassa. Merkitys syntyy hänen mukaansa vastakohtien välisistä eroista, kuten valkoinen/musta, mies/nainen ja päivä/yö. Filosofin Jacques Derrida (1974) tuo esiin sen, että näiden vastakohtien välillä vallitsee hänen mukaansa yleensä aina valtasuhde, jonka vuoksi pitäisikin hänen mukaansa kirjoittaa **valkoinen**/musta, **mies**/nainen ja **päivä**/yö. (emt., 152-154.)

Toinen selitysmalli perustuu myös kieliteorioihin. Sen mukaan keskeisintä on se, että merkityksiä on mahdollista rakentaa ainoastaan dialogissa toisten kanssa, jolloin ero on välttämätön. Hall tuo esiin kirjallisuustieteilijän Mihail Bahtinin näkemyksen, jonka mukaan tämä tarkoittaa sitä, että kielen merkitys syntyy eri puhujien välisessä antamisessa ja vastaanottamisessa. Vuorovaikutuksemme ja kanssakäymisemme muiden henkilöiden kanssa muotoilee kaiken sen mitä me sanomme ja tarkoitamme. Dialogiin osallistuvien välisten erojen kautta syntyy merkitys. Tämän vuoksi voidaan todeta, että ”toinen on merkityksen kautta olennainen” (Hall 1999, 154-155.)

Antropologiasta tulee *kolmas selitysmalli*. Sen mukaan kulttuuri on riippuvainen siitä, että asioita jaetaan erilaisiin positioihin luokittelujärjestelmän sisällä ja tämän kautta niille annetaan merkityksiä. Näin ollen erojen merkitseminen on kulttuurin perusta. Kuuluisimpina tutkijoina Hall tuo esiin Emile Durkheimin, Mary Douglasin (1966) sekä Claude Levi-Straussin (1979). (emt., 155.) Douglasin mukaan erilaiset sosiaaliset ryhmät tuottavat merkitystä omaan maailmaansa järjestämällä ja organisoimalla asioita erilaisiin luokittelujärjestelmiin. Että asioita voitaisiin luokitella, täytyy niiden välille saada selvä ero ja tämän vuoksi binaariset vastakohtat ovat keskeisiä. Douglas tuo esiin myös sen, että asioiden pitäisi pysyä niille määrättyillä paikoilla. Kulttuuria järkyttää kaikki epäjärjestys ja symbolisten rajojen ylittäminen. Ihminen pyrkii saavuttamaan järjestyksen ja normaalin

olotilan ja tämän ajatuksen kautta voidaan selittää sitä, että kulttuuri vetäytyy kohti sulkeumaa ja pyrkii puhdistautumaan ja sen ulkopuolelle jäävät esimerkiksi ulkomaalaiset, tunkeilijat, muukalaiset ja toiset. (Douglas 2000, 10-15.)

Neljäntenä selitysmallina Hall (1999) tarjoaa *psykoanalyttistä* mallia, johon liittyy erojen ja erilaisuuden roolit ihmisen psyykkisessä elämässä. Tämän ajattelumalli perustuu sille, että ”toinen on perustava minuuden muotoutumisen, subjektiviteetin ja seksuaalisen identiteetin kannalta”. Keskeiseen rooliin nousee esimerkiksi Freudin esittämä subjektin muotoutumisen suhde varhaiseen kehitysvaiheeseen, oidipus-kompleksiin ja naisen ja miehen ominaisuuksiin. Psykoanalyttisten selitysmallien mukaan subjektiviteettimme ovat riippuvaisia tiedostamattomista suhteista merkityksellisiin toisiin. Tämän näkökulman mukaan emme koskaan ole psyykkisesti täysin eheitä subjekteja, vaan subjektiviteettimme muotoutuu tiedostamattomassa dialogissa toisen kanssa. Eli voidaan sanoa, että subjektiviteetti muotoutuu aina suhteessa johonkin. Johonkin, joka meiltä puuttuu, koska se sijaitsee meidän ulkopuolellamme, mutta joka täydentää meitä. (emt., 157-159.)

Monet toiseutta käsittelevät tutkimukset saavat taustoitusta useammasta kuin yhdestä tutkimuksellisesta taustaympäristöstä (Löytty 2005, 165). Näin on myös oman tutkimukseni kohdalla, eikä sitä voi tiukasti rajata johonkin tiettyyn tutkimusperinteeseen. Tutkimukseni on saanut vaikutteita jälkikolonialistisesta tutkimuksesta, kulttuurin tutkimuksesta, sosiologiasta ja antropologiasta. Tutkimusasetelmaan liittyvät tiiviisti myös käsitteet maahanmuuttaja, pakolainen, turvapaikanhakija, rasismi, erilaisuus, yhdenvertaisuus, tasa-arvo, alistaminen, kunnioitus ja sen vaje, osallisuus sekä luokkayhteiskunta.

3.2 Toiseuden määrittelyä

Toiseus on laajasti määriteltävissä oleva käsite. Toinen voidaan nähdä jäsenenä, joka ei kuulu joukkoon, jolloin hän on ulkopuolinen ja aiheuttaa sen vuoksi pelkoa sekä peilausta. Toiseus ei ole vain ilmiö yhteiskunnan reunoilla, vaan se on myös yhteiskunnan keskiöstä ulospäin suuntautuvaa ja se koskettaa yhteisöä kokonaisuutena. (Castel 2013, 13.) Hall (1999) tuo esiin sen, että toisella on perustava merkitys meidän identiteettillemme. Hänen mukaansa toiseuttaminen on yritystä asettaa paikoilleen jotain, jota emme ajattele olevamme ja näin ollen pystyvämme paremmin pysymään kaukana siitä, mutta todellisuudessa voimme ymmärtää itseämme ainoastaan suhteessa tähän toiseen. (Lehtonen 2013, 255.) Hall (1999)

esittää myös, että maahanmuuttajan kohdalla käsitys omasta identiteetistä pohjautuu aina maahanmuuttajuuteen sekä siihen tosiseikkaan, että se on aina ero muihin nähden (emt., 9). Että ihminen voi asettua toimivaksi olennoksi, subjektiksi, tarvitaan siihen vastakkainasettelua. Tästä seurauksena on se, että toimiva yksilö vaatii päästä esiintymään oleellisena ja määräämään toisen epäoleelliseksi, toiminnan kohteeksi, objektiksi, ja jopa epätäydelliseksi. (Rantonen 1994, 133.)

Mikko Lehtonen (2013) puhuu arvon antamisesta toiselle. Hän tuo esiin suomalaisen vanhan sananlaskun ”Arvaa oma tilasi, anna arvo toisellekin”. Sananlaskun kautta voidaan muistuttaa, että arvoa toiselle pystyy antamaan ainoastaan henkilö, joka osaa arvioida oikein omaa tilaansa, eli pystyy tarkastelemaan itseään ja refleктоimaan itseään. Kun ihminen toista ihmistä katsoessaan ja arvioidessaan näkee toisen erityisyyden ja hyväksyy sen, antaa hän toiselle arvon. Mutta, jos pelkää koko ajan itse haavoittuvansa, on toiseen hankala luottaa. Näin ollen arvon antaminen on neuvottelua siitä mitä toinen on ja kuinka itse toista arvottaa. Toiselle voi antaa arvoa ainoastaan, jos näkee oman erityisyytensä ja kriteerit, joita käyttää toista arvioidessaan. (emt., 247.) Lehtonen tuo myös esiin Antropologi Claude Lévi-Straussia (1997) mukaellen, että on ollut olemassa kaksi erilaista tapaa käsitellä toiseutta: antropoeeminen ja antropofaginen. Lehtonen esittää, miten Zygmunt Bauman (1997,2002) on kuvannut antropoeemisen strategian olevan ikään kuin ”oksentamista”, jossa toiset syljetään ulos, koska heitä pidetään parantumattomasti outoina ja vieraina. Baumanin mukaan äärimmäisiä ilmenemismuotoja ovat olleet vangitseminen, karkoitus ja murha ja lievempinä tilallinen erottaminen, urbaanit ghetot sekä sisäänpääsyn ja tilojen käyttöoikeuksien rajoittaminen. Antropofaginen strategia taas on sitä, että vieras pyritään tekemään omaksi sulauttamalla, kuten esimerkiksi integraatiopolitiikassa ilmenevä assimilaatio. Näin voidaan sanoa, että antropoeemisen strategian tarkoitus oli toisten maasta ajaminen tai tuhoaminen, antropofagisen tarkoitus oli heidän toiseutensa hävittäminen tai tuhoaminen. Eli yksinkertaistettuna voitaisiin sanoa, että ”joko lähdet pois tai muutut kaltaiseksemme”. Toiseuden voidaan katsoa edustavan tietynlaista muutosta tai ainakin sen mahdollisuutta, kun taas meidän keskeisin piirre on pysyvyys ja siitä syntyvä turvallisuuden tunne. (Lehtonen 2013, 253-254.)

Voidaan sanoa, että toiseus syntyy suhteessa meidän ensimmäisyytemme. Kuka tahansa voi olla toinen, eikä se liity ainoastaan kansallisuuteen tai etnisyyteen. Toinen voi tulla toiseksi esimerkiksi sukupuolen, ammatin, asuinpaikan, seksuaalisen suuntautumisen, poliittisen

näkemyksen tai uskonnon vuoksi. Toinen on minän elinehto, joten emme voi valita sitä, onko toiseus osa itseämme. Tärkeää olisi nähdä se, onko itsen ja toisen välinen suhde epätasa-arvoinen valtasuhde. Huomioitavaa on myös se, että toinen on se, mikä eroaa jotenkin siitä, mitä ensimmäiset jollain tapaa pitävät tärkeänä, turvallisena, tavallisena ja totuttuna, jolloin toiseuden aiheuttajina ovat ensimmäiset ja heidän käyttämänsä kategoriat, joiden avulla joku leimataan toiseksi. (Lehtonen 2013, 256.)

Valta liittyy olennaisena osana toiseuttamiseen. Ihmisten välisiä valtaeroja on kaikissa yhteiskunnissa. Sellaista yhteiskuntaa, jossa kaikilla aikuisilla olisi täysin samanlaiset vaikutusmahdollisuudet, yhtäläiset oikeudet tai velvollisuudet, ei ole olemassakaan. Näin ollen voidaan sanoa, että yhteiskunnallinen eriytyminen ja epätasa-arvo ovat yleismaailmallisia ilmiöitä. Jo ensimmäiset ammattimaiset etnografit toivat esiin kenttätyöstään sen, että valtaeroja löytyi jopa erittäin pienistä ryhmistä, joilla oli hyvin yksinkertainen teknologia. Ilmenemismuotoja yhteiskunnalliselle erilaistumiselle löytyi esimerkiksi miehen ja naisen, vanhempien ja nuorempien, sisäpuolisten ja ulkopuolisten sekä meidän ja muiden erotteluna. (Eriksen 2004, 168.)

Koska tutkimukseni keskittyy naisiin, haluan tuoda esiin myös sen, että nainen on perinteisesti aina nähty toisena. miehelle nainen on sukupuoli, joka tarkoittaa sitä, että nainen on ensisijaisesti sukupuoliolento. Nainen määrittyy suhteessa mieheen, eikä toisin päin. ”Nainen on epäolennainen vastaan olennainen. Mies on toimiva olento, itsessään täydellinen – nainen on toinen”. Näin määrittelee Simone de Beauvoir (2000). Hän myös ihmettelee sitä, miten vastavuoroisuutta sukupuolten välillä ei ole tunnustettu ja miten on mahdollista, että toinen sukupuoli on aina esiintynyt ainoana oleellisena ja kieltänyt kaiken suhteellisuuden verrattuna toiseen, joka on siis määritelty toiseksi. Hän esittää myös kysymyksen ”Miksi naiset eivät aseta miehen ylivaltaa kyseenalaiseksi, miksi he ovat alistuneet?” (Beauvoir 2000, 12-13.)

Usein keskustelu sukupuolijärjestelmästä keskittyy pohdintoihin subjektien toimintamahdollisuuksista sekä sen lisäksi kysymyksiin vallasta ja sen luonteesta. Miehisen vallan sijaan halutaan korostaa toisiaan täydentävien valtakäsitysten merkityksiä. Sukupuoli toimii tärkeänä yhteiskunnallisen osallisuuden, toimijuuden ja vallan, sekä puhevallan määrittäjänä, vaikkakin se on vain yksi identiteetin osa-alue. Tämän vuoksi tulisi naisten elämän alueelle kuuluvat epäviralliset valtakanaavat käsittää yhtä tärkeiksi, kuin miesten

viralliset vallan kanavat. Kun tutkitaan vähemmistö ryhmään kuuluvien naisten kokemuksia, tulee korostaa feminiinisten identiteettien moninaisuutta ja huomioida se, että heidän äänensä hukkuu helposti ja se on helppo mitätöidä. (Markkanen 2003, 16.)

3.3 Toiseuteen liittyvät elementit tässä tutkimuksessa

Etninen identiteetti. Etnistä ryhmää määritellään usein esimerkiksi kielen, kulttuurin, uskonnon, tapojen, pukeutumisen ja yhteisen alkuperän mukaan. Eli kulttuurisen sisällön ajatellaan tuottavan etnisiä ryhmiä ja niiden väliset erot. Ajatellaan, että ihminen syntyy ja soisaalistuu etnisen ryhmänsä jäseneksi. Tämä ajattelutapa on kuitenkin hyvin ongelmallinen. Konstruktionistisesti orientoituneen tutkimuksen mukaan kulttuurinen erityisyys saa merkityksensä vasta suhteessa ryhmän kannalta merkittäviin toisiin, niihin joista erottaudutaan. Eli etnisyydessä on ennen kaikkea kyse suhteesta ja toiseudesta. Etniset identiteetit ovat samuuden ja erojen jatkuvaa dynaamista tuottamista eli jatkuvien neuvotteluiden tulosta. Eriksen (1993) korostaa myös etnisyyden sosiaalista luonnetta. Hänen mukaansa etnisyyttä tuotetaan sosiaalisissa suhteissa. (Huttunen 2005, 127-129.) Transnationaalinen näkökulma painottaa sitä, mitkä suhteet ovat merkittäviä kunkin ryhmän etnisyyden muokkautumisessa. Esimerkiksi maahanmuuttajan kohdalla, heidän etnisyytensä muuttuu pakostakin toiseksi, kun he siirtyvät toiseen kontekstiin tai vuorovaikutukseen toisten ryhmien kanssa. Myös kulttuuri muuttuu tällöin ja se koskettaa kaikkia vuorovaikutuksen osapuolia. Sen lisäksi on huomioitava se, että nykymaailmassa monet ihmiset elävät suhteessa moneen paikkaan, eli useisiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin järjestyksiin. Tällöin myös etnisyyttä elää ja muokkautuu suhteessa useisiin sosiaalisiin järjestyksiin. (emt., 131.)

Monikulttuurisessa keskustelussa pyritään sijoittumaan vallitsevan kansallisen yleispätevyyden ja kulttuurisen erityiskohtelun välimaastoon, mutta samalla voidaan kyseenalaistaa se, miten onnistutaan yhtä aikaan samankaltaistaa sekä huomioida eri etnisten ryhmien erityisyydet, ilman, että vähemmistöryhmiä alistetaan (Hautaniemi 2001, 30). Fredrik Barth (1969) on nähnyt ajatuksen siten, että etnisyydessä on tärkeää nimenomaan ryhmien välisten rajojen ylläpito, eikä se, mitä rajat sulkevat sisäänsä. Tällöin keskiöön nousee nimenomaan ryhmärajat ja niihin liittyvät sisään ja ulossulkemiset sekä myös näitä rajoja ylläpitävät poliittiset ja sosiaaliset kontekstit. Nämä rajat voivat olla hyvinkin pysyviä, vaikka rajojen yli liikkuisikin esimerkiksi ihmisiä tai vaikka ryhmien kulttuuri muuttuisi.

Tällöin tärkeää on miettiä sitä, millaisten yhteiskunnallisten prosessien kautta nuorten identiteetit pysyvät tai muuttuvat ja miten esimerkiksi toisen sukupolven maahanmuuttajat niitä rakentavat. Jos mietitään rajanvetoja, niin etnisyyttä tuotetaan rajojen molemmin puolin. (Haikkola 2010, 219-220.)

Tutkimuksissa on todettu (Harinen 2005; Jasinskaja-Lahti 2000), että 1,5-2,5 sukupolven maahanmuuttajat usein pitäytyy etnisissä identiteetissään. Näin on todettu tapahtuvan myös Suomessa. Nuoret identifioituvat lähtömaahansa ja nuoren kasvaessa se usein vain vahvistuu. Tätä on pyritty selittämään yleisillä yhteiskunnallisilla tekijöillä, kuten esimerkiksi monikulttuurisuus ajattelulla, vastaanottavan yhteiskunnan kulttuurien moninaisuudella, globaaleilla vaikutteilla, rasismilla, syrjinnällä ja yhteiskunnassa olemassa olevilla luokituksilla, joita vasten nuoren on neuvoteltava omasta identiteetistään. Toinen sukupolvi mahdollisesti neuvottelee identiteetistään myös monessa muussa maassa asuvan perheverkoston kanssa. Etnisyyteen liittyviä luokituksia ei pääse pakoon. Kun lapsi kasvaa, tulee hän tietoiseksi vastaanottavan yhteiskunnan hierarkisista luokituksista ja tällöin hän joutuu miettimään omaa asemaansa suhteessa niihin. (Haikkola 2010, 222-223.) Rajan pysyvyys etnisten ryhmien välillä esiintyy suhteessa suomalaisuuden määritelmiin ja erityisesti huomiota kiinnitetään ihonväriin ja juuriin. Periaatteessa suomalaiset voivat aina vedota siihen, että aina löytyy jokin kriteeri, jota maahanmuuttaja ei suomalaisuudessa täytä ja näin yksilö tai ryhmä voidaan sulkea suomalaisuuden ulkopuolelle. Järjestyksen rikkoville suomalaisille ei näytä olevan tilaa. Maahanmuuttotauustaisilla nuorilla, huolimatta siitä, ovatko he syntyneet Suomessa tai muuttaneet muualta ei juurikaan ole mahdollisuuksia ylittää suomalaisuuden rajaa ja tähän liittyy osittaista vaikeutta luoda ystävyysuhteita suomalaisten kanssa ja ennakkoluulojen kohtaamista. Kuitenkin kun mietitään toista sukupolvea, sille tarjolla olevia kuulumisen muotoja ja elämänpolkuja sekä ryhmärajoja, on muistettava että mahdolliset rajanylitykset, erottautumiset ja rajankäynnit tapahtuvat myös joka päiväisessä vuorovaikutuksessa esimerkiksi koulukavereiden kanssa. Rajoilla on myös mahdollisuus kumoutua, lähinnä esimerkiksi ystävyysuhteissa. Ystävyysuhteet luovat yhteisyyttä ja yhteistä kokemusmaailmaa ja tälle on mahdollista perustaa myös aikuiselämän itseidentifioinnit, luokitukset tai yhteisyys. Tämä ei poista eroja, mutta ne tunnustetaan ja hyväksytään. (Haikkola 2010, 234-235.)

Integraatio. Integraation ajatellaan ensisijaisesti olevan maahanmuuttajan omakohtainen, yksilöllinen prosessi, jota hän läpikäy saavuttaakseen tasapainoisen elämän uudessa

kotimaassaan. Haluan kuitenkin tuoda tässä kohtaa esiin sen enemmänkin kaksisuuntaisena prosessina ja erityisesti painottaa vastaanottavan yhteiskunnan merkitystä integraatiolle.

Integraatio tarkoittaa sitä, että ihminen kokee kuuluvansa etniseen vähemmistöryhmään ja hän arvostaa kuulumistaan siihen, mutta toimii myös valtaväestöön kuuluvien kanssa (Forsander 2001, 37). Integraatio voidaan määritellä prosessiksi tai toivotuksi prosessin lopputulokseksi, jossa maahanmuuttajat hyväksytään yhteiskuntaan yksilöinä ja ryhminä ja jossa he voivat täysimittaisesti osallistua yhteiskunnan kulttuurisiin, poliittisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin. Yleensä määritellään, että tämän prosessin tulisi olla kaksisuuntainen ja vastavuoroinen. Tavoitteena on sosiaalinen koheesio johon pyritään siten, että uudet tulokkaat ja vastaanottava yhteiskunta pyrkivät sopeutumaan toisiinsa. Myös Euroopan komissio on määritellyt integraation kaksisuuntaiseksi prosessiksi, johon niin enemmistö kuin vähemmistökin osallistuvat tasavertaisista asemista käsin. (Varjonen 2013, 13.) Integraatiota koskevissa tutkimuksissa keskiöön on noussut se, mitä tapahtuu yksilö- ja yhteisötasolla maahanmuuttajan ja vastaanottavan yhteisön kohdatessa. Näissä tutkimuksissa on kuitenkin yleensä keskitytty siihen, miten maahanmuuttajat suhtautuvat uuteen tilanteeseen, eikä niinkään valtaväestön sopeutumiseen. (Forsander 2001, 32.) Hyvin usein prosessilla onkin taipumus asettua siten, että vähemmistö kantaa suuremman vastuun sopeutumistehtävästä. Yhteiskunnallisesti olisikin tärkeää, että valtaväestön valmiuksia pyrittäisiin lisäämään monimuotoisuuteen sopeutumisessa. Jo jonkin aikaa Euroopassa on ollut huoli yhteiskunnan sirpaloitumisesta ja integraatiota on ajateltu siihen korjaavaksi tekijäksi, kuitenkin siten, että on nostettu lähinnä sen assimilatiivinen, eli sulauttava merkitys esiin. (Varjonen 2013, 14.)

Integraatio on hyvin laaja käsite ja sitä voidaan selittää monien eri tieteiden ja näkökulmien kautta. Integraatiota tarkastellaan usein työllistymisen, koulutuksen ja talouden kannalta. Usein integraatiosta puhuttaessa tutkijat ja poliitikot viittaavat myös yhteiskunnallisiin rakenteisiin, jotka siihen vaikuttavat, kuten kansalaisuuteen ja kansalaisoikeuksien saamiseen, oleskelun perusteella myönnettäviin oikeuksiin, syrjinnänvastaisiin lakeihin, tasavertaisiin oikeuksiin tähtääviin toimiin, rakenteiden luomiseen ja rahoituksen järjestämiseen maahanmuuttaja yhteisöille ja uskonnollisille yhteisöille, huono-osaisten alueiden tukemiseen, yhteiskunnan asuntopoliittikkaan, monikulttuuriseen koulutukseen ja sosiaaliseen tukeen. (Varjonen 2013, 14.) Mielestäni integraation merkitys ja erityisesti vastaanottavan yhteiskunnan asenteet, ovat erittäin merkittävässä roolissa keskustelussa,

joka koskee maahanmuuttajien sopeutumista ja elämää. Jos vastaanottava yhteiskunta ei ole valmis kohtaamaan maahanmuuttajia, vaan asettaa heidät jatkuvasti toisen asemaan, on maahanmuuttajan mahdotonta pystyä integroitumaan uuteen yhteiskuntaan ja kokea olevansa osa sitä. Kaikkein vaikeinta hyväksynnän saaminen näyttäisi tänä päivänä olevan värillisillä sekä muslimeilla, koska heidät on kaikki kategorioitu sekä värinsä, että uskontonsa kautta. Tämän vuoksi Varjosen esiin tuomat näkökulmat integraatiota koskien ovat mielestäni erittäin tärkeitä ja niille pitäisi antaa paljon enemmän huomiota. Tässä kohtaa näen myös yhteyden omaan tutkimukseeni jonka aihepiiriin liittyy läheisesti yhteisöön kuulumisen tarve, osallisuuden mahdollisuudet sekä yksilön oikeudet.

Värillisyyys. Värillisyyys tuntuu olevan suuri ongelmien aiheuttaja, joten nostan tässä kohtaa esiin myös hiukan sitä, mistä tämä ”mustan” miehen pelko voi johtua ja mistä se on saanut alkunsa. Hall (1994) korostaa sitä, kuinka värillinen ihminen käy läpi pitkän ja tärkeän poliittisen koulun, jotta hän havaitsisi olevansa musta. Silloin kun ihminen näkee itsensä ”mustana”, tunnistaa hän myös identiteettinsä eron kautta. ”Mustaa” ei ole milloinkaan ollut olemassa ongelmattomasti, vaan se on aina ollut sekä kulttuurisesti että poliittisesti epävakaa identiteetti. ”Mustan” on aina katsottu olevan jotain tuotettua ja kerrottua, ei mitään valmiiksi löydettyä. Hall puhuu kotimaastaan Jamaikasta paikkana, jossa ihmiset eivät kutsuneet itseään ”mustaksi”, koska ”musta” täytyi ensin oppia. Niinpä hän lisää, että mustien ihmisten kokemuksena identiteetti ja sen muotoutuminen ei koskaan ole ollut yksinkertaista. (emt., 12-13.)

Kaartinen Marjo (2004) kuvastaa mustan miehen pelkoa katkelmalla Tuula-Liina Variksen kirjoittamasta, kirjailija Eila Pennasen kokemuksesta: ”Hän sanoi hyvin ymmärtävänsä suomalaisten neekerikammoa. Kun hän itse sodan jälkeen oli ensimmäisen kerran Pariisissa ja ensimmäisen kerran tuli neekerimies vastaan, hän pelästyivät suunniltaan. Tuli sanoinkuvaamaton kamala olo, ihan sisuksia vääntävä kammo. Mutta ei hän enää seitsenkymppisenä nekeriä pelännyt.” Pelkoreaktio oli niin voimakas, että ”neekerin” näkemisestä tuli suomalaiselle fyysisesti hirvittävä olo. (Kaartinen 2004, 38-39.)

Kaartinen (2004) katsoo tämän kammon syntyvän vieraudesta. Silloin kun ihminen ei oikein tiedä, mistä on kysymys, on usein seurauksena pelkoreaktio. Varhaiset Afrikan kokemukset kertovat siitä, miten mustien katsottiin olevan sekasikiöitä ja kaikki muut valkoisia lukuun ottamatta olivat epäpuhtaita ja epäinhimillisiä. Kolonialistinen teksti ei ylipäätään esitä

afrikkalaista neutraalissa valossa ja puolueettomasti ihmisenä, vaan edustamansa joukon osana ja stereotyyppinä. Rotukielioppiin vahvasti liittyviä sanoja ovat orja, alkuasukas ja jopa kannibaali. (emt., 39-40.)

Myös Sara Ahmed (2003) on kuvaillut pelon politiikkaa. Mistä johtuu valkoisen ihmisen pelko mustaa ihmistä kohtaan? Se ei ole sellaista pelkoa, joka kohdistuu satunnaiseen ohikulkijaan vaan sen voidaan sanoa olevan ylimääräytynyttä, jossa mustasta ihmisestä on tullut pelon kohde. Seurauksena tästä on se, että pelko osoittautuu samanaikaisesti sille toiselle, johon pelko kohdistuu. Tällöin tämä toinen kokee, että hän on pelon syy ja pelko on seurausta toisen fyysisestä läheisyydestä. Tästä voi seurata se, että mustan ihmisen ruumis kiristyy kasaan ja pelko sulkee ruumiin sisäänsä siten, että hän kokee pelon omanaan ja tuossa ruumissa eläminen alkaa tuntua mahdottomalta. (emt., 189.) Tällöin myös ruumiin liikkumatila sosiaalisessa tilassa rajoittuu (emt., 192). Pelko saa aikaan asioita, kuten etäisyyttä kahden ruumiin välille. Näiden ruumiiden ero nähdään niiden pinnalta ja valkoisen ruumiin erillisyys korostuu. Nämä toiset, mustat, koetaan valkoisen kansakunnan uhkana. (emt., 190.) Maahanmuuttaja ja ”musta” ja tuohon voi nuoren somalalaisen kohdalla lisätä vielä muslimi ja nainen. Siinä on monta eroa, joihin ihminen joutuu itseään peilaamaan, elämänsä rakentamaan ja jotka voivat olla tekijöitä, joiden vuoksi hän kokee olevansa toinen.

Rasismi. Rasismi pohjautuu yleensä vanhoihin rotuoppeihin perustuviin erontekoihin ja näihin pohjautuvaan ihmisten toimintaan. Tämä on vaikuttanut myös suomalaisten maailmankuvaan ja ihmiskäsityksiin. Vielä 1960-luvulla Suomessakin opetettiin, että ihmiskunta on jaettavissa eri rotuihin ja tietyt rodut ovat huonompia ja kyvyiltään vajavaisia. Vaikka nykyään ajatus ihmisroduista sekä eriarvoisuudesta on hylätty virallisesti, ei se ole helposti purettavissa. (Rastas 2005, 79-80.) Kun ihmiset kohtaavat, tunnistavat he toisen erilaisuuden ja samalla tuottavat sitä monilla eri tavoilla. Näitä tapoja ovat esimerkiksi katseet, tavat määritellä eri ihmisryhmiä erilaisten kriteerien avulla, kuten mukaan ottaminen tai poissulkeminen, erilainen kohtelu, etuoikeuksien antaminen tai oikeuksien evääminen ja äärimmäisissä tapauksissa väkivalta. Voidaan kysyä, että mitä siitä seuraa, kun ihmisiä luokitellaan tällä tavoin valkoisiksi tai värillisiksi, yhteisötasolla tai yksilötasolla? Yhteiskunnassa ilmenevät rasismiin värittämät ihmissuhteet eivät ole koskaan tasa-arvoisia ja niiden seuraukset yksilötasolla voivat olla hyvin traagisia, tuottaen epätasa-arvoa sekä sosiaalisia ongelmia. (emt., 87-88.)

Rasismiin voidaan myös sanoa olevan seurausta muukalaisen pelosta, jota edellisessä kappaleessa käsiteltiin. Rasismi aiheena on hyvin herkkä ja latautunut ja sen kiistanalaisuudesta esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa kertoo se, että rasismiin sijaan käytetään usein muita ilmauksia, kuten syrjintä, muukalaispelko tai suvaitsemattomuus. (Rastas 2005, 69; Souto, Honkasalo & Suurpää 2015, 136.) Rasismiin kokemuksia on vaikea tuoda esiin ja etenkin vanhempien ja viranomaisten tietoon (Rastas 2004; Souto 2011; Honkatukia & Suurpää 2007). Tähän on katsottu vaikuttavan sen, että suomessa tieto vähemmistöjen kokemasta rasismista on vielä varsin ohutta. Tämän tiedon vähyys voi vaikuttaa siten, että nuoret eivät oikein osaa käsitellä syrjäytymistä, joka taas saattaa lisätä nuorten yksinäisyyttä ja vaikenemista rasismiin kokemuksista sekä muiden nuorten että aikuisten edessä. Yksilökohtaisena kokemuksena rasismiin liittyy leimautumisen pelkoa, erityistä häpeää sekä vallattomuuden ja haavoittuvuuden tunteita. (Souto, Honkasalo & Suurpää 2015, 137.)

Rasismille erityistä on se, että sillä loukataan ja leimataan ihmisen identiteettiä. Jos puhutaan nuorten arjesta, ei voida sanoa rasismiin olevan ainoastaan yksi kiusaamisen muoto, vaan se on ilmiö, jossa korostuvat yhteiskunnalliset valtasuhteet. Sen avulla määritellään ja rajataan ne henkilöt, jotka saavat kuulua kulttuurisesti ja etnisesti määrittävään suomalaisten joukkoon. Rasismiin voidaan kuvata olevan avointa väkivaltaa, huutelua ja kiusaamista, mutta se on myös sosiaalista etäännyttämistä ja muistuttamista siitä, että olet ulkopuolinen. Pelkän katseen avulla voidaan toiselle ilmaista, ettei hän ole tervetullut ja että hänet nähdään kielteisesti poikkeavana. Arkipäivän rasismi on monianisuutta, jota ilmenee arjen vuorovaikutuksellisissa tilanteissa, toistuvissa käytänteissä ja asenteissa eikä sitä kyseenalaisteta. Valtaa pitävä ryhmä näkee rasismia ylläpitävät luokittelut ja käytännöt normaaleina ja yleisesti hyväksytyinä. Toistuvat rasismiin kokemukset ja jo niiden pelko, tekee kokemuksista vääjäämättömiä ja hiljentää niistä kertomista. (Souto, Honkasalo & Suurpää 2015, 142.)

Medialla on keskeinen rooli rasismi keskustelussa mielikuvien luojana sekä ongelmien ratkojana. Se miten rasismia käsitellään, kumpuaa jokaisen yksilön arjen kokemusten eroista ja myös siitä miten yhteiskunta kantaa vastuunsa rasismista sekä sen lisäksi julkisen keskustelun, tai vaikenemisen, tavoista. (Souto, Honkasalo & Suurpää 2015, 143.) Voimme miettiä millaista keskustelua maahanmuuttoon liittyen Suomessa on ylipäätään ja etenkin viimeisen vuoden aikana mediassa ja sosiaalisessa mediassa ollut ja sen perusteella päätellä,

miten se on vaikuttanut tällä hetkellä vallalla oleviin ihmisten asenteisiin ja rasismien ilmenemiseen. Pääasiallisesti uutisointi keskittyy ongelmiin, joita maahanmuutto aiheuttaa, sen sijaan, että lisättäisiin suomalaisten tietoisuutta maahanmuuttajia kohtaan ja tuotaisiin heitä esiin neutraalilla tavalla. Artikkelissa tuodaankin esiin myös se, että tulisi olla tilaa myös vastapuheelle, jonka avulla voidaan haastaa vakiintuneita ja perinteisiä tapoja ajatella, nähdä ja kuulla. Tällöin tärkeään rooliin nousisi kuuleminen ja sitä kautta esimerkiksi sen miettiminen, että hyväksynkö rasismien ympärille muodostuneet sosiaaliset asetelmat ja identiteetit sellaisenaan vai onko tilaa vaihtoehtoisille identiteeteille ja voiko määritelmiä muuttaa toisiksi? (emt., 143-144.)

Erilaisten puhetapojen avulla pystytään erottelemaan ja arvottamaan ihmisryhmiä eritavoin ja samalla sekä tuottamaan että uusintamaan ajatuksia ihmisten välisistä eroista. Näiden diskurssien kautta voidaan esimerkiksi asettaa ”valkoiset” ”ei-valkoisia” paremmiksi ja näin ollen sulkea heidät jonkin yhteisön, kuten suomalaisten ulkopuolelle. Näin ollen voimme erilaisilla puhe- ja esitystavoilla asettaa joku toisen asemaan, tällöin se on myös rasismia. (Rastas 2005, 74-75.)

Hallin (1992) mukaan rasismi liittyy itsepuolustukseen. Silloin kun koemme, että toinen tulee liian lähelle meitä tai kun siirrymme toisen alueelle, tarvitsemme turvallisuuden tunnetta. (Kaartinen 2004, 38.) Ottaen huomioon suomen tämän hetkisen tilanteen, voidaan tämä yhteys hyvin nähdä totena. Tutkimukseni kohderyhmänä olevat naiset ovat siinä mielessä ongelmallisessa tilanteessa, että he värillisyytensä lisäksi, ovat myös muslimeja, joka on nykyaikana noussut todella suureksi rasismien aiheuttajaksi. Eli he ovat monella tapaa ”kohteita” eli toisia.

Edellä olen pyrkinyt tarkastelemaan laajasti toiseutta käsitteenä, sen esiintymistapoja, vaikutuksia yksilölle ja ylipäättään sitä, millaista toiseus on käsitteenä ja ilmiönä. Olen tarkastellut toiseutta siten, millaisena se näyttäytyy erityisesti oman tutkimukseni viitekehyksestä käsin. Tämän vuoksi olen lähemmin esitellyt etnisen identiteetin vaikutusta toiseuteen, integraation suhdetta toiseuteen sekä värillisyyttä ja rasismia toiseuttajina. Tässä tutkimuksessa ovat tärkeitä ja keskeisiä tarkastelunäkökulmia seuraavat; miten edellä kuvaamani toiseuden elementit näkyvät haastateltavien elämässä, mikä mahdollisesti on eniten toiseutta aiheuttava tekijä heidän tulkinnoissaan ja miten he elämäänsä kuvaavat ja

rakentavat näiden kokemusten keskellä. Tutkimuksen analyysissä ja johtopäätöksissä tarkastelen aineistoa näistä edellä esitetyistä toiseuden ulottuvuuksista käsin.

3.4 Aikaisempia tutkimuksia

Esittelen ensin tutkimuksia, joita on tehty koskien somalialaisia pakolaisia, heidän Somaliasta lähtönsä jälkeen ja heidän asuessaan toisissa ja kolmansissa maissa. Somalialaisia asuu hyvin paljon esimerkiksi Kanadassa ja Englannissa, mutta heitä asuu myös Pohjoismaissa sekä muissakin maissa. Sen jälkeen esittelen joitain tutkimuksia, joita on tehty toiseuden näkökulmasta, joka on tutkimukseni teoreettinen viitekehys. Osassa tutkimuksia toiseus nousee esiin integraation, etnisten suhteiden sekä rasismin kautta.

Tutkimuksia somalialaisista maahanmuuttajista. Rima Berns-McGownin (2013) on tutkinut stereotyyppioita, joita nuorista Kanadassa asuvista somaleista on muodostettu. Hänen loppupäätelmänsä on se, että vaikka näiden nuorten matkalla on paljon esteitä, kuten rasismia ja stereotyyppisiä käsityksiä, haluavat he kuitenkin olla osa Kanadaa ja näkevät sen kotimaanaan. Berns-McGown painottaa sitä, että integraatio on kaksisuuntaista. Siihen vaaditaan maahan muuttavien halukkuutta sopeutumiseen sekä vastaanottavan yhteiskunnan halukkuutta laajempaan yhteiskunnallisena ilmiönä madaltaa esteitä ja mahdollistaa tuleminen aktiiviseksi ja tuottavaksi yhteiskunnan jäseneksi. Erityisesti somaleiden kohdalla esiin on noussut systemaattinen, institutionaalinen rasismi osana kouluja, poliisivoimia, viranomaistoimintaa sekä mediaa. Berns-McGownin mukaan somalialaiset on kategorioitu kummallisiksi ihmisiksi, joilla on kummallisia tapoja. Tutkimuksen mukaan naiset ovat kuitenkin ottaneet itselleen pioneerin osan. He pyrkivät pitämään perheensä kasassa, hoitivat kotia ja taloutta, etsivät koulutusta lapsilleen sekä taistelivat oman paikkansa saavuttamisessa. Eli Länsimaihin saavuttaessa somalilaiset miettivät sitä, mitä on olla somali ja muslimi diasporassa ja miten he periyttävät identiteettiään ja perimäänsä lapsilleen. (emt., 3-17.) Näin ollen vaikuttaisi siltä, että somalilaisen rooli on muuttunut hyvinkin paljon Somaliasta pois muutettaessa. Onko tilanne muuttunut siten, että naisista on tullut perhettä kannatteleva voima ja kun nainen voi hyvin, myös lapset ja mies pärjäävät?

Kleist Naujan (2007) artikkeli kuvaa sitä, mikä on somaleiden tilanne Tanskassa. Naujan haastatteli yhteensä 50 somalialaista ja tähän artikkeliin hän oli valinnut 3 tarinaa ja 4 haastattelua, joiden kautta hän pyrki tuomaan esiin heidän omia kokemuksiaan

kuulumisesta ja identiteetin muotoutumisesta ja siitä, miten nämä kokemukset näkyvät heidän jokapäiväisessä elämässään. Hän tarkastelee aihetta siitä käsin, miten somalialaisuus ja tanskalaisuus kategorioituvat ja miten tanskansomalit navigoivat siinä jokapäiväisessä elämässään. Hän myös tarkastelee aihetta siitä käsin, miten tämä kulttuurien kohtaaminen muovaa identiteettejä ja kuulumista johonkin. Myös Tanskassa somalialaiset ovat saaneet huonon vastaanoton. He ovat kohdanneet vihamielisyyttä ja saaneet maineen ongelmallisina integroitujina ja heidät kuvataan outoina ja kummallisina. Näin ollen somalit ovat kokeneet olleensa ympäröivän yhteiskunnan leimaamia. He ovat mustia, afrikkalaisia, muslimeja ja maahanmuuttajia, joten heidän tilanteensa on hyvin ongelmallinen ja heidän asemaansa on kuvattu ”ulkopuolisena” suhteessa tanskalaisuuteen. Nämä kaikki tutkimukseen osallistuneet somalialaiset puhuivat sujuvaa tanskaa, kävivät töissä ja olivat kouluttautuneita, mutta silti heidän suhteensa Tanskaan oli ristiriitainen. Heidän kertomuksistaan nousi esiin esimerkiksi jokapäiväisen elämän ongelmat, kadotettu ylpeys, epäoikeudenmukaisuus, syrjintä, se että yksilöä ei kohdata yksilönä, vaan yhteisön jäsenenä, se kuinka omaa paikkaansa täytyy perustella, rasismi ja pukeutumisen erilaisuus. Artikkelissa nousi esiin kuitenkin myös se, miten yllättäen naisen tilanne olikin usein miehen tilannetta parempi. He pitivät huolta kodista ja perheestään ja samalla opiskelivat kieltä tai kävivät työvoimapolitiisissa toiminnoissa, kun sitä vastoin miehen rooli muuttui, hänen paikkansa perheen elättäjänä useimmiten loppui. (emt., 159-172.)

Naujanin (2007) tutkimuksessa tuli esiin myös se, että tanskansomaleiden oli myös hyvin vaikea osata määritellä sitä, keitä he oikeastaan ovat. Yleisesti he kertoivat olevansa Somaliasta, mutta osa tanskalaista yhteiskuntaa ja tämä ei muuttunut, vaikka saisi Tanskan kansalaisuuden. He kokivat myös vaikeaksi identifioitua tanskalaisiin vaaleine ihoineen, sinisine silmineen ja vaaleine hiuksineen. Erilaisuus oli liian näkyvää. Ja jopa jonkinlaista tuskaa on aistittavissa kertomuksista siten, kun yksilöä painostetaan irrottautumaan juuristaan, mutta kuitenkin tuntemus vieraana olemisesta pysyy. (emt., 159-172.) Tämä artikkeli sai minutkin heräämään ja miettimään juuri nuorten somalinaisten paikkaa tässä yhteiskunnassa. He ovat saattaneet jopa syntyä täällä, mutta saammeko heidät silti tuntemaan itsensä vieraaksi ja ennen kaikkea, miten se heidän elämänsä vaikuttaa?

Nahid Afrose Kabir (2014) taas on tutkimuksessaan haastatellut 23 toisen sukupolven somalialaista maahanmuuttajaa Englannissa, Australiassa ja Amerikassa. Hän on tutkimuksellaan pyrkinyt ymmärtämään haastateltavien identiteettiä ja heidän tunnettaan

kuulumisesta etniseen yhteisöön sekä vastaanottavaan maahan. Hänen lähtökohtanaan ovat olleet näkemys siitä, että somalialaiset ovat marginaalinen ryhmä kaikissa näissä maissa. Työttömyysaste somaleiden keskuudessa on suuri, diskriminaatio sekä arkipäivän rasismi leimaavat heidän elämäänsä, naisia häiritään, koska he käyttävät hijabia ja tummaihoiset nuoret ovat joutuneet poliisien ja vartioiden tarkkailun alle. (emt., 262.)

Kabir (2014) on tarkastellut tutkimuksessaan sitä, miten identiteetti rakentuu näiden nuorten kohdalla, jotka elävät kahdessa kulttuurissa. Haastateltavat puhuivat yhdestä, kahdesta tai jopa useista identiteeteistä. He määrittivät niitä syntyvän esimerkiksi kansalaisuuden, oleskelun, alkuperän, sukupuolen, luokan, ammatin, ruokailutottumusten, musiikkimaun, urheilu kiinnostuksen sekä sosiaalisten suhteiden perusteella. Haastatteluissa tuli hyvin paljon ilmi sitä, miten nuoret joutuvat kokemaan jokapäiväisessä elämässään eritasoista syrjintää ja loukkaavaa käytöstä, jonka vuoksi heidän oli vaikea löytää omaa paikkaansa. Kabir on tulkinut tuloksia siten, että tämä vaikutti siihen, että nämä nuoret yleensä kokivat olevansa somaleita, vaikka eivät olisi koskaan Somaliassa käyneetkään. Huolen -ja keskustelunaiheet keskittyivät jokaisessa maissa erilaisiin, paikallisiin asioihin ja ongelmiin. Austraaliassa esimerkiksi hijabin käyttö nousi keskiöön, Englannissa hijab sekä tummaihoisten syrjintä puhuttivat ja USA:ssa taas keskiöön nousi median ja rodullisen profiloitumisen merkitys. (emt., 259-281.)

Kristin M. Langellier (2010) on tutkimuksessaan tarkastellut yhden nuoren somalialaisen naisen tarinaa Amerikkaan muuton jälkeen. Langellier kysyy: ”Keitä he ovat?”, ja tähän kysymyksen kontekstiin hän yhdistää kulttuuriset eroavaisuudet sekä diasporan tuomat jännitteet. Tutkimuksen dialogissa tulee esiin tutkittavan mahdollisuudet muodostaa identiteettiään omista lähtökohdistaan käsin, eli olemalla somali, nainen, tummaihoinen sekä muslimi. Tutkittava kertoo omista elämänvalinnoistaan, kuten esimerkiksi miksi hän pukeutuu perinteisiin somalialaisen naisen vaatteisiin. Hän myös korostaa useampaan otteeseen haastattelun aikana, että hänen etninen identiteettinsä seuraa häntä, mihin tahansa hän meneekään. ”Where ever I go I know who I am”. Tutkimuksen kautta nousee kuitenkin lukijalle selvästi ymmärrys siitä, millaisia identiteettineuvotteluita tutkittava käy läpi päivittäin. Näitä neuvotteluita leimaavat muun muassa historialliset, kulttuuriset, rodulliset, sukupuolitetut sekä myös luokitetut kategoriat. Nuoren naisen tarinaa siitä, kuka minä olen, somalialaisena musliminaisena, määrittää se, koska, kenen kanssa, missä ja miten tarina kerrotaan. Tutkimuksessa nostetaan esiin myös kysymys yksilön mahdollisuuksista tulla

nähdyksi ja kuulluksi ja tutkittava haluaakin nostaa esiin ja luoda mahdollisuuksia olla yhtä aikaa somali ja amerikkalainen, feministi ja muslimi, tummaihoisen ja ei afrikanamerikkalainen. Lopuksi Langellier nostaa esiin tärkeän kysymyksen siitä, miten me eläisimme elämäämme paremmin yhdessä. Tämä kysymys on erittäin tärkeä maahanmuuttajien ja kaikkien marginaalisten ryhmien kannalta. (emt., 66-94.)

Nämä tutkimukset tuovat hyvin esiin sen maailman, jossa somalialaiset maahanmuuttajat maailmalla elävät ja josta käsin he elämäänsä rakentavat. Jokaisessa tutkimuksessa korostui heidän kompleksinen tilanteensa ja erityisesti se, miten yhteiskunta, jossa he elävät, pitää heitä ulkopuolisena. Tutkimusten mukaan kouluttautuminen, työpaikka tai kansalaisuuden saaminenkaan ei tätä asiaa muuta. Suurimpina vaikuttavina tekijöinä näiden tutkimusten perusteella vaikuttaisi olevan ihonväri sekä islaminusko. Nämä tutkimukset saivat minut kiinnostumaan yhä enemmän siitä, mikä tilanne on Suomessa. Seuraavaksi esittelen muutaman tutkimuksen, jotka liittyvät jollain tapaa maahanmuuttajiin ja toiseuden kokemuksiin. Tutkimuksia aiheeseen liittyen on tehty hyvin paljon ja olen nyt nostanut tähän esiin joitain tutkimuksia, jotka ovat ohjanneet omaa tutkimusprosessiani.

Toiseutta sekä filosofian että kulttuurihistoria kontekstista on tutkinut Marjo Kaartinen (2004). Hän on käsitellyt muun muassa suhdettamme afrikkalaisiin ja sitä, miten se on historian kulussa pitkälti rakentunut afrikkalaisia esineellistävällä ja halventavalla tavalla ja heitä on aina pidetty toisina. Kaartisen mukaansa afrikkalaisia ajatellaan pelottavina, outoina ja kammoksuttuina. (Kaartinen 2004, 39.)

Erittäin mielenkiintoinen ja kansainvälistä näkökulmaa antava, on Robert Castelin (2013) artikkeli koskien Ranskan tilannetta. Artikkelissa on pohdittu syitä Ranskassa 2005 vuoden lokakuussa puhjenneisiin maahanmuuttajanuorten aiheuttamiin väkivaltaisuuksiin. Syytä näille väkivaltaisuuksille pohditaan artikkelissa sen kautta, että nämä, jopa toisen tai kolmannen polven maahanmuuttajanuoret, ovat täydellisen sosiaalisen toiseuden ”uhreja” myös median esittäminä. Heidät on ikään kuin sijoitettu koko ranskalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle, vieraana sen arvoille ja tavoille. Nämä nuoret ovat Ranskassa syntyneitä ja Ranskan kansalaisuuden omaavia henkilöitä, joilla on periaatteellisesti samat oikeudet kuin muillakin kansalaisilla, mutta joita voidaan etnisyyden vuoksi yhä pysyvästi syrjiä. Nämä nuoret ovat paradoksaalisessa loukossa. He kokevat sekä kansalaisuutensa vahvistusta sekä kieltämistä. Heille on luvattu, että valtio kohtelee tasavertaisesti kaikkia kansalaisia,

kuitenkin samanaikaisesti valtio sulkee nämä nuoret ulkopuolelle siten, ettei heille suoda täydellistä osallisuuden mahdollisuutta kansalaisuuteen. Voidaan puhua sisäisestä poissulusta. Voidaankin miettiä minkälainen sosiaalinen identiteetti kasvaa tämän kaltaisen sisäisen ulkopuolisuuden kautta? Onko mahdollista omata samanlainen identiteetti kuin muilla ranskalaisilla vai tulee näiden nuorten etsiä toisenlaisia identiteetin tasoja löytääkseen paikkansa yhteiskunnassa? (emt., 14-17.)

Mielenkiintoista näkökulmaa antava on myös ruotsalaisen Åsa Anderssonin (2003) väitöskirja. Hän on haastatellut 24 tyttöä, jotka asuvat monikulttuurisessa kaupunginosassa Ruotsissa. Jo nimi ”Inte samma lika”, kertoo mistä näkökulmasta käsin tutkimus on tehty ja esiin tuleekin, että ainoastaan kolme haastatelluista tytöistä kutsuu itseään ruotsalaiseksi, vaikka monet olivat syntyneet Ruotsissa. Tutkimuksen keskeisenä tieteellisenä kehyksenä ja keskustelun pohjana on ollut tunnustuksen politiikka sekä käytännöt, segregatio ja monikulttuurisuus, etnisyyden sosiokulttuurisena identifikaatioperustana sekä myös esimerkiksi naiseuden tuoma erityisyys. Keskeisenä teemana ovat tyttöjen omakohtaiset kokemukset ja se, miten he näiden merkitysten valossa minuuttanaan ja identiteettiään rakentavat. Tutkimuksen tarkoitus on myös selvittää, miten juuri tässä kaupunginosassa latautuvat sekä mitä sisältävät kategoriat ja jako ruotsalaisiin ja toisiin. Haastattelussa tuli ilmi muun muassa sitä, että tytöt toivoivat, ettei esimerkiksi aina tarvitsisi tuntea itseään somaliksi, muslimiksi, näsbylaiseksi tai joksikin muuksi nimetyksi. (Salomonsson 2005, 223-226.)

Identiteettejä, ryhmissuhteita ja integraatiota maahanmuuttajien elämäntarinoissa on tutkinut Sirkku Varjonen (2013) sosiaalipsykologian alaan kuuluvassa väitöskirjassaan. Varjonen pitää lähtökohtanaan Umayya Abu-Hannan lehtikirjoitusta, jossa hän kertoo, miksi muutti pois Suomesta, asuttuaan täällä 30 -vuotta. Abu Hanna kommentoi kirjoituksensa aiheuttamaa hälyä siten, että ”Suomessa ongelmana on se, että muualta tulevien pitää tietää paikkansa, joka on aina muita alempana. Mutta se että tästä pitää olla vielä kiitollinen, se ei ole oikein. Minä en ainakaan ole” (Abu-Hanna, 2.1.2013). Varjonen on väitöskirjassaan tutkinut sitä keskustelua, mitä käydään siitä, mikä on maahanmuuttajan paikka Suomessa ja mikä sen tulisi olla. Tutkimuksen kysymyksinä hänellä on: millaisia identiteettejä maahanmuuttajat rakentavat itselleen ja toisille maahanmuuttajille ja minkälaisiksi rakentuvat maahanmuuttajien ja suomalaisten väliset suhteet. Kysymysten kautta hän tarkastelee sitä, minkälaisena maahanmuuttajan integraatio ja paikka Suomessa näyttäytyy.

(Varjonen 2013, 10-11.) Tutkimustani tämä aihe koskettaa siten, että tutkimukseni keskiössä ovat nuorten somalinaisten toiseuden kokemukset. Tämän asetelman lähtökohtana näen myös oman aseman ja paikan etsimisen.

Lotta Haikkola (2010) on tarkastellut sitä, ”kuinka identiteettityöllä eli itsensä ja muiden luokitteluilla sekä neuvottelemalla muiden tekemistä luokitteluista, yksilö rakentaa omaa identiteettiään ja ryhmärajoja ja tätä kautta sisällyttää meidän joukkoon tiettyjä ihmisiä ja ryhmiä ja toisia sulkee ulos”. Hän on tehnyt tätä luokittelun ja rajanvetojen tarkastelua välineenään nuorten *etnis-kansalliset identiteetit*. Etnisyyden hän on määritellyt siten, että se on yksilöiden ja ryhmien välisessä vuorovaikutuksessa syntyvä (ryhmä)identiteetti. Näin ollen etnisyyden ei saa merkitystä tietystä kulttuurista, vaan rajoja ylläpitävistä erottautumisen prosesseista. (Haikkola 2010, 220.)

Rasismia on Suomessa tutkinut esimerkiksi Anna Rastas (2005). Hänen mukaansa rasismia löytyy sekä suomalaisten asenteista että arjen toiminnasta (emt., 71). Rasismia tutkimuksessa on huomiota kiinnitetty erityisesti vallitseviin puhe- ja esitystapoihin sekä niitä muovaaviin valtasuhteisiin (emt., 74). Anne-Mari Souto, Veronika Honkasalo ja Leena Suurpää (2015) ovat artikkelissaan pohtineet rasismia tutkimusta nuorten kokeman rasismia kautta ja jakaneet aiheen kolmeen teemaan. Heidän teemoinaan ovat: miten rasismi vaiettuna aiheena otetaan puheeksi, millä tavoin ja millä käsitteillä nuorten arjessa esiintyvää rasismia tulisi käsitellä sekä kuunteleminen, eli kuka tulee kuulluksi ja kuka jää paitsioon. (emt., 138-141.)

Nämä sekä somalialaisia maahanmuuttajia, että toiseutta koskevat artikkelit ja tutkimukset sekä tutkimuksen teoreettinen viitekehys toimivat perustana tutkimukselleni ja niitä vasten peilaan oman tutkimukseni analyysia sekä tuloksia. Näiden tutkimusten kautta esiin nousee se maailma, jossa tutkimukseni haastateltavat elävät sekä ne seikat jotka siihen vaikuttavat. Kaikissa näissä tutkimuksissa sekä artikkeleissa korostuu tämän kohderyhmän haasteellinen asema. Heidän taustansa somalialaisena maahanmuuttajana asettaa heidät ehkä jopa alimpaan kategoriaan maahanmuuttajista, mikä korostui jokaisessa tutkimuksessa. Kun tätä asetelmaa vasten peilataan toiseutta ja sen kokemisen vaikutuksia yksilöön, voidaan ymmärtää, että haastattelemieni naisten tilanne ei ole helppo. Ulkopuolisuuden tunne ja toiseus leimaavat näiden tutkimusten ja artikkelien perusteella somalialaisia

maahanmuuttajia, vaikka he olisivat syntyneetkin ja eläneet koko elämänsä muualla kuin Somaliassa.

3.5 Tutkimustehtävä sekä tutkimuskysymykset

Tutkimus paikantuu vahvimmin yhteiskuntatieteisiin sekä sosiologiaan. Sen tarkoitus on tarkastella tietyn marginaalisen ryhmän kokemuksia asemastaan tässä yhteiskunnassa ja sitä miten he tätä positiotaan rakentavat. Tutkimuskysymykset on rakennettu teoreettisesta viitekehystä käsin ja niiden, sekä myös aineiston analyysin ymmärtämisen helpottamiseksi, on tutkimuksen alkuun koottu kuvaava luku somalialaisen nuoren naisen elämään vaikuttavista tärkeistä seikoista.

Tutkimuskysymykset, joiden pohjalta tutkimusongelmaan pyritään vastaamaan ovat:

1. Minkälaisia toiseuden kokemuksia Suomessa asuvan somalialaisen nuoren naisen elämässä esiintyy?
2. Millaisia vaikutuksia toiseuden kokemuksilla tutkittavien elämään on?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla on tarkoitus tarkastella sitä, minkälaisia toiseuden kokemuksia somalialaisilla nuorilla naisilla Suomessa esiintyy, minkälaisissa tilanteissa niitä ilmenee sekä kenen taholta, tämä toiseuttaminen heihin kohdistuu. Tutkimuskysymyksen tarkoitus on tavoitella haastateltavien omakohtaisia ja henkilökohtaisia kokemuksia ja tuoda näitä päivänvaloon. Yleisesti ottaen puhutaan, että Suomi on tasavertainen maa ja hyvä maa maahanmuuttajia kohtaan. Kysymyksen kautta on tarkoitus selvittää, miten asia näyttäytyy juuri näiden nuorten naisten elämässä. Toinen tutkimuskysymys on jatkoa ensimmäiselle siten, että sen avulla tarkastellaan sitä, millä tavoin toiseuden kokemukset vaikuttavat haastateltavien elämään ja miten yksilö niistä käsin rakentaa kuulumistaan ja paikkaansa ympäröivään yhteiskuntaan. Haluan nostaa tämän aiheen ja näkökulman keskusteluun, koska yleinen keskustelu maahanmuuttoon liittyen on hyvin negatiivista ja maahanmuuttajia kategorisoivaa sekä syyttävää. Toivoisin, että näkökulma, jonka tämä tutkimus avaa, saisi enemmän jalansijaa maahanmuuttoa koskevassa keskustelussa ja voisi tuoda jotain uutta ajateltavaa valtaväestön keskuuteen.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa esittelen, miten olen tutkimukseni toteuttanut, millä tavoin aineisto on kerätty sekä kuvailen haastateltavia ja haasteita, joita haastatteluissa ilmeni. Sen lisäksi kerron aineiston analyysimenetelmästä sekä tutkimuksen eettisistä kysymyksistä.

4.1 Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen. Kvalitatiivisen tutkimushaastattelun tarkoitus on ymmärtää arkipäivän elämää yksilön subjektiivisista kokemuksista käsin (Kvale & Brinkmann 2009, 24). Haastatteluiden keskittyminen kokemusten merkityksiin yksilön elämässä puoltaa fenomenologista lähestymistapaa laadullisten haastattelujen ymmärtämisen selventäjänä (emt., 26). Erityisenä päämääränä fenomenologiassa on se, että huomio käännetään siihen subjektiiviseen *kokemisen* prosessiin, jossa maailma todellistuu (Pulkkinen 2010, 30). Voidaan siis sanoa, että fenomenologiassa tutkitaan ihmisen suhdetta hänen oman elämänsä todellisuuteen (Laine 2010, 29). Tutkimukseni on saanut vaikutteita fenomenologis-hermeneuttisesta tutkimuksesta. Edmund Husserl (1989) on sanonut, että kaikki tieto perustuu kokemukseen, joten maailmaa on tutkittava kokemusten kautta (Virtanen 2006, 154). Martin Heidegger on jatkanut Husserlin filosofista mietintää fenomenologiasta ja hänen mukaansa se on hermeneuttista eli kokemusten tulkintaa eli ymmärrettäväksi saattamista. Hänen mukaansa tilannesidonnainen kokeminen pohjautuu ennako-oletuksiin, taustakäsityksiin sekä jo ennalta rajautuneeseen kokemuksen ja jäsentämisen tapaan. Sen mukaan, kun jäsenämme ”välitöntä” kokemustamme todellisuudesta ja sen rakentumisesta, tulkitsemme sitä aina omasta mielekkyytilanteestamme käsin. (Backman 2010, 71.) Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen vaikutus tässä tutkimuksessa tulee esiin siten, että tutkimuksen kohteena ovat yksilön subjektiiviset kokemukset, jotka perustuvat aina yksilön omaan tulkintaan.

Fenomenologisessa ja hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä keskeistä tutkimuksen kannalta on siis kokemuksen käsite, sekä sen lisäksi myös merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. *Merkityksen* tarkoitus nousee siitä, että kokemus muotoutuu merkityksen mukaan ja koska fenomenologiassa ajatellaan, että ihmisen toiminta on suurelta osin tarkoituksenmukaisesti suuntautunutta, on ihmisen suhde todellisuuteen merkityksillä ladattua. Fenomenologisen merkitysteorian mukaan yksilö on perustaltaan yhteisöllinen. Tämä tarkoittaa sitä, että

merkitykset joilla todellisuus meille avautuu, eivät ole meissä synnynnäisesti, vaan ne nousevat *yhteisöstä*, johon jokainen yksilö kasvaa ja kasvatetaan. Fenomenologisen tutkimuksen voidaan sanoa olevan jossain määrin yksittäiseen suuntautuvaa paikallistutkimusta. Sen avulla ei niinkään pyritä löytämään universaaleja yleistyksiä vaan ymmärtämään juuri kyseisen tutkittavan sen hetkistä merkitysmaailmaa. Tämän vuoksi se mielestäni erityisen hyvin sopii juuri tähän tutkimukseen, jossa tarkastelun kohteena ovat juuri näiden neljän tutkittavan kokemukset. Hermeneutiikalla taas tarkoitetaan yleisesti ottaen teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Koska tutkimusaineisto usein kootaan haastattelemalla, jolloin haastateltava kertoo kokemuksensa tietystä tilanteesta, pyrkii haastattelija löytämään siitä mahdollisimman oikean tulkinnan tutkittavan puheen, ilmeiden ja eleiden kautta. (Laine 2010, 29-31.)

4.2 Teemahaastattelu aineiston keräämisen välineenä

Olen valinnut tämän tutkimuksen aineistonkeruun menetelmäksi teemahaastattelun. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä ja sen aihepiirit ja teemat ovat ennalta tiedossa, mutta kysymysten muoto ja järjestys eivät ole tarkkoja. (Hirsjärvi & Hurme 1988, 36.) Haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutussuhteessa tutkittavan kanssa ja tämän vuoksi vielä itse haastattelutilanteessa on mahdollista suunnata tiedonhankintaa ja selvittää esimerkiksi vastausten takana olevia motiiveja. Myös ei- kielellinen viestintä, jota haastattelija voi tilanteessa havainnoida, voi auttaa haastattelijaa ymmärtämään merkityksiä. (emt., 34.)

Teemahaastatteluilla luodaan ymmärrystä siitä, millaisia merkityksiä ihmiset antavat omalle toiminnalleen, ympäröivälle maailmalle ja erilaisille ilmiöille. Minullakin oli tutkijana pyrkimys sulkemaan omat merkityksellistämisen tapani haastatteluanalyysin ulkopuolelle. Teemahaastatteluissa se sisällöllinen kokonaisuus, jota tutkija analyysissa tarkastelee, etsitään ihmisten kokemuksista, näkemyksistä sekä tulkinnoista tietystä tapahtumasta tai toiminnasta sekä hänen niille antamista merkityksistä, eikä niinkään siitä, mitä todellisuudessa on tapahtunut. Haastateltavien kertomus on se totuus, jonka hän on kokenut tapahtumista ja niiden kulusta. Se tapa, jolla haastateltava kertoo menneestä ja antaa sille merkityksiä määrittyy paljolti suhteessa käsitellyn asian tai ilmiön jälkeiseen elämään. (Salasuo 2015, 186-187.)

Teemahaastattelussa lähtökohtana on yleensä tieto siitä, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen. Toinen tärkeä tekijä on se, että tutkija on etukäteen alustavasti selviteltyt tärkeiksi olettamiaan seikkoja tutkittavan ilmiön kannalta. Näin hän on jo päätenyt tiettyihin oletuksiin ja tulkintoihin. Tämän perusteella tutkija suunnittelee haastattelurungon ja sen avulla hän pyrkii selvittämään haastateltavien subjektiivisia kokemuksia tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.) Myös minulla tutkijana on ollut tietty ennako-oletus siitä, että valitsemani kohderyhmä on jossain määrin kokenut juuri näitä asioita, joita tutkimukseni käsittelee ja sen oletuksen pohjalta olen tutkimuksessani edennyt. Olen kuitenkin pyrkinyt toimimaan haastattelutilanteissa siten, että en antaisi omien tulkintojeni vaikuttaa vastauksiin, vaan haastateltavat ovat hyvin vapaasti saaneet kertoa kokemuksiaan. Teemahaastattelulle tyypillistä onkin, että haastattelut etenevät tiettyjen keskeisten teemojen mukaan eikä yksityiskohtaisten kysymysten, joten tutkittavan ääni pääsee hyvin kuuluviin. Ihmisten tulkinnat ja asioille antamat merkitykset ovat keskeisiä ja teemahaastattelussa huomioidaan myös se, että merkitykset syntyvät tutkijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa. (emt., 48.) Tutkimukseni teemat, joille keskustelumme haastateltavien kanssa perustuivat olivat: 1. Perhe ja yhteisö 2. Ympäristö ja yhteiskunta 3. Ystävät ja vapaa-aika 4. Kulttuuri, etnisyys ja uskonto 5. Minä itse ja minulle merkitykselliset asiat.

Haastateltavien määrään ei ole yhtä oikeaa vastausta. Voidaan sanoa, että jos haastateltavien joukko on liian pieni, aineistosta ei voida tehdä tilastollisia yleistyksiä ja toisaalta jos se on liian suuri, ei siitä voida tehdä syvällisiä tulkintoja. (emt., 58.) Olen haastatellut tutkimustani varten neljä somalialaista nuorta naista, iältään 18-26 vuotta. Haastateltavien joukko on pieni, mutta koen, että olen saanut haastattelujen avulla tästä pienestä marginaalisesta ryhmästä syvällistä ja juuri heidän kokemuksistaan kertovaa tietoa. Tulokset eivät ole suoranaisesti yleistettävissä, mutta samasta aiheesta lukemani kansainvälisten tutkimusten tulokset, kuten Berns-McGown (2013) ja Kleist (2007) ovat hyvin samansuuntaisia, joten siinä mielessä tulokset ovat vertailukelpoisia.

4.3 Haastateltavien kuvailu

Tutkimukseni kohderyhmä koostuu eri tavoin Suomeen saapuneista nuorista somalinaisista. Kutsun heitä somaleiksi, koska siten he itse itsensä identifioivat, vaikka osa heistä oli syntynytkin Suomessa. Haastateltavista kaksi oli syntynyt Suomessa, kolmas oli tullut tänne 3-vuotiaana ja neljäs 12-vuotiaana. Kaikilla haastateltavilla joku perheenjäsen oli tullut

ensin Suomeen. Vanhemmat olivat tulleet joko yhdessä tai toinen vanhemmista tai joku sisaruksista, joka oli hakenut turvapaikkaa Suomesta. Muut perheenjäsenet olivat tulleet myöhemmin perheen yhdistämisen yhteydessä. Kaikilla haastateltavilla on yhä Suomessa perhettä, joten kukaan heistä ei ole yksin. Kaikki haastateltavat ovat Suomen kansalaisia. Halusin saada tutkimukseeni henkilöitä, jotka ovat olleet jo pitkään Suomessa. Tällöin tulkin käyttöä ei tarvinnut miettiä. Haastateltavistani kolme puhui täydellistä suomea ja neljännen suomen kielen taito oli erittäin hyvää. Kun mietin kohderyhmää tutkimukselleni, mietin sitä, mikä olisi paras tapa saavuttaa haastateltavia ja sen lisäksi saada heidät osallistumaan siihen. Kohderyhmäni ei ollut ehkä kaikkein helpoimmin saavutettavissa ja siksi päädyin käyttämään maahanmuuttotyöni kautta saamiani kontakteja, jotka avustivat minua haastateltavien löytämisessä. Haastateltavat eivät tulleet minkään organisaation tai vastaavan kautta, vaan he ovat kaikki yksittäisiä henkilöitä. Tämän vuoksi tutkimukselle ei tarvinnut hakea tutkimuslupaa. Koska olen itse työskennellyt useamman vuoden maahanmuuttotyössä, päätin suorittaa haastattelut kokonaan toisella paikkakunnalla. Silloin ei synny työhöni liittyviä eettisiä ongelmia. Näin ei ole olemassa sellaista mahdollisuutta, että tulisimme jossain vaiheessa olemaan asiakas- viranomaissuhteessa. Haastateltavien saavuttamisen vaikeudesta kertoo se, että vaikka minulla oli kaksi kontaktihenkilöä, jotka auttoivat etsimään haastateltavia, onnistuin saamaan vain neljä haastateltavaa. Koen itse, että jos olisin itsenäisesti lähtenyt haastateltavia etsimään esimerkiksi joistain kouluista, olisi haastateltavien saaminen ollut vielä haasteellisempaa.

Haastateltavien saavuttamisen ongelmasta kertoo osaltaan sekin, että haastateltavien paikalle saaminen ei sujunut suunnitelmien mukaan. Minulla oli alkuperäisen suunnitelman mukaan sovittuna ensimmäiselle päivälle yksi tapaaminen ja seuraavalle päivälle kolme. Jokainen haastateltava on mukana työelämässä ja sovimme ajat heidän työvuorojensa mukaan. Ensimmäisen päivän haastattelu meni juuri niin kuin oli suunniteltukin. Seuraavana aamupäivänä odotin hotellin aulassa turhaan kaksi kertaa, koska kumpikaan haastateltavista ei tullut sovitusti. Sain heidät onneksi kuitenkin puhelimitse kiinni ja saimme sovittua uudet ajat haastatteluille. Tämän vuoksi haastattelu, joka oli alun perin sovittu toisen päivän illalle, muuttui parihaastatteluksi ja viimeinen haastattelu siirtyi kolmannelle päivälle. Haastatteluista kolme suoritettiin hotellihuoneessani ja yksi hotellin aulassa, koska olin jo joutunut huoneen luovuttamaan. Hotellihuone oli rauhallinen ympäristö, jossa pystyi puhumaan asioista ilman pelkoa, että kukaan muu kuulee keskustelua. Myös hotellin aulassa

tehty haastattelu onnistui hyvin, koska tila oli niin suuri, että pystyimme löytämään rauhallisen paikan haastattelulle.

Haastatelluista kolme oli ollut päiväkodissa Suomessa ja käynyt suomalaisen peruskoulun kokonaan. Yksi haastatelluista oli aloittanut koulunkäynnin Suomessa 12- vuotiaana. Haastatelluista yksi on valmistunut sosionomiksi, yksi on valmistunut lähihoitajaksi ja kahdella oli lähihoitaja- opinnot loppuvaiheessa. Kolme neljästä mietti jatkavansa opintojaan. Kaikki haastateltavat olivat olleet jo useita vuosia työelämässä.

Haastatteluja tehdessäni osoittautui varsin varhaisessa vaiheessa se, että ne tulisivat muodostumaan hieman erilaisiksi, kuin olin ennalta osannut odottaa. Jokaiseen haastatteluun saapui länsimaisesti pukeutunut nuori nainen, eikä kenelläkään ollut huivia päässään. Tässä vaiheessa osasin ennakoida, että haastattelut voisivatkin painottua hiukan erilaisiin asioihin, kun olin ajatellut ja niin siinä myös kävi. Olen erittäin onnellinen tästä mahdollisuudesta haastatella näitä nuoria naisia, jotka ovat joutuneet käymään monenlaisia kamppailuja elämässään, ennen kuin ovat tähän pisteeseen päässeet. Nämä naiset osoittivat erityistä vahvuutta ja rohkeutta, mutta samalla suurta herkkyyttä ja epävarmuutta. Itsevarmuuden, hymyn ja naurun takana olivat suru ja itku, ja ne elivät rinta rinnan. Keskustelut näiden naisten kanssa ovat jättäneet minuun lähtemättömän vaikutuksen ja toivon, että tämän tutkimuksen kautta myös lukijalle välittyi heidän tilanteensa ja sen haasteellisuus.

Suorittamani teemahaastattelut nauhoitettiin ja se sopi kaikille haastateltaville. Tekemäni haastattelut olivat pituudeltaan 1 h 10 minuuttia - 1h 45 minuuttia. Litteroituani haastattelut, tuli niistä 83 sivua litteroitua tekstiä, kun tekstinkoko oli 12 ja riviväli 1,5.

4.4 Aineiston analyysimenetelmä

Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on analyysin kautta luoda aineistoon selkeyttä ja sillä tavoin tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysin tarkoituksena on aineiston tiivistäminen siten, että sen sisältämää informaatiota ei kadoteta. (Eskola & Suoranta 2005, 137.) Tutkimuskohdetta valittaessa kannattaa miettiä aineistoa tuottavan väestöryhmän samankaltaisuutta. Jos haastateltavat yksilöt omaavat hyvin erilaiset taustat, luo se aineiston analysoinnille erilaiset lähtökohdat, kuin jos otos on esimerkiksi kulttuurisesti edustava. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että jokainen yksilö kohtaa ja edustaa yhteistä kulttuuriamme

eri tavoin riippuen esimerkiksi yhteiskunnallisesta asemasta. Tulee myös muistaa, että ihmiset puhuvat samoista asioista eri tavoin eri tilanteissa ja tutkijan tekemät ratkaisut sekä tulkinnat vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. (Mäkelä 1990, 49.)

Aineiston kautta tutkijalla on mahdollisuus löytää uusia näkökulmia, eikä ainoastaan todentaa ennestään epäilemäänsä. Teorian asema laadullisessa tutkimuksessa ja erityisesti aineiston analyysissä voi periaatteessa olla ainakin kolmenlainen. Aineiston analyysi voi olla aineistolähtöistä, teoriasidonnaista tai teorialähtöistä. (Eskola 2003, 146.) Tutkimukseni analyysimenetelmäksi olen valinnut aineistolähtöisen analyysin. Pyrkimyksenä on se, että vaikka tutkijalla on etukäteistietoa ja -olettamuksia tutkittavasta kohteesta, ei niiden anneta häiritä, vaan keskitytään aineistosta itsestään nouseviin teemoihin. Tällöin ei voida kokonaan olettaa, etteivätkö tutkijan etukäteisolettamukset jotenkin analyysiin vaikuttaisi, mutta pyritään kuitenkin siihen että analyysi olisi mahdollisimman aineistolähtöistä. (Eskola & Suoranta 2005, 152.) Tämä aineiston lähestymistapa on tyypillistä myös fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa, jossa tutkimuskohdetta koskevat aiemmat tutkimustulokset sekä omat arkikokemuksemme pyritään laittamaan syrjään tutkimuksen ajaksi ja tekemään omia tulkintoja tutkimusaineistosta. Sen jälkeen, kun oman aineiston tulkinta on suoritettu, otetaan aiemmin tehdyt tutkimukset ja teoriat mukaan keskusteluun saatujen tuloksien kanssa. (Laine 2010, 35-36.)

Tutkijan on tärkeä tuntea aineistonsa perinpohjaisesti. Kun tutkijalla on aineistostaan hyvä käsitys, voidaan aineistoa esimerkiksi koodata tai teemoitella eri tavoin. Esimerkiksi teemahaastattelun runkoa voidaan käyttää aineiston koodauksessa tai keskeisiä aiheita pyritään erottamaan teemoittelun avulla. (Eskola & Suoranta 2005, 151-152.) Teemoittelun lisäksi usein käytetään tyypittelyä. Tällöin aineistoa ryhmitellään tyypeiksi eli ryhmiksi samankaltaisia tarinoita. Tyypin tarkoitus on tyypillistää sekä tiivistää aineistoa. Laadullisen aineiston jäsentämisessä ongelmallista on tietää, mikä on kirjoittamisen arvoista ja mikä ei ja tässä tutkijalla on suuria päätöksiä edessään (emt., 180-181.) Aineistosta tehdyt erilaiset koodaukset tai teemoittelut sekä niistä tehdyt erilaiset ylä- ja alakoodit, mahdollistavat erilaisten läpileikkausten tekemisen aineistoon. Erityistä huomiota kiinnitetään myös havaintoihin, jotka eivät mahdu mihinkään luokkaan ja näin ollen muodostavat poikkeuksen aineistossa. Poikkeustapauksen avulla on mahdollista jopa vahvistaa tutkimuksen validiteettia, jolloin muita tutkimuksessa esiin tulleita piirteitä voidaan ymmärtää. Aineiston analysoiminen erilaisiin luokkiin auttaa ilmiöiden

jäsentymistä selkeämmiksi ja analyttisesti kirkkaammiksi. (Ruusu vuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 20.) Tutkimusprosessin aikana täytyy aina kuitenkin muistaa, että tutkijan tulkinta on vahvasti mukana työssä. Tutkijan tulee miettiä merkityksiä ja tarkoituksia ja niistä tekemiään tulkintoja. (Eskola & Suoranta 2005, 152.)

Koska tutkimukseni on saanut vaikutteita fenomenologis-hermeneuttisesta tutkimuksesta, päädyin siihen, että hyvä tapa aineiston analyysiin oli Tuomen ja Sarajärven (2013) esittämä Milesin ja Hubermanin (1994) kuvaama kolmivaiheinen aineiston analyysin prosessi. Sen mukaan ensin tapahtuu aineiston pelkistäminen, sen jälkeen aineiston ryhmittely ja sen jälkeen siitä luodaan teoreettisia käsitteitä. Aineiston pelkistämällä eli redusoinnilla tarkoitetaan sitä, että siitä karsitaan juuri tälle tutkimukselle epäolennainen pois. Pelkistämistä voidaan tehdä esimerkiksi siten, että litteroidusta aineistosta etsitään tutkimuksen kysymyksillä niitä kuvaavia ilmaisuja, joita sitten esimerkiksi alleviivataan ja listataan erikseen. Aineiston ryhmittelyssä eli klusteroinnissa taas koodatuista alkuperäisilmauksista etsitään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia, joita sitten yhdistellään ja ryhmitellään luokiksi. Tällöin aineisto tiivistyy, koska yksittäiset asiat yhdistetään yleisempiin käsitteisiin. Tässä vaiheessa luodaan alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Viimeisessä vaiheessa pyritään erottamaan juuri tälle tutkimukselle olennainen tieto ja muodostamaan sen perusteella teoreettisia käsitteitä eli voidaan puhua aineiston abstrahoinnista eli käsitteellistämisestä. Kun näitä käsitteitä yhdistetään, saadaan vastaus tutkimustehtävään. Johtopäätöksiä tehtäessä, pyrkii tutkija ymmärtämään sitä, mitä asiat tutkittaville merkitsevät eli hänen pyrkimyksenä on ymmärtää tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan käsin analyysin kaikissa vaiheissa. (emt., 108-113.) Mielestäni tämä aineiston analyysin prosessin avulla pystyin parhaiten etsimään vastauksia tutkimukseni kysymyksiin. Tutkimusaineiston analyysin eteneminen vaiheittain tarkasteltuna eteni siten, että ensin kuuntelin haastattelut ja litteroin ne sana sanalta. Sen jälkeen luin litteroituja haastatteluita ja perehdyin niihin. Tämän jälkeen lähdin etsimään niistä pelkistettyjä ilmauksia ja alleviivasin ne. Alleviivasin kaikki kohdat, joissa jollain tapaa käsiteltiin esimerkiksi toiseutta, ulkopuolisuutta ja erilaisuutta. Tämän jälkeen listasin pelkistetyt ilmaukset ja etsin niistä samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia, kuten esimerkiksi viittauksia rasismiin, ihonväriin, yhteisön suhtautumiseen ja pukeutumiseen. Tämän jälkeen yhdistin pelkistetyt ilmaukset ja muodostin niistä alaluokkia. Alaluokiksi muodostuivat 1. Pukeutumisen tuomat vaikutukset, 2. Suhde kulttuuriin ja yhteisöön, 3. Muuttuvat naisten roolit, 5. Haastateltavien suhde uskontoon, 6. Yhteiskunnasta heijastuvat toiseuden

kokemukset, 7. Rasismi ja vieraan pelko toiseuden aiheuttajina, 8. Mietintää omasta kuuluvuudesta, 9. Omat voimavarat ja tulevaisuuden näkymät. Alaluokkia yhdistelemällä muodostin niistä sitten kokoavia käsitteitä. (emt., 109.) Kokoaviksi käsitteiksi muodostuivat 1. Nuoren somalalaisen elämä Suomessa sekä somaliyhteisön vaikutukset toiseuden kokemuksiin sekä 2. Yhteiskunnasta suuntautuvien toiseuden kokemusten vaikutus yksilön elämään.

4.5 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa tulee miettiä sitä, miten tutkijana toimimme, että saavutamme tutkittavan kokemuksen ja hänen ilmaisujensa merkitykset mahdollisimman autenttisinä. Tärkeää on, että tukija kyseenalaistaa omaa tulkintaansa ja ymmärtää sen, että lähtökohtaisesti tutkija aina pyrkii tulkitsemaan puheen omien lähtökohtiensa kautta. Näin ollen tulkintoja täytyy reflektoida ja tiedostaa esimerkiksi oma ihmiskäsitys ja ennakkoluulot ja niiden vaikutus tulkintoihin. Tavoitteena on löytää toisen ihmisen oma, erityislaatuinen suhde johonkin asiaan. Sitä ei voi tavoittaa, jollei pääse edes osittain irti omista ennakkoluuloista sekä tavoista ymmärtää toisia. (Laine 2010, 33-35.)

Tutkijan etiikka joutuu koetukselle monia kertoja tutkimuksen teon aikana, koska tutkimus sisältää lukuisia eri päätöksiä (Eskola & Suoranta 2005, 52). Tässä tutkimuksessa olen paljon pohtinut sitä, miten haastateltavien anonymiteetti voidaan taata. Suomen somaliyhteisö on suhteellisen pieni, he ovat asettuneet asumaan pääosin muutamiin kaupunkeihin ja juuri tämän tutkimuksen kohdalla erityispiirteen tuo se, että haastateltavat ovat kaikki valinneet pukeutumisen länsimaisiin vaatteisiin perinteisten vaatteiden sijaan. Tämän vuoksi en mainitse kaupunkia, jossa haastattelut on tehty. En myöskään lähde keksimään heille ”peitenimiä”, ettei vahingossa ketään henkilöä yhdistetä tähän tutkimukseen. Olen nimennyt haastateltavat vain: H1, H2, H3, H4. Aineistoa analysoidessa jouduin myös jossain kohdin miettimään, voidaanko joitakin tiettyjä asioita julkaista ollenkaan, ettei vain heidän henkilöllisyytensä ole vaarassa paljastua. Heidän kohdallaan anonymiteetin säilyttäminen on erityisen tarkkaa, koska heidän valitsemansa elämäntapa, ei ole yleisesti hyväksytty somalialaisten keskuudessa.

On suhteellisen yleistä, että tutkija hämmentyy tilanteessa, jossa haastateltava ilmentää tunteitaan sekä kertoo laajasti yksityiselämästään (Kuula & Tiitinen 2010, 376). Tällaisia

tunteita minullakin oli haastatteluiden jälkeen. Olen paljon pohtinut sitä, onko aineistossa sellaisia asioita, joita en voi julkaista ja toisaalta myös sitä mitkä asiat ovat juuri tämän tutkimuksen kannalta oleellisia. Tätä seikkaa pohdin lähinnä sitä ajatellen, että nämä nuoret naiset kokevat nyt jo olevansa ulkopuolisia omasta etnisestä yhteisöstään ja tässä tutkimuksessa he kertovat kokemuksistaan ja mielipiteistään hyvin avoimesti. Esiin tuli seikkoja esimerkiksi alkoholin käytöstä, esiaviollisesta seksistä ja seksuaalisesta suuntautumisesta, joiden esiintulo yhteisön keskuudessa asettaisi nämä nuoret naiset vieläkin hankalampaan asemaan. Tämän vuoksi pyrin olemaan erityisen tarkka heidän anonyymiydestään. Olen myös miettinyt sitä, kuinka paljon taustatietoja haastateltavista kannattaa tuoda esiin, etteivät he olisi tunnistettavissa. Kaupungin, jossa haastattelut suoritin, valitsin siten, että oma työni maahanmuuttajien parissa ei pääse vaikuttamaan haastatteluihin. Tällöin eettisyys siltä kannalta on turvattu. Haastatteluissa tuli paljon todella mielenkiintoista aineistoa, jota voisi varmasti lähestyä myös toisenlaisten tutkimuskysymysten kautta, mutta olen luvannut haastateltavilleni, että haastattelut hävitetään sen jälkeen, kun olen niitä itse käyttänyt.

Koska aiheeni oli henkilökohtaisten kokemusten tutkiminen toiseuden kokemuksiin liittyen, on se myös sellainen aihe, joka saattaa nostaa haastateltavilla tunteita pintaan. Koska monissa laadullisissa tutkimuksissa aiheet saattavat koskea kipeitä elämäntilanteita-tai kokemuksia, täytyy haastattelijan olla erityisen herkkä havainnoimaan haastattelutilanteita (Padgett 1998, 37). Huomasin itse haastatteluiden aikana myös sen, miten haastateltavien tunteet vaihtelivat ärsytyksestä suruun ja naurusta itkuun. Ja yllätyin siitä, miten luontevasti ja halukkaasti haastateltavat kokemuksistaan kertoivat. Haastatteluissa ilmeni jopa tyytyväisyyttä siihen, että joku aidosti on kiinnostunut heidän henkilökohtaisista arkipäivän kokemuksistaan.

Koska haastateltavani olivat maahanmuuttajia, asettaa se tutkimukselleni erityisiä haasteita haastateltavan ja haastattelijan suhteelle. Haastattelutilanteeseen voivat vaikuttaa esimerkiksi haastateltavien tai haastattelijan ennakkokäsitykset. Haastattelijan on tärkeää tiedostaa se, ettei hän itse kategorisoi ja aseta haastateltavia esimerkiksi erityisen kulttuurin kantajaksi. Tämä on tärkeää erityisesti silloin, kun ollaan kiinnostuneita tietyn vähemmistöryhmän arjen kokemuksista. Haastattelijan tulee kiinnittää huomiota myös siihen, ettei huomaamattaan itse toimi toiseuttajana, vaikka se ei tarkoituksena olisikaan. (Rastas 2005, 84.)

Olen hiukan muokannut sitaatteja, joita analyysissäni olen käyttänyt. Tämän olen tehnyt ensinnäkin sen vuoksi, että kukaan haastateltavista ei olisi sanomisiensa perusteella tunnistettavissa. Toiseksi olen poistanut sitaateista jonkin verran ylimääräisiä täytesanoja (esimerkiksi niinku, tota, että) siten, että ne mielestäni ovat tulleet helpommin luettavaan ja ymmärrettävään muotoon. Kuten esimerkiksi seuraavanlainen sitaatti:

”Se on just tota niinku...niinku niin, et tota väri on suurin asia.”

Muutettuna:

”Se on just tota niinku niin, et väri on suurin asia.”

Sitaatin alkuperäisen merkityksen olen pyrkinyt säilyttämään niin hyvin kuin se on mahdollista, silloin kun kyseessä on toisen ihmisen kertomisen tulkinta. Tulkinnessa on aina olemassa se vaara, että olen tutkijana ymmärtänyt haastateltavan puheen merkityksen eri tavalla kuin hän on sen alun perin tarkoittanut. Toivon kuitenkin, että olen pystynyt analyysissäni tavoittamaan juuri ne merkitykset, joita haastateltavat ovat puheillaan tarkoittaneet.

5. NUOREN SOMALINAISEN ELÄMÄ SUOMESSA SEKÄ YHTEISÖN VAIKUTUKSET TOISEUDEN KOKEMUKSIIN

Tässä luvussa analysoin aineistoani niistä merkityksistä käsin, joita haastateltavani toivat esiin koskien erityisesti omaa henkilökohtaista suhdettaan somaliuteen sekä heidän suhteestaan somaliyhteisöön Suomessa. Tiedyt valinnat, joita haastateltavani olivat elämässään tehneet, ovat asettaneet heidät asemaan, jossa he ovat joutuneet pohtimaan näitä asioita syvällisesti. Luvussa kuusi analysoin aineistoni niistä merkityksestä käsin, joita haastateltavani tuovat esiin suhteessaan ympäröivään yhteiskuntaan sekä omaan paikkaansa siinä.

5.1 Pukeutumisen tuomat vaikutukset

Kuten esimerkiksi Tiilikainen (2003), Niemelä (2006) sekä Isotalo (2015) ovat tuoneet esiin, on perinteisesti somalinaisen pukeutuminen hyvin tarkkaan määriteltyä ja uskonnon ohjeistamaa. Erityisesti Isotalo (2015) on esitellyt hyvin laajasti somalialaisen tytön pukeutumista Suomessa. Voidaan sanoa, että oikeanlainen islamin mukainen pukeutuminen, on somalialaisen naisen tunnusmerkki. Kuitenkin diasporassa asuvien tyttöjen ja nuorten naisten pukeutuminen on pikkuhiljaa alkanut muuttumaan. Pukeutumistavan valinta ei ole tytölle mikään helppo tai itsestään selvä asia, koska ensimmäinen sukupolvi yleensä haluaa pitää kiinni perinteestä ja haluaisi suojata tyttöjä muuttumasta uuden yhteiskunnan ihanteiden mukaiseksi. Usein tytön valinta pukeutua länsimaisesti aiheuttaa perheessä taistelua ja koko yhteisössä paheksuntaa. Haastateltavieni ryhmä oli erityinen siten, että heistä kolme oli päätenyt käyttämään täysin länsimaisia vaatteita ja yksi pukeutui tilanteen ja oman mielialan mukaan, vaihdellen länsimaisen ja perinteisen pukeutumisen välillä. Haastateltavien pukeutuminen ja heidän tekemänsä valinnat sen suhteen herättivät paljon keskustelua ja haastateltavat pohtivat omaa tilannettaan sen kautta hyvin syvällisesti.

Jokaisella haastateltavalla oli erilainen henkilökohtainen kokemuksensa siitä, miksi he olivat tehneet omat valintansa pukeutumisensa suhteen. Haastateltavista kaksi oli tehnyt lopullisen päätöksensä täysi-ikäisenä, yksi ei ollut oikeastaan koskaan pukeutunut täysin perinteisesti ja yksi oli lapsesta lähtien vaihdellut pukeutumistaan. Olen kahdesta haastateltavasta koonnut pienen tarinan muotoon sen, miten he ovat päätöksen pukeutumisestaan tehneet, miten perhe ja yhteisö siihen suhtautuvat sekä millaisia vaikutuksia tällä valinnalla on heidän

elämäänsä, koska heidän kohdallaan tämä prosessi on ollut erittäin haasteellinen ja he ovat joutuneet punnitsemaan monia eri ulottuvuuksia päätöstä tehdessään.

”Se oli se, miten mä rupesin näkeen mun tulevaisuuden ja miks mä pukeuduin sillä tavalla kun mä pukeuduin ja ketä varten mä sitä tein ja et haluunks mä elää loppuelämäni silleen, et mä pukeudun vaan, koska mun äiti haluu tai miten mun kuuluu tehdä... Niin ja sit mä rupesin miettiin sitä, et mitä se mulle merkitsee se huivin laittaminen...et onks se mulle se, et mitä mulle tarkoittaa olla musliminainen... Onkse vaan sitä, et mul olis huivi päässä vai onkse kaikki muu mitä mä teen... Sit se jotenki tuntuu itelle oikeelta, et mä teen sitä mikä tekee mut onnelliseksi ja... Koska mä en koe et mä oon vähemmän muslimi, sen takia et mulla ei oo huivi päässä ja mä en koe et Jumala jotenki rakastais mua vähemmän sen takia...niin sit mä ajattelin, etä mä mielummin teen sen päätöksen ja jos joku haluaa olla pitämättä musta sen takia... niin se on niinku their loss...mut et mulle se tuntuu oikeelta päätökseltä. Ja sen jälkeen on tuntunu jotenki...et on taakka niinku off my shoulders, et ei oo tarvinnu niinku näyttää kellekkään, että ”minäpä olen hyvä muslimi, kun pukeudun näin”...et se oli enemmän et mä nyt oon mitä mä oon ja sä saat luulla mitä sä haluat. Alussa sukulaiset suhtautu tosi rajusti, ehkä äiti oli se, joka suhtautu parhaiten (yllättyneenä). Kun mä vaan tein sen, niin sit se oli niinku vähän shokki, mutta tällä hetkellä ne suhtautuu ihan hyvin...ei oo sen ekan parin viikon jälkeen näyttäny siltä, et olis mitään ongelmaa. Mä niinku aluks pelkäsin etten oo niinku heidän perhettä, että ne niinku potkasee mut perheestä...mut ei se menny niin.”

(H1)

Toinen haastateltava kertoi päätöksestään pukeutua länsimaalaisesti seuraavanlaisesti:

”Mä olin nuorempana vähä tämmönen on off, mut emmä enää ala pelleillä huivin kans...kerran kun sen laittaa päälle, niin sit sen laittaa ja jos sen ottaa pois, niin sitten sen ottaa pois...mä sit päätin, se oli kyl aika pitkään harkinnassa, mut se saa kyl olla. Nuorempana oli mun mielest hemmetin vaikeeta, ku mä niinku yläasteellaki kaipasin kavereita somaliyhteisöstä, jotka kaikki oli kääntyny mua vastaan. En mä siinä vaihees tajunnu, et naiset ja tytöt

on kateellisia. Niin mä ankstasin ja itkin ja rupesin niinku vollottaan, et mikä mus on vikana, et mitä mä oon tehny ihmisille. Mut sit ku on vähä kasvanu... siin kesti oikeesti tosi kauan tajuta se, et ne ihmiset on vaan kateellisii ja et maailmas on niitä ihmisii, jotka ei tykkää sust sen takii vaan, kun sä näytät toltta. Mut ei sitä voi koko ajan vaan niinku murehtii mitä muut on sust mieltä ja mä oon sit niinku keränny itteni ylös, mut se oli kyl tosi pitkä prosessi. Nyt tän vuoden ja viime vuoden aikana mä oon ollu et...ihan sama! Niinku tiäks ihmiset sanoo musta jotain, mä oon vaan et jaha...mä en enää niinku edes kuuntele...ei enää edes tunnu missään...et kyl se ennen tuntu ja tuntu ihan sydämessä ihan kauhee kipu, et mitä mä oon tehny... Mun vanhemmat on mun tukena vaik mitä tapahtu, et ne on vähä semmosii, et tee se mikä tekee sut onnelliseks, vaikka ne ei oo tyytyväisiä” (H3)

Mielestäni näissä tarinoissa haastateltavat osoittavat selvästi, miten pitkään, tarkkaan ja syvällisesti he ovat omaa tilannettaan pohtineet. He ovat käyneet itsensä kanssa pitkään keskustelua siitä, millaisen elämän itselleen haluavat ja tehneet oman päätöksensä vaikka ovat tienneetkin, että siihen sisältyy riski joutua ulkopuoliseksi omasta perheestä sekä somaliyhteisöstä. Tulkitsen näitä kertomuksia siten, että haastateltavat kokivat, että eivät kykene elämään sellaista täysipainoista elämää kuin toivoisivat, jos jatkavat elämäänsä pukeutumalla perinteisiin vaatteisiin. Haastatteluissa tuli selkeästi ilmi se, että nämä kaksi naista, jotka olivat lopullisen päätöksen tehneet aikuisiällä, olivat pohtineet tilannettaan kaikista eniten ja miettineet sitä, miten somalitytön tulisi käyttäytyä ja toisaalta oman elämäntilanteensa suhdetta siihen.

Kolmas haastateltava kertoi siitä, miten joutuu äitinsä kanssa käymään läpi sitä, että on alkanut enemmän pukeutumaan länsimaisella tavalla. Hän on muistuttanut äidilleen, että eihän tämäkään ole pukeutunut hijabiin ennen kun oli tullut Suomeen ja synnyttänyt lapsen:

”Mä oon kyl pukeutunu siis tosi pitkälti ihan niinku hame ja huivi ja sit nykyään pikkuhiljaa alkanu, et jää välist ja siitäkin tulee aina sanomist.”(H4)

Hän on ainut haastateltavista, joka on vielä epävarma siitä, miten jatkossa aikoo pukeutua ja antaa mahdollisuuden itselleen molempiin vaihtoehtoihin. Hän kertoi, että kiireinen elämäntilanne koulun ja työn kanssa aiheuttaa sen, ettei aina ehdi pukeutua, niin kuin

haluaisi ja hän kertoi myös potevansa välillä huonoa omaatuntoa siitä, että niin harvoin ehti laittaa kunnolla perinteisiin vaatteisiin. Tutkijana minulle tuli sellainen olo, että hän oli haastateltavista ainoa, joka mahdollisesti saattaa päätyä pukeutumaan perinteisellä tavalla. Vaikka hän selvästi mietti vielä vaihtoehtoja, jäi vaikutelmaksi se, että tämän asian miettiminen ei aiheuttanut ahdistusta hänelle. Hän tuntui olevan tasapainossa itsensä kanssa ja aidosti ajattelevan, että elämä näyttää mihin suuntaan pukeutuminen hänen kohdallaan päättyy. Suhteellisen yleistä on myös se, että tytöt ja nuoret naiset vaihtelevat pukeutumistyyliään ja aikaisemmin tehty päätös voi elämäntilanteen muuttuessa, esimerkiksi lapsen syntymän jälkeen, vaihtua. Joten siinä mielessä ei kenenkään haastateltavan kohdalla pysty sanomaan onko tämänhetkinen tilanne lopullinen.

Yhdellä haastateltavalla oli hyvin erilaiset kokemukset pukeutumisen ja omien valintojen suhteen. Seuraava sitaatti osoittaa samalla, miten erilaisista lähtökohdista naiset ovat lähtöisin:

”Äiti antoi pukeutua miten haluaa, niin ei mejän perhees oo koskaa ollu semmosta, ei oo ollu tiukkaa. Se ei oo ottanu mallia muista äideistä, et jos mun lapsi tykkää pukeutua tällä tavalla, niin kuule laita vaan farkut päälle ja se itteki joskus laitto” (H2)

Useissa haastatteluissa esiin nousi se, että isovanhempien ja äidin nuoruudessa ei pukeuduttu niin peittävästi kuin nyt. Tämä ilmenee myös monissa muissa tutkimuksissa, kuten Berns-McGown (2013) sekä Tiilikainen (2003). Haastateltavat kertoivat sitä, miten uskonto on alkanut tulla vahvasti esiin ja se on vaikuttanut naisten pukeutumiseen. Ainoastaan tämä yksi haastatelluista on aina saanut pukeutua siten, kun on itse parhaaksi nähnyt ja kertoi siitä:

”Äiti kyllä tietää millainen tyttö olen, eikä tarkoita sitä, että mä meen sit kaikkien poikien kanssa sänkyyn suoraan. Monet on ymmärtänyt väärin pukeutumiskoodin, ei se pidä paikkansa, että jos on tällästä tiukkaa housut päällä, et joo pojat kattoo, et on helppo päästä tytön luokse.” (H2)

Keskustelimme myös siitä, miten yhteisö on suhtautunut heidän tekemäänsä valintaan. Haastateltavista kolme koki, että yhteisön suhtautuminen on muuttunut paljon, mutta että heidät kuitenkin huomioidaan ja heitä tervehditään, kun taas yksi haastatelluista koki

joutuneensa käytännössä kokonaan yhteisön ulkopuolella, omaa perhettä lukuun ottamatta. Seuraava katkelma kuvastaa mielestäni hyvin sitä tunnetta, jonka varmasti monet samassa tilanteessa elävät naiset tunnistavat omakseen:

”Kun puhutaan somalialaisesta yhteisöstä, niin tuntuuko susta kun sä kävelet tuola kadulla, että mitä ne musta ajattelee?” (T)

”Aina, AINA. Se tulee niinku aika automaattisesti ja sit tulee semmonen olo... Ennen mä oon aina tervehtiny, jos tuntee vähä tai silleen, niin on voinu sanoo niinku Salaam aleikum, tai niinku... mut nykyään mä en ehkä sitäkään enää uskalla, koska sitä mieltii jotenki, et onks mulla oikeutta sanoo sille? Tottakai mä tiedän et mä oon muslimi...mut se on ollu vähän hätkähdyttävää... mä niinku jotenki koen, et mul ei oo ehkä enää oikeutta sanoo heille tai mietin, et saanks mä sanoo silleen ja sit mä en sano” (H1)

Tämä asia tuli esiin ainoastaan yhdessä haastattelussa, mutta kuvaa mielestäni hyvin hänen tilannettaan, joka on varmasti samankaltainen monella muulla hänen tilanteessaan olevalla naisella. Tutkijana aistin katkelmasta sen ahdistuksen, jota haastateltava kokee tilanteesta. Hän itse kokee olevansa hyvä muslimi vaatetuksesta huolimatta, mutta samalla kuitenkin kokee, että hän ei ole sen arvoinen, että olisi oikeutettu tervehtimään somaliyhteisön jäseniä. Tätä tilannetta voi tulkita myös siten, että tällä tavoin ajatellessaan ja käyttäytyessään, voi hän itsekin toimia siten, että ajaa itseään ulos yhteisöstä. Huomaamattaan hän saattaa omalla käyttäytymisellään vaikuttaa siten, että haluttomuus tervehtiä tulee molemminpuoliseksi. Tutkijana minun on vaikea ottaa haastateltavan positiota ja sitä kokemusta, jota hän elää, joten tällaisessa tilanteessa on vaikea tietää onko se loppujen lopuksi yhteisön käytös vaiko haastateltavan käytös, joka ajaa häntä pois yhteisöstä. Mielestäni tämä katkelma kuitenkin kuvastaa samalla myös tuskaa ja tietynlaista epävarmuutta, jota oma positio yhteisön ulkopuolisena aiheuttaa. Yleistä joka tapauksessa on, että yhteisö paheksuu, jos tyttö tai nainen tekee päätöksen pukeutua länsimaisesti. Myös muut haastateltavat kertoivat siitä, miten erityisesti vanhemmat naiset paheksuvat ja arvostelevat ja he myös kokevat että vanhemmat naiset painostavat heitä pukeutumaan oikein. Tämän vuoksi pidän oletuksena edellisen sitaatin kohdalla enemmänkin sitä, että yhteisöstä tähän länsimaisesti pukeutuvaan naiseen kohdistuva paheksunta on saanut hänet tähän tilanteeseen, jossa kokee, että ei ole enää heidän arvoisensa.

Musliminaisen pukeutuminen on hyvin moniulotteinen asia. Koska sitä pidetään hyvän muslimiuden merkinä, voi se olla tytöille ja naisille hyvin suuri ja vaikea alue. Kuten Tiilikainen (2003) sekä Isotalo (2015) tuovat esiin, kohdistuu yhteisön taholta usein paineita pukeutumiseen liittyen ja siksi monet kokevat helpommaksi mukautua näihin vaatimuksiin. Suomessa asuttaessa tilanne on se, että päättävät he pukeutumisestaan sitten suuntaan tai toiseen, joutuvat he miettimään sen kautta asemaansa. Jos he päättävät pukeutua perinteisesti, ovat he suomalaisten silmissä toisia ja jos he taas päättävät pukeutua länsimaisesti, ovat he somaliyhteisön silmissä toisia. Näin ollen naiset ja tytöt joutuvat joka tapauksessa toisen asemaan ja se luo kehystä heidän elämälleen. Kuten Castel (2013) tuo esiin, on toinen sellaisen jäsenen asemassa, joka ei kuulu joukkoon ja on siis ulkopuolinen. Tällaisia toiseuden sekä ulkopuolisuuden kokemuksia haastateltavat toivat esiin suhteessaan etniseen yhteisöönsä.

Koska somalialaisen naisen tunnusmerkkinä voidaan pitää asiaan kuuluvaa uskonnon määrittämää vaatetusta, olivat kaikki naiset huomanneet myös sen, että pukeutuessaan länsimaalaisesti, ihmiset eivät aina tunnista heidän juuriaan. Yksi haastateltavista toi esiin, että jollain tapaa se on jopa helpottavaa, koska somalialaiset on luokiteltu tietynlaisiksi ihmisiksi, niin enää hänen ei tarvitse kantaa sitä negatiivista stigmaa mukanaan. Hän kertoi ihmisten kohtelevan häntä eri tavalla, kun hän pukeutuu länsimaalaisesti. Tosin hän oli huomannut myös sen, että sitten kun hän kertoo olevansa somali, ihmiset saattavat yllättyä negatiivisesti ja hänen saamansa kohtelu voi muuttua (H1). Kuten aiemmissa tutkimuksissa, esimerkiksi Berns-McGown (2013) on tuotu esiin somalialaisten huono asema ja maine ja sen vaikutukset, on tätä vasten hänen kertomansa kokemukset ymmärrettävissä.

5.2 Suhde kulttuuriin ja yhteisöön

Haastateltavat kokivat somalikulttuurissa olevan hyviä asioita ja olivat iloisia siitä, että saivat olla osa sitä kulttuuriperimää ja toisaalta he taas tutkijan tulkinnan mukaan halusivat korostaa myös huonoja puolia, joita kokivat siinä olevan. He kokivat hyvänä asiana sen, että somalialaiselle kulttuurille on tyypillistä, että toisista ihmisistä huolehditaan, eikä ketään jätetä pulaan. Haastateltavat kokivat somalialaisen kulttuurin ikään kuin paremmaksi kuin suomalaisen siten, että siinä ollaan tukena toisilleen, kun vastoinkäymisiä tulee eteen ja ylipäättään autetaan silloin kun apua tarvitaan. Eräs haastateltava kuvasi muuttoaan omaan asuntoon ja sitä, miten koko perhe oli häntä auttamassa.

”Sit kun me muutettiin se kyl näky siinä, et se perhe ja kulttuuri ei ikinä katoa mihinkään...meil oli veljet ja kaikki niinku äidit ja kaikki niinku sukulaiset auttamassa muutossa ja nyt ne on vieläkin auttamassa”

Sama haastateltava kuvasi suhdettaan somalialaiseen kulttuuriin äänessään ylpeyttä ja tyytyväisyyttä seuraavanlaisesti:

” Me just puhuttiin täs pari päivää sitte, et ei hitsi vieköön, et kyl tää kulttuurius tai tää somali on meissä tiedätkö...se niinku et jos jotain tapahtuu perheelle tai jollekulle tutulle, niin kyl me sitte niinku kans ollaan mukana. Että kyllä ne piirteet näkyy kuitenkin tai periaatteet...ihan sama miten niinku...kun on tosi kyseessä...ei ketään jätetä pellolle...et ainakin se on plussaa.”

Haastattelijana jäin itse miettimään sitä, että myös kantaväestön keskuudessa yleistä on, että hädän hetkellä ihmisiä autetaan. Toisaalta tässä korostuu varmasti somalialaisen kulttuurin yhteisöllisyys, jolloin perhesiteistä huolimatta kaikkia yhteisöön kuuluvia autetaan. Suomalaiselle kulttuurille tyypillisempää on ehkä se, että perheen ja suvun sisällä autetaan, mutta muussa tapauksessa myös erilaisilla viranomaisilla on tärkeä rooli auttajana.

Monessa tilanteessa haastateltavat toivat kuitenkin enemmän esiin mielipiteitä, jotka koskivat sitä, että he pitävät monia asioita somalialaisessa kulttuurissa huonoina. Tähän varmasti yhtenä syynä ovat ne valinnat, joita he ovat omassa elämässään tehneet ja jonka vuoksi he saavat arvostelua osakseen. Yksi haastateltavista toi esiin ahdistustaan, jota on kokenut erilaisissa tilanteissa somalialaiseen kulttuuriin nähden.

”Tiäks mä en osaa sanoa, niinku yhtä asiaa, se oli niinku kaikki...vähä niinku on teini ja sitte asuu vanhempien luona tietenki ja sit tietää, että kaikki mitä sä teet tulee tietoon ja aina äiti saa selville...mieti et se oli niinku koko yhteisö...se oli semmosta jotenki tosi ahdistavaa. Mä en osaa selittää, koska periaatteessahan ei kukaan tuu sulle kadulla sanoon, et älä tee tätä tai älä tee tota tai mä kerron äidille, mut se on jotenki se, et tietää, et joku jossain näkee mitä sä teet, vaikket sä tekis mitään pahaa, mut silti koko yhteisö jotenki niinku

tarkkailee sua jollain tavalla...tai kaikki haluaa tietää mitä sä teet tai jos ei haluakaan tai semmosel oudolla tavalla niinku...koko ajan vahditaan” (H1)

Tämä on seikka, joka on tullut esiin myös esimerkiksi oman käytännön työni kautta. Nuorten tyttöjen ja naisten elämää ja mainetta vahditaan ja maineen menetystä pelätään, jonka vuoksi heidän tekemisiään pyritään seuraamaan. On myös tyypillistä, että tekemisistä kerrotaan eteenpäin ja näin syntyvät juorut, joista haastateltavat myös kertoivat ja tämä juoruperinne tuntui heitä ahdistavan. Kuten Oksanen (2010) on tuonut esiin, on tyttöjen elämä usein paljon kontrolloidumpaa kuin poikien ja heidän tekemisiään seurataan. Seuraavassa katkelmassa haastateltavat kuvailevat kuviteltua tilannetta ja sitä, miten juorut leviävät eteenpäin yhteisössä:

”Se et menis johonki uimarannalle, sanotaanko niinko bigineissä” (H3)

”Siit ei seuraa hyvää (nauraa)” (H2)

”Se ahistaa tiäks niin paljon et...” (H3)

”Mitä siit vois seurata jos sä tekisit sen?” (T)

”Maailmanloppu, sit ne viel että, joo me nähtiin (-) alastomana, ottamassa aurinkoo ja joku jätkä varmaan laitto sille tota aurinko... siis ihan liioittelua...just sellasta niinku hauskaa...se on just semmost...” (H3)

”Voisko siinä tapahtua jotain muutaki vai olisko se sit niitä puheita vai mitä vois tapahtua?” (T)

”Ongelma olis semmonen justiin niinku...ne lisää jotenkin väärää” (H2)

”Ne lisää tiätsä, ne muuttaa sen” (H3)

”Esim. jos sä laitat jonku hianon kuvan facebookkiin, jonku screenshotin, niin ne heti niinku niitten äitille näyttää, et hei kato miltä toi näyttää” (H3)

”Niin et nuoret ittekki tekee toisilleen sitä?” (T)

”Joo kyllä monet” (H2)

”Tottakai tottakai!” (H3)

Katkelma kuvaa hyvin sitä kokemusta ja tunnetta, jota haastateltavat toivat esiin tuntemuksistaan somalialaista kulttuuria ja yhteisöä kohtaan. Katkelma tuo myös esiin toiseutta suhteessa somalialaiseen yhteisöön. Tässä tapauksessa tulkitseen heidän sijoittavan myös itse yhteisön itseensä nähden toiseksi. Haastateltavat kuvailevat sitä, miltä tuntuu olla juorujen kohteena, kun omia valintoja ja tekemisiä ei yhteisössä hyväksytä. Arvostelemalla

yhteisön vahtimista ja juoruilua, he haluavat tehdä etäisyyttä yhteisöön ja tuoda esiin pettymystään yhteisön toimintatapoja kohtaan. Omilla valinnoillaan haastateltavat ovat vaikuttaneet siihen, että he tietävät olevansa paheksuttuja yhteisössä ja joutuvansa juorujen kohteeksi. Yksi haastateltavista tuo myös esiin yhteisössä olevaa juoruiluperinnettä seuraavanlaisesti:

”Somaliyhteisössä on myös niitä huonoja puolia, jotka tulee esiin. Esim. ne puuttuu muiden asioihin liikaa...ja yrittää päättää muiden asioista ja se puhuminen ja juorut...” (H4)

Toisaalta voi miettiä sitä, kuinka paljon heidän kaltaisiaan diasporassa eläviä nuoria tyttöjä ja naisia alkaa Suomessakin pikkuhiljaa olemaan ja millaista muutosta se yhteisöön ja somalialaiseen kulttuuriin mahdollisesti vähitellen tuo ja muuttuuko silloin pikkuhiljaa myös ajatusmaailmat ja kulttuuriin kuuluva tyttöjen suojeleminen ja vahtiminen. Kuten Niemelä 2006 tuo esiin ” Kahden kulttuurin tyttöjä erottavat kulttuuriset siirtymäriitit, sekä toisaalta heitä yhdistävät sukupuoli ja nuoruus voivat olla tekijöitä, joista oppimalla voidaan edistää arjen monikulttuurisuutta.” (emt. 187)

Juttelimme myös siitä, kuinka paljon haastateltavat käyvät erilaisissa yhteisön järjestämässä tapahtumissa. Kuten Mubarak, Nilsson ja Saxen (2015) esittävät, kulttuurin ja uskonnon ylläpitämisen vuoksi somalialaisella yhteisöllä on tiivistä toimintaa ja paljon erilaisia yhteisiä tapahtumia ja kokoontumisia. Näiden tapaamisten tarkoituksena on luoda tilaisuuksia ylläpitää omaa kulttuuria, uskontoa ja niihin kuuluvia tapoja. Esimerkiksi moskeijan voidaan sanoa olevan monella tapaa sosiaalisen kanssakäymisen keskipiste. Moskeijassa kokoontuvat nuoret, siellä vietetään häpäivää, hoidetaan avioeroja, harjoitellaan Koraania, opiskellaan uskontoa ja rukoillaan. (emt., 138.) Haastateltavista kolme kertoi, että ei käy yhteisissä tapahtumissa, eikä moskeijassa juuri koskaan. Seuraava katkelma kuvaa kahden haastateltavan suhdetta yhteisön tapahtumiin:

” Kuinka paljo te ootte näissä tämmösissä yhteisön tilaisuuksissa?” (T)

”Ei kovin paljoa” (H2)

”Sä käyt edes kerran vuodessa, niinku jossain somppujuhliissa, tiedäkkö tai jotain”(H3)

”No voi olla että mä käyn jossain, sinne kyllä tulee vapaasti kaikki vois sanoo yhtä hullut kuin me, jotka pukeutuu tälleen...et just nää juhlat on semmosii, mut en missään somalihäissä tai semmosissa, jossa pitäisi olla justiin nää kulttuurivaatteet ja niin edelleen” (H2)

”Mä en tykkää käydä tai silleen kun jos mä meen sinne, mul on epämukava olo...mä tunnen olevani...itteni ihan ulkopuoliseksi ja mä en vaan niinku tuu toimeen...Mä oon niinku kerran, kun mä just jouduin tota...mun siskon häihin...pakkohan mun niinku oman pikkusiskon häihin mennä...se oli just aika paha tiedäks...” (H3)

”Pukeuditko sinne sitte?” (T)

”No pakko...mä laitoin sen somalikulttuurimekon ja mä näytin ihan somalilta ja mun oli pakko olla siel mun siskon tukena, mut sit...mä niinku ahdistuin ihan kirjaimellisesti...mä olin ihan niinku et...ei...ei...ei... mä vaan koitin et mä saan jonkun paniikkikohtauksen...on vaan pakko lähtee täältä pois...en mä pysty!” (H3)

Tulkitsen edellä esitettyä katkelmaa siten, että haastateltavat ovat tehneet selkeän vetäytymisen yhteisöstä ja sen tapahtumista. He kokevat pääsääntöisesti tapahtumat jopa ahdistavina, erityisesti silloin jos tapahtuman luonteeseen kuuluu se, että sinne täytyy pukeutua perinteisiin vaatteisiin. Katkelma kuvastaa mielestäni myös toiseuden tunteita, koska haastateltava (H3) selkeästi on kokenut, että hän ei kuulu joukkoon vaan hänet on luokiteltu toiseksi. Kuten Lehtonen (2013) on tuonut esiin sen, miten toiselle tulisi antaa arvoa, voisi tässä yhteydessä tulkita tilannetta siten, että vetäytyminen yhteisöstä on helpompaa, kuin pyrkiä olemaan osa sitä ja kokea että ei ole sen arvostettu jäsen.

Yksi haastateltavista kertoi, miten hän kokee helpommaksi sen, että on somaleiden kanssa mahdollisimman vähän tekemisissä. Hänen ainoat kontaktinsa somaliyhteisöön ovat tietyt perheenjäsenet ja hän kertoo jopa aktiivisesti yrittävänsä vältellä yhteisöä. Tulkitsen tämän johtuvan siitä, että haastateltava on kyllästynyt olemaan arvosteltavana ja tuomittavana ja kokee helpommaksi irrottautumisen kokonaan. Yksi haastateltava on taas pystynyt tasapainoilemaan yhteisön ja kulttuurin asettamien odotusten keskellä ja sitä kuvaa seuraava katkelma:

”Miten sitten somaliyhteisö tällä alueella, oletko sen yhteisön kanssa tekemisissä?” (T)

”No kun miettii meidän perhettä, niin miten sen nyt sanois...ei niin paljoo, et kyl silleen et jossain määrin on niinku somaliyhteisössä mukana, mutta...sit taas ei. Tottakai meidän koko perhe käy moskeijassa viikonloppuisin, opiskelee Koraania...sit kun on näit jotain somalialaisia tapahtumia, niin osallistuu niihin, et on aika paljon, mut nyt ei oo lähiaikoina ollu, niin vähä tuntuu siltä että ei oo tekemisissä” (H4)

Neljästä haastattelemastani naisesta tulkitsin tämän yhden olevan ainoa, joka jollain tapaa on pystynyt säilyttämään sekä somalialaiseen kulttuuriin liittyviä odotuksia ja ajatuksia ja kuitenkin pystyy osallistumaan myös ympäröivän yhteiskunnan asettamiin kehyksiin. Vaikka myös hän arvosteli tiettyjä asioita somalialaisessa kulttuurissa, hän kuitenkin osallistui suhteellisen aktiivisesti yhteisön tapahtumiin.

5.3 Muuttuvat naisten roolit

Kuten olen aikaisemmin tuonut esiin, katsotaan naisen olevan aina toinen suhteessa mieheen. Tyttöyttä ja naiseutta voidaan kategorisoida esimerkiksi sosiaalisena, kulttuurisena tai materiaalisena ajatteluna ja niihin sijoittumisella on käytännön merkitystä (Aaltonen & Honkatukia 2002, 9). Luvussa kaksi olen esitellyt somalinalaisista tehtyjä tutkimuksia, joissa monissa on korostunut se, että naisen asema kulttuurissa on muuttunut ja vahvistunut (Berns-McGownin 2013; Naujan 2007). Naiset ovat ottaneet osittain perinteistä miehen paikkaa perheen elättäjänä ja ylläpitäjänä. Tämä tuli esiin myös tässä tutkimuksessa.

”Monelle niinku vanhemman generation pariskunnille on käynyt niin, että mies kokee, ettei hänellä oo mitään tehtävää siinä perhees, ei oo mitään roolia enää ja monet on eronnu silleen, et mies on alkoholisoitunu tai kun sil ei vaan oo mitään tekemistä. Mä luulen et naiset on kyllä vahvempia. Somalipojat jotenki, en osaa sanoa satavarmasti, mutta vanhempana herää siihen realityyn, et pitää käydä koulua ja hankkii työtä, eikä vaan lilluu kadulla. Mut sit somalitytöt must tuntuu, joko valitsee sen, että heistä tulee kotiäitejä tai sit he jotenki tajuu aikasemmin, et pitää opiskella ja mennä tekeen jotain. Kyl mä

oon vähän huolissani somalipojista, musta tuntuu, et ne on jotenki vähän niinku behind:” (H1)

”Se on se juttu...somalityttö on niinku enemmän koulutettu kuin nää pojat... Sanotaan että täällä Euroopassa tai täällä naiset pääsee pidemmälle kuin miehet” (H2)

”Nykyään kyl naiset on valtaa, huomaa just et on sairaanhoitajia ja kaikkia ja jotku pojat opiskelee ammattikoulus ja laiskottelee” (H3)

”Mun mielest somaliäidit tekee enemmän niinku perheen eteen kun somalimiehet...isähahmo ei oo enää niin vahvasti näkyvä” (H4)

Nämä katkelmat viittaavat samanlaisiin tuloksiin naisen roolin murroksesta, kuin mitä aiemminkin on raportoitu. Tutkijana en voi olla miettimättä tässä yhteydessä myös sitä seikkaa, että kolmella haastateltavista isä ei ollut heidän elämässään läsnä erilaisista syistä, eikä ole ollut sitä kuin heidän ollessaan ihan pieniä. Näin ollen he ovat kasvaneet äitien kanssa, jotka ovat olleet vahvoja naisia ja huolehtineet perheestään yksin. Toisaalta, kuten Berns-McGown (2013), Mohamed (1999) ja Tiilikainen (2011) esittävät, on naisten rooli vahvistunut hyvin paljon maahanmuuttajuuden myötä.

Esimerkiksi Berns-McGownin (2013) tutkimuksessa on myös noussut vastaavanlaisia tuloksia koskien nuorten miesten heikompaa asemaa verrattuna nuoriin naisiin. Selityksenä tilanteelle on mietitty miesten roolien murentumista ja toisaalta myös sitä, että miehiä kuoli sodan aikana paljon, jolloin naiset ovat yksin kasvattaneet poikia. Näin ollen ovat pojat joutuneet kasvamaan ilman miehisiä roolimalleja. Mielenkiintoista on se, että tämän ovat huomanneet myös Suomessa asuvat somalinaiset. Tämä on seikka, jota pitäisi varmasti enemmän yhteiskunnallisesti miettiä. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan paneudu enempää poikien ja miesten tilanteeseen.

Konkreettisina asioina, joita tekemieni haastatteluiden perusteella voidaan mainita olevan muutoksessa tytön ja naisen elämään liittyen ovat esimerkiksi mahdollisuus asua yksin, seurustelu sekä alkoholin käyttö. Nämä kaikki ovat asioita, joihin suhtautuminen vaihtelee yhteisön sisällä hyvin paljon. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että ensimmäisen sukupolven

muuttajat suhtautuvat asioihin vielä hyvin kielteisesti eli näidenkin haastattelemini naisten vanhemmat, mutta 1,5-2 sukupolven ajatusmaailmassa on alkanut tapahtumaan muutoksia. Kuitenkin tulee muistaa se, mitä esimerkiksi Isotalo (2015) on korostanut, että eri perheissä suhtaudutaan eri tavoin siihen, mikä on tytölle sopivaa käyttäytymistä ja mikä ei (emt., 32).

Jokainen haastattelemani nuori nainen oli muuttanut pois vanhempiensa kodista. Tässäkin suhteessa he edustavat ehkä vielä hiukan epätyypillistä ryhmää, koska yleiseen ajattelutapaan kuuluu vielä se, että tyttö asuu perheensä kanssa niin kauan, että menee naimisiin. Esiin tuli myös se, että jos esimerkiksi nuori nainen jää ilman vanhempiaan, niin hänen tulisi asua esimerkiksi jonkun sukulaisen luona naimisiinmenoon saakka. Sekä se, että jos nainen eroaa miehestään nuorella iällä, niin pitäisi muuttaa takaisin äidin tai jonkun sukulaisnaisen kotiin. Vaikka yleisesti sanotaankin, että eronnutta naista ei vahdita samalla tavalla. Haastattelemani nuoret naiset olivat kuitenkin päättäneet jossain vaiheessa muuttaa omilleen ja heidän perheensä olivat asian pikkuhiljaa hyväksyneet.

”Niitten täytyy kunnioittaa mun päätöstä ja nyt on ihan ok, mut ei ne hirveesti innostunu siitä, et mä niinku muuttaisin omilleni” (H3)

”Se oli niinku aika shokki...et miks mun pitää mennä yksinään jonnekin” (H1)

Ainoastaan yhdessä tapauksessa haastateltavan äiti oli ehdottanut muuttoa pois kotoa. Tämä on hyvin epätyypillistä nuoren naimattoman tytön kohdalla.

” Meil oli äitin kans joskus vähä pikkasen ongelmii ja sit äiti sano, et on parempi et mä muutan ihan omilleni... Mut ei se päätös tullu niinku siitä, vaan äitillä on muutenki ollu sellanen logiikka, että jos pistää silleen niinku asumaan erilleen, niin kasvaa aikuisemmaks. Mun vanhempi siskokin asui yksin heti kun täytti 18” (H4)

Tämä kokemus kuulosti hyvin erilaiselta, kuin muiden naisten kokemukset muuttamiseen liittyen. Toisaalta se kuvastaa juuri sitä variaatiota, jota ihmisten ajatusmaailmassa ja elämänasenteessa on. Toiset perheet pitävät hyvin tarkkaan kiinni perinteistä ja säännöistä ja toiset tekevät siten, kuin itse parhaaksi kokevat ja näkevät. Jollain tavoin tästä nuoresta naisesta oli eri tavalla aistittavissa tietoisuus omasta paikasta ja siitä miten asiat tulee tehdä.

Uskon, että hänen tilannettaan vakautti se, että hänen äitinsä oli hänen tukenaan ja esimerkkinään ja äiti oli myös hyvin päässyt mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan, käymällä töissä sekä omaamalla ystävyysuhteita suomalaisiin.

Seurustelusuhteet ovat myös yksi asia, jossa voidaan sanoa mielipiteiden jakautuvan täysin vanhempien ja nuorten kesken. Perinteisesti kulttuuriin kuuluu se, että nuorten naisten ja miesten ei tule viettää aikaa ollenkaan kahdestaan ennen naimisiinmenoa ja tästä seikasta vanhemmat tuntuvat olevan vielä hyvin tiukkoja, koska kyseessä on tytön maine ja vaara sen menetykselle. Myös haastateltaville maine tuntui olevan tärkeä asia, eikä sillä ollut mitään tekemistä sen kanssa, että he pukeutuivat länsimaisesti. Vaikka näiden naisten maine on jo kärsinyt pukeutumisen vuoksi, olivat he tarkkoja maineestaan seurustelun kannalta.

”Siis ihan uskonnossa se on kiellettyä, muuta tottakai ihmiset tutustuu toisiinsa...vaikka se on väärin, mut jos uskonnon mukaan selittäis, niin jos kaks henkilöä seurustelee, niin mukana pitäis aina olla kolmas henkilö...mut tota, kyllä me tiedetään mis meidän rajat menee...kunhan ei riko omia moraalejaan...niin mun mielest se on sallittu”

”Mä oon seurustellu pitkään semmosen miehen kans, jota mun äiti ties, että me ollaan yhes ja äiti hyväksy sen ja tykkäs siitä pojasta...tähän päivään asti kyllä ollaan yhes, 4-vuotta...enkä menny naimisiin vielä...”

”Mul on taas silleen, et miten mä tän nyt selitän...mä nyt seurustelen pojan kans, mutta olen seurustellu naisenki kanssa...et se on vähän tällast...hakee paikkaa...mä oon sillai keskellä...”

En ole merkinnyt haastateltavien tunnusta edellisiin sitaatteihin lainkaan. Tällä pyrin siihen, ettei vastausten perusteella voida tunnistaa ketään. Haastattelutilanteessa ei kuitenkaan tule enempää selville se, miten yhteisössä suhteisiin saman sukupuolen kanssa suhtaudutaan, mutta yleisesti tiedettyä on, että nämä suhteet ovat täysin kiellettyjä ja tabuja. Tutkijana asia jäi mieleeni siten, että miten paljon erilaisuutta yksilön on mahdollista kestää? Sen lisäksi, että hän on tehnyt valinnan pukeutua länsimaisesti ja näin joutunut ulkopuolisen rooliin yhteisössä, mitä tapahtuisi, jos tulisi ilmi hänen mieltymyksensä samaan sukupuoleen,

olisiko sellaisen asian ikinä mahdollista päästä päivänvaloon. Homoseksuaalisuus on muutoinkin yhteiskunnassa hyvin leimaava ja ihmisiä luokitteleva ilmiö.

Kaikki naiset olivat siis sitä mieltä, että seurustelu on hyväksyttyä, mutta se miten he seurustelusta perheelleen kertovat, kuvastaa sitä, että he haluavat tässä asiassa kuitenkin noudattaa perinteitä ainakin perheen ja yhteisön silmissä. Seuraava katkelma kuvastaa suhdetta esiaviolliseen seksiin ja miten ehdottoman kiellettyä se on kulttuurissa:

”No voiko miehen kans muuttaa yhteen ennen kuin menee naimisiin?” (T)

”Ei, nainen ei saa menettää niinku neitsyyttään ennen kun menee naimisiin, vasta avioliitossa” (H3)

”Se on hankalaa, et ei mielummin...ettei siitä tuu mitään fysial ilman, että on niinku avioliittoa ollu, mä en halua mitän semmosta kommenttia omalta perheeltä, kun mä tiedän, et se ei oo mikään normaali kulttuurissa” (H2)

”Meneekö se vielä niin, että ei ole seksiä ennen avioliittoa?” (T)

”Se on oma päätös” (H2)

”Se on just se oma päätös (nauraa)... se on nykyään old fashion, niinku...” (H3)

”Se on se mitä pari on päättäny” (H2)

Tästä katkelmasta voi päätellä, että ainakin jossain määrin asenteet ovat nuorten keskuudessa muuttumassa ja esiaviollista seksiä pidetään jo jossain määrin hyväksyttävänä. Tämä on kuitenkin sellainen seikka, joka ei varmasti vanhempien mielipiteissä tule muuttumaan. Näin ollen nuoret tekevät tätä täysin salaa vanhemmiltaan, vanhempien ollessa siinä uskossa, ettei sellaista tapahdu. Ainoastaan yksi haastatelluista oli ehdottomasti sitä mieltä, että esiaviollista seksiä ei saa olla, ”koska silloin nainen menettää arvonsa” (H4). Hän myös kertoi kunnioittavansa vanhempiaan, jotka ovat ”kasvattaneet hänet hyvin ja opettaneet, että ennen avioliittoa seksi on väärin” (H4). Voidaan kuitenkin sanoa, että kulttuuri, jota nämä nuoret muovaavat, ovat monelta osin lähestymässä valtakulttuurin tapoja. Tällöin voidaan sanoa, että nuoret monessa suhteessa alkavat näyttäytymään toisen roolissa perinteiseen somalialaiseen yhteisöön nähden eikä niinkään valtaväestöön nähden.

Myös suhtautuminen ympärileikkaukseen on muuttunut nuorten keskuudessa. Kaikki haastateltavat olivat ehdottomasti sitä mieltä, että eivät missään tapauksessa aio

ympärileikuttaa mahdollisia tulevia tyttäriään. He toivat esiin myös sitä, että asenteet ovat yleisesti ottaen muuttuneet ympärileikkausta koskien somalien keskuudessa, jotka asuvat muissa maissa kuin Somaliassa. Poikien ympärileikkausta kohtaan asenne ei ole kuitenkaan muuttunut. Se nähdään yhä tärkeänä osana poikien elämää ja sitä perusteltiin myös hygieniasyillä.

Myöskään suhde alkoholiin ei ole ollenkaan enää niin kielteinen, kun mitä se on perinteisesti kulttuurin ja uskonnon mukaan ollut. Kolme neljästä haastatellusta kertoi käyttävänsä silloin tällöin alkoholia viettäessään aikaa ystäviensä kanssa vapaa-ajalla:

”Siis ei vieläkään sais käyttää oikeesti, mut kyl me käytetään” (H1)

”Kyllä mä oon viini- ihminen...ups...kyllä sitä viiniä tulee juotua ruuan kans tai seurustelujuomana” (H3)

” Tää on semmnen juttu, jota ei siis hyväksytä mejän uskonto eikä mejän kulttuuri, vähä niinku semmonen että hyvä pitää ittellä...et vanhempien ei tarvi tietää” (H2)

Ainostaan yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että alkoholia ei tule käyttää:

”Mulle se on iso ei...koska jos juo alkoholi, se antaa sulle periaatteessa toisen persoonallisuuden ja mä oon ihan samaa mieltä, etä jos juo alkoholia, et sä oo oma ittes” (H4)

Kaikki olivat sitä mieltä, että alkoholin käytöstä ei pidä puhua vanhemmille ollenkaan ja toisaalta uskonnon vuoksi he potivat huonoa omaatuntoa juomisestaan:

”Kyl mulle tulee joskus siitä syyllinen olo, ihan vaan sen takia, kun Jumala on sen joskus kieltäny, niin sit tuntuu silleen et oushit. Kun se on uskonnossa väärin, niin sit tuntuu, et se on vähä silleen, etten mä sitä kailota tai saatan tuntemattomalle vastata että en käytä” (H1)

Suhteessa alkoholiin tulkitsen kaikkein voimakkaimmin vaikuttavana asiana olevan uskonnon. Koska islam kieltää alkoholin käytön ja haastatteleman naiset ovat kaikki muslimeja, kokevat he toimivansa väärin sitä juodessaan. Tämä on myös yksi tekijä, joka asettaa heidät toisen asemaan, koska he ajattelevat kulttuurin vastaisesti tästä asiasta. Yleensä juominen tapahtuu kotona ystävien kesken, mutta silloin tällöin naiset voivat lähteä myös yökerhoon. Aistittavissa oli kuitenkin, että yökerhoissa käynti koetaan vielä pahempana ja etenkin se, jos juo alkoholia siellä julkisesti. Kun sen tekee kotona salaa, se ei ole ihan niin pahan asia tai jos pystyy juomaan kontrolloidusti ilman että varsinaisesti humaltuu.

5.4 Suhde uskontoon

Vaikka haastateltavat olivat tehneet suuren päätöksen elämäänsä koskien pukeutumisessaan, ei heistä kukaan ollut jättänyt islamin uskoa. Kuten esimerkiksi Tiilikainen (2003) sekä Berns-McGown (2013) ovat tuoneet esiin, on pukeutuminen yksi näkyvä merkki erityisesti somalialaisilla naisilla ja se kertoo muille ympärillä oleville ihmisille islamin kuuluvan kyseisen ihmisen elämään. Kaikista haastatteluista välittyi se, miten paljon naiset olivat elämäänsä ja tilannettaan pohtineet ja miten he olivat tulleet siihen tulokseen, että heidän valintansa pukeutumisen suhteen ei tee heistä yhtään huonompia muslimeja. Usko ja sen vaikutus välittyi haastattelijalle hyvin vahvasti koko haastatteluiden läpi.

”Onko tyypillistä, että uskonto jää kuitenkin elämään, vaikka muuten muuttaa elämäänsä?” (T)

”Joo, mä luulen, et se jää ja ainakin itselläni. Mietin, et tunnenks mä edes ketään somalia, joka on niinku oikeesti poistunu uskonnosta... Siin vaihees kun ihminen tekee niinku tälleen suuren päätöksen, niin sit tajuu jotenki, et se on oikeesti sit sinä ja Jumala vaan. Et se ei oo se, kuka näkee ku sä rukoilet tai kuka näkee ku sä teet mitä, vaan se on sinä ja Jumala ja sun suhde häneen. Mä luulen, et silloin ihminen myös tajuu sen, et sä voit tehdä niin paljon tai niin vähän kun hän haluaa, tajuuks...mut silti voi olla muslimi, ettei se niinku vähennä sitä mitenkään, näin mä jotenki uskon. Ja itselläni se on silleen, et se on niinku ainoa asia, mitä mä oon satavarma, joka ei tuu muuttumaan, että mä niinku haluan olla muslimi viimeiseen päivään asti.” (H1)

Tämän haastattelun puheissa oli selkeästi aistittavissa ja kuultavissa se, miten paljon hän oli elämäänsä ja suhdettaan uskontoon pohtinut. Hänestä välittyi tutkijalle kuva, että hän oli tehnyt omat valintansa erittäin suurella harkinnalla ja elämäänsä peilaten. Hänestä välittyi se, että hän oli varma tekemistään valinnoista ja pystyi elämään elämäänsä luottavaisena ja onnellisena sen suhteen. Hän kertoi myös seuranneensa esimerkiksi blogeja, joita pitävät islaminuskoiset tytöt ja naiset ympäri maailmaa ja myös sitä kautta saanut vahvistusta ja rohkeutta tekemilleen valinnoille (H1).

Kaikissa haastatteluissa tuli ilmi se, että haastattelijat toivoivat, että pystyisivät enemmän arjessaan toteuttamaan islamia. He kertoivat siitä, miten kiireinen aikataulu työn ja opiskelun kanssa vaikuttavat siihen, että esimerkiksi rukousaikoja ei tule noudatettua. Kukaan naisista ei suorita asiaankuuluvia viittä rukousta päivässä, koska töissä tai koulussa ei tule rukoiltua:

”Mites uskonto näyttäytyy teidän arjessa, kuinka tärkeä osa sillä on?” (T)

”Ei kovin paljoo...” (H2)

”Sisäisesti mä kyllä olen muslimi ja uskon” (H3)

”No kyllä vähä toivois, että olis parempi muslimi... että vähä olis enemmän siis tää rukous...kun jaksais vähä enemmän panostaa näitä asioita...”(H2)

Kahdessa haastattelussa haastateltavat puhuivat myös siitä, että esimerkiksi Ramadania ei tule Suomessa aina noudatettua, koska sen osuminen esimerkiksi kesäaikaan on hankalaa. Suomessa valoisa aika jatkuu niin pitkään, että työnteko olisi erittäin vaikeaa, kun ei saa syödä valoisaan aikaan, jolloin ihminen ei saa energiaa työntekoon (H2, H3).

Uskonnon suuri vaikutus haastateltaviin näkyi myös puhuttaessa parisuhteista ja tulevan aviomiehen valinnasta. Kaikki haastateltavat kertoivat, että tulevan aviomiehen tulee olla muslimi. Kolme haastateltavista oli ollut parisuhteessa myös ei-muslimin kanssa, mutta kaikki olivat sitä mieltä, että avioliitto ei onnistuisi ei-muslimin kanssa. Seuraava keskustelunpätkä on yhdestä haastattelusta:

”Muslimiko sen pitäis olla?”

”Joo, siis jotenki mä koen et vaikka se ei olis, niin me kaks ehkä saatais homma toimimaan, mut siinä vaihees, kun tulee lapsia, niin mä luulen, et sit tulee oleen niin iso ongelma” (H1)

”Mikä siinä vois olla ongelma?” (T)

”Mun mielestä ehkä se kasvatus, jos vaikka tulee poikia, pitää ympärileikata, se on mulle fakta... Just jotain pieniä asioita, et jos mä vaikka haluan viedä hänet koraanikouluun tai opettaa hänelle koraania...tai jos mä kuolen, niin sit se miten mut haudataan, niin mä haluan et se ihminen tietää, miten se hoituu...” (H1)

Keskustelussa haastateltava miettii lähinnä käytännön asioiden kautta sitä, voisiko muslimin ja ei-muslimin avioliitto onnistua ja on sitä mieltä, että se olisi liian vaikeaa. Kahdessa haastattelussa tuli esiin nämä samat syyt aviomiehen valintaan vaikuttavana seikkana. Yksi haastateltava kertoi syyksi sille, että aviomiehen täytyy olla muslimi, seuraavaa:

”Meil on niin, et mies saa mennä kristinuskosen naisen kanssa, koska se nainen ei voi niinku ns. herjauttaa tiedätsä sen miehen uskoa...mut sitten jos mä meen kristinuskosen kaa naimisiin, niin me ollaan vähä heikompi ja tämmösi...et niinhän ne ajattelee just, et naiset on heikkoja, mikä mua on kauheesti harmittanut” (H3)

Tässä sitaatissa haastateltava taas harmittelee, että kulttuuri määrittää naisen heikompaan asemaan siten, että nainen ei ole tarpeeksi vahva pitämään omaa uskontoaan, jos mies ei ole muslimi. Hän kokee vääräksi sen, että miehelle suodaan tässä asiassa etuoikeus, eli mies voi valita puolisonsa vapaammin kuin nainen. Vaikka kaikki haastateltavat olivat tarkkoja siinä, että tulevan miehen tulisi olla muslimi, ainoastaan yksi oli sitä mieltä, että aviomiehen tulisi olla somali (H4). Muut kertoivat, että sillä ei ole niin suurta merkitystä mistä mies tulee, kunhan hänellä vain on sama uskonto ja näin ollen samat elämän arvot.

Yhteenvetona totean, että haastateltavien suhde omaan etniseen yhteisöön on haasteellinen ja suurimpana syynä tähän näyttää olevan se, että he ovat päättäneet pukeutua länsimaisesti perinteisen somalialaisen naisen vaatetuksen sijaan. Tällä valinnalla he ovat asettaneet itsensä vaikeaan asemaan. Alun taistelujen jälkeen, ovat heidän omat perheensä hyväksyneet heidän valintansa, mutta yhteisön keskuudessa he tietävät olevansa arvosteltuja, eikä heidän valintaansa hyväksytä. He kokevat olevansa ulkopuolisia yhteisöstä ja heidät on asetettu toisen asemaan. Tämä heijastui hyvin vahvasti koko haastattelujen ajan. Jollain tapaa minulle tutkijana tuli sellainen ymmärrys, että haastateltavat ovat pettyneitä omaan

yhteisöönsä. He kokivat yhteisön hyvänä siinä mielessä, että kaikkia autetaan, eikä ketään jätetä yksin, mutta samalla he kuitenkin itse kokivat, etteivät ole hyväksytyjä yhteisön silmissä. Tästä syystä haastateltavat olivat tietoisesti ottaneet välimatkaa yhteisöön, eivätkä juuri osallistuneet yhteisiin tapahtumiin. Kaikkein ahdistavampana piirteenä yhteisössään haastateltavat kokivat tavan vahtia toisten tekemisiä ja siihen liittyvän juoruiluperinteen.

Naisten roolit ovat myös muuttuneet maahanmuuttajuuden myötä. Naisten asema on vahvistunut ja he ovat jopa ottaneet roolia perheenpäänä sitä mukaan, kun miesten roolit ovat maahanmuuton myötä heikentyneet. Vaikka perinteisen somalikulttuurin säännöt tyttöjä koskien ovat yhä tiukat, vapaampaa ajattelutapaa ainakin nuorten keskuudessa alkaa olla esimerkiksi pukeutumista, yksin asumista, alkoholin käyttöä ja seurustelusuhteita koskien. Kaikista näistä naisten elämää koskevista muutoksista huolimatta kokevat he, että uskonnon merkitys on elämässä hyvin keskeinen, eikä sen asema ole millään tavoin heikentynyt muutoksista huolimatta.

6. YHTEISKUNNASTA SUUNTAUTUVIEN TOISEUDEN KOKEMUSTEN VAIKUTUS YKSILÖN ELÄMÄÄN

Luvussa viisi analysoin aineistoani sen kautta, millaisia erityispiirteitä somalialaiset lähtökohdat haastateltavien elämälle antavat. Tämän luvun tarkoitus on ensin tuoda esiin ympäröivästä yhteiskunnasta haastateltaviin heijastuvia seikkoja sekä sen jälkeen syvennyn tarkemmin tarkastelemaan heidän henkilökohtaisia kuuluvuuden tunteitaan, voimavarojaan sekä sitä, miten he tulevaisuuteensa suhtautuvat.

6.1 Yhteiskunnasta heijastuvat toiseuden kokemukset

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että eläminen ja liikkuminen Suomessa on tänä päivänä turvallisempaa kuin mitä se oli silloin, kun he olivat lapsia. Jokainen toi esiin sitä, miten silloin ei uskaltanut liikkua yksin, eikä edes omaan kotipihaan voinut mennä, ilman, että saattoi kohdata haukkumista ja huutelua. Nämä haastattelemani nuoret naiset ovat olleet lapsia 1990-luvulla, jolloin Suomessa on eletty maahanmuuton aiheuttamaa shokkivaihetta ja se on jäänyt heidän mieliinsä lähtemättömänä. Tutkijana en voi olla hämmästelemättä sitä, että tällainen kohtelu on kohdistunut myös lapsiin. Heidän vanhempansa ovat paenneet kotimaastaan sodan vuoksi ja sen vuoksi heidän lapsensa ovat joutuneet kohtaamaan erilaista turvattomuutta uudessa kotimaassa. Seuraava sitaatti kuvastaa yhden haastatellun lapsuutta:

” Ei oo niinkään haukuttu, kun joskus silloin ku oli lapsi...ei oikein uskaltanu mennä pihalle, kun oli kaikenlaisii ihmisii, jotka uhos tappaa ja...vaikka mitä, heitteli parvekkeelta lasipulloja ja...se oli silloin pahempaa...äiti yleensä sano, et jos te meette ulos, niin mä tuun teijän kaa...mut nykyään pikkusisarukset pääsee aina vapaasti itekki meneen treeneihin ihan omin avuin, eikä tarvi paljoo mieltii.” (H4)

Tämä kuvastaa sitä, että myös Suomessa on jossain määrin totuttu muualta tulleisiin ihmisiin. Tulkitsen tilannetta siten, että tänä päivänä lapsilla ja nuorilla on turvallisempi lähiympäristö, jossa he voivat kulkea ilman, että heidän tarvitsee koko ajan pelätä joutuvansa silmätikuksi ja huomioидуiksi. Niiden maahanmuuttajien, jotka ovat eläneet lapsuuttaan 1990-luvulla, rooli on ollut ottaa vastaan ehkä pahin muukalaisvastaisuus ja raivata parempaa ja turvallisempaa kasvuympäristöä myöhemmille sukupolville.

Keskustellessamme tasa-arvoisesta kohtelusta, jakautuivat haastateltavien mielipiteet osittain. Yksi oli sitä mieltä, että hän kokee saavansa tasa-arvoista kohtelua Suomessa (H1.) Toinen haastateltava kertoi seuraavaa:

”Se on fifty-fifty kysymys kyllä,,et on niitä aikoja, kun ei oikeesti tunnu siltä, et ihmiset niinku...et meijät eristetään suoraan sanottuna...” (H4)

Tässä keskustelussa hän viittasi myös raiskaustapahtumaan, joka oli tapahtunut vuonna 2015 ja hän kertoi, miten tapahtuman vaikutukset ovat kohdistuneet nuoriin naisiin. Samainen raiskaustapahtuma nousi esiin myös toisessa haastattelussa ja myös siinä viitattiin siihen, miten kantasuomalaiset haukkuvat ja uhkailevat kostolla somalialaisia tyttöjä. Tästä voi vetää johtopäätöksenä sen, että yksittäisellä negatiivisella tapahtumalla on usein paljon laajemmat ja kauaskantoisemmat vaikutukset kuin osataan ajatellakaan. Joidenkin nuorten miesten tekemä vääryys peilautuu myös nuorten naisten elämään.

Tasa-arvoiseen kohteluun liittyvässä keskustelussa eräs haastateltavista alkoi pohtimaan myös seuraavaa:

”Kun kaikki lähtee tyyliin, oikeestihan kaikki lähtee vanhemmista, kun mä olin päiväkodis työharjoittelus, niin siel oli semmonen muksu, viis vuotias muksu...mitä hän tietää onks neekerit apinoita vai pahoja...se vaan koko ajan: neekeri, neekeri ,apina, apina... Ei täs oo mitään järkee, koska mitä lapsia sekotetaan tähän mukaan...lapsia pitäis oikeesti opettaa, ei niitä kiinnosta jossain leikkikentällä tai hiekkalaatikolla minkä värinen sä oot...tuu leikkiin mun kans, sä saat tulla...sit niitten mieltä niinku myrkytetään...” (H3)

Tämä on varmasti hyvin yleinen ilmiö, että ihmiset, joilla on pelkoja ja negatiivisia tuntemuksia maahanmuuttajia kohtaan, tuovat mielipiteitään usein julkisesti esiin ja varmasti puhuvat asioista myös lasten läsnä ollessa. Lapset taas imevät kaiken, mitä aikuiset kertovat, eivätkä yleensä edes osaa kyseenalaistaa asioiden alkuperää. Tällöin vanhempien mielipiteet ja asenteet näkyvät myös lapsissa ja heidän käytöksessään. Haastateltavassa oli aistittavissa suurta pettymystä siitä, että hän oli joutunut pienen lapsen ymmärtämättömän käyttäytymisen kohteeksi ja hän oli joutunut miettimään omaa suhtautumistaan myös tähän lapseen, joka kuitenkin itse on syytön tilanteeseen.

Kaikissa haastatteluissa media nousi esiin suurimpana yhteiskunnallisena vaikuttajana. Suomessa on erityisen paljon ollut maahanmuuttoon liittyvää uutisointia viimeisen vuoden sisällä ja suurimpana uutiskynnyksen ylittäjänä ovat olleet turvapaikanhakijat, jotka saapuivat syksyllä 2015. Heihin liittyvää negatiivista uutisointia on ollut kaikessa mediassa hyvin runsaasti ja tämä peilautuu myös jo pitkään maassa olleiden maahanmuuttajien elämään. Vaikka suurimpana Suomeen saapuneena turvapaikanhakijaryhmänä olivat irakilaiset, on asenteiden kylmeneminen heijastunut myös heihin, jotka ovat olleet täällä jo aikaisemmin. Eniten keskustelua mediaan liittyen aiheutti kuitenkin jo aikaisemminkin mainittu raiskaustapaus ja sen vaikutus myös haastateltaviin. Seuraavat sitaattit kuvaavat tapauksen jälkeistä uutisointia:

”Medialla on suuri...ne kokoajan niinku...just se -mikä vittua lehti- tai mikä nyt on, mitkä vääristelee ja...” (H3)

”Mun mielest media provosoi kaiken...Just näiden tapahtumien ja tällasten pahojen juttujen takia...Sen takii mä yleensä yritän olla mahdollisimman sellanen niinku... et mä en lue iltalehtee. Ennen mä luin kaikkii lehtii...en mä enää nykyään...se vaan tuottaa paha oloo koko aika, niin mä jätän sen välistä...yritän elää hetkessä...” (H4)

Haastateltavat toivat esiin sitä, miten medialla on suuri vaikutus ihmisten mielipiteisiin ja asenteisiin. He myös kokivat vääryyttä siitä, että on olemassa sellaisia uutiskanavia, jotka tahallisesti provosoivat ja vääristelevät asioita. Median antama, usein yksipuolinen kuva maahanmuuttajista korostuu siten, että harvemmin uutisoidaan hyvin pärjäävistä maahanmuuttajista, kuin heistä, jotka ylittävät uutiskynnyksen negatiivisella tavalla. Näiden negatiivisten uutisten siivittäminä, ihmiset ovat taipuvaisia tekemään yleistyksiä kokonaisista ihmisryhmistä, miettimättä asiaa sen tarkemmin tai vaivautumatta selvittämään uutisen alkuperää. Seuraava sitaatti kuvaa sitä, miten haastateltava miettii tämän hetkistä asenneilmapiiriä ja sen esiintymistä:

”Mä en huomaa niin paljon kadulla, mutta sit kun omassa työssä on pakko olla selvillä kaikista mitä tapahtuu uutisissa ja mitä tapahtuu facebookissa... Kyl mä huomaan et joskus niinkun työpäivän jälkeen on niinku, apua mä vihaan

tätä, vaikka ulkona ei sit nääkkään, kukaan ei sylje mun päälle tai mitään, mut sit median puolelta kaikki on vaan paha, tosi tosi paha...” (H1)

Olen tulkinnut haastateltavien asenteen mediaa kohtaan olevan epäluottamuksen painottama. Kaikki toivat esiin sitä, miten uutisointi sekä sosiaalinen media ovat hyvin maahanmuuttovastaisia ja, miten niillä on iso rooli tämän päivän maahanmuuttovastaisessa ilmapiirissä. Yleensä suomalaiset luottavat mediaan ja uutisointiin, mutta haastateltavien esiin tuomat näkemykset tuovat kyllä uudenlaista ajateltavaa sen suhteen, mikä rooli todella medialla on tämän kaiken maahanmuuttovastaisen ilmapiirin takana.

6.2 Rasismi ja vieraan pelko toiseuden aiheuttajina

Rasismien kokemukset olivat haastateltavilla erilaisia ja niistä kertominen oli toisille haastateltaville helpompaa ja toisille vaikeampaa. Tässä kohtaa yhden haastateltavan muistelu lapsena päiväkodissa ja koulussa saadusta huonosta kohtelusta toi itkun tullessaan:

” Päiväkodist mul on traumat...mul on hirveet traumat...sen takii mietinki, et mä haluun suuntautuu lapsiin ja nuoriin, koska on paljon ulkomaalaisii lapsii ja mä haluan näyttää myös heille, että myös heitä voidaan kohdella paljon paremmin kuin mitä mua itseä on kohdeltu...et on ollu yks hoitaja...tää on ihan kauheeta...mut siis... se on pahoinpidelly mua... et ihan niinku...mä olin tosi pieni ja mulle on jääny traumat...mä muistan hänen nimensä, kasvonsa, vieläkin kun tulee vastaan, niin tulee siis ihan hirvee olo.” (H4)

Sit kun on esimerkiksi niitä Runebergin suklaapusuja...tai neekerinsuukot, niin on ollu semmost et kun niit on ollu, niin on sanottu, et te ette saa, ku te ootte neekereitä, ihan opettaja sano meille...mut kaikki mikä ei tapa...” (H4)

Erityisesti päiväkodissa tapahtunut pahoinpitely oli jäänyt haastateltavan mieleen lähtemättömästi. Keskustelussa ei ilmennyt, oliko kyseinen työntekijä joutunut teostaan vastuuseen tai saanut jatkaa ammattiaan. Haastateltava muisteli äitinsä asiaa selvittäneen kyllä kyseisen henkilön kanssa. Oikeuteen asia ei ainakaan koskaan ollut mennyt. Tämä hoitaja oli kohdistanut pahoinpitelynsä sekä haastateltavaan että hänen siskoonsa. Nämä sitaatit tuovat esiin sitä, että sekä päiväkoti- että koulumaailmassa työskentelee kasvattajia

ja opettajia, joiden omat asenteet ja arvot sallivat heidän kohdella lapsia edellä mainitulla tavalla. Tällainen kohtelu vaikuttaa hyvin negatiivisesti yksilön elämään.

Kaksi haastateltavista kertoi siitä, miten ala- ja yläkouluaikoina ensimmäisiä kertoja joutuivat henkilökohtaisella tasolla kohtaamaan rasismia:

”Mä kasvoin päiväkodissa ja kaikkea, mut sit mä ensimmäisen kerran koin rasismia vitos luokalla, ku joku idiootti vaan niinku: ”Neekeri!”... mä olin vaan et, se sattu kyllä, niinku et hitto soikoon...yhtä samalla tavalla mä oon syntyny täällä... Se kyl silleen sattu ja mä olin ihan niinku varuillaan, et kehen mä tutustuin” (H3)

”Mulla on yläasteella... eka kerta ku mä oon itse purskahtanu itkuun oli just...Neekeri! Tuunko mä hakkaan sut!” (H2)

Rasismista puhuminen ja sen muistelu, saivat haastateltavilla monenlaisia tunteita pintaan. Toisaalta haastateltavat olivat pettyneitä saamaansa kohteluun ja toisaalta he kertoivat opetelleensa olemaan kiinnittämättä huomiota tällaisiin tilanteisiin. Jäin kuitenkin miettimään sitä, että kuinka mahdollista on se, että kuulee ja kokee tällaista ilman, että se vaikuttaa ihmisen elämään hyvin monella tapaa. Negatiivisilla asioilla on taipumus kerääntyä ihmisen sisään ja etsiä jollain tapaa keinon purkautua ulos jossain vaiheessa. Yhtenä huomiona siitä pidän sitä, että ainakin yhdestä haastateltavasta oli aistittavissa myös suuttumusta ja vihaisuutta.

Suurimpina rasismin aiheuttajina haastatteluissa nousi esiin vieraan pelko sekä ihonväri. Sanonta ”Tutustu minuun, ennen kuin tuomitset minut”, kuvastaa tilannetta hyvin. Ihminen joka koetaan erilaiseksi ja johon halutaan ylläpitää välimatkaa, on helpompi luokitella kuin ihminen, jonka tuntee hyvin. Kuten Hall (1999) sekä Douglas (2000) tuovat esiin, on erojen merkitseminen kulttuurin perusta ja että asioiden välille täytyy saada selvä ero ja asioiden myös pitäisi pysyä niille määritellyillä paikoillaan. Se, että Suomessa maahanmuuttajia on ollut vasta lyhyen aikaa, vaikuttaa siihen, että ennakkoluuloja ja asenteita on vielä paljon. Kun erilaisuuteen, kuten musliminaisen pukeutumiseen tai ihonväriin, totutaan ja ne hyväksytään ja niistä on tullut jokapäiväistä. Ihmisiä ei tarvitse enää luokitella näiden erojen

perusteella. Seuraava sitaatti on haastateltavan kuvausta keskustelusta, jonka hän oli käynyt juopuneen miehen kanssa junassa:

” Joku mies tuli mulle, se oli tosi kännissä...mut se oli itseasias tosi ihana kohtaaminen. Mul oli viel silloin huivi ja tälleen ja me puhuttiin ja se puhui omiaan, mitä känni-ihmiset puhuu, sit se sano lopussa, et hän on tosi rasisti, mut on ollu tosi kiva niinku puhuu jollekin värilliselle ihmiselle joka on ihan mukava.” (H1)

Yksi haastateltava kertoi, kuinka on solminut uusia ystävyysuhteita ihmisten kanssa, jotka ovat aluksi kohdelleet häntä hyvin epäluuloisesti:

”Mulla on ollut monta kavereit, nyt voisoin sanoa et läheisimmist kavereist muuttunu tai ne on siis ollu rasisteja tai ne on ollu vähä tommosii arkoja, kun on ollu somaleita tai ulkomaalaisia. Mut sitte jotenki, kun mä oon tämmönen värikäs persoona ja puhun kaikkien kans ja tuun toimeen, niin sit meist vaan niinku on tullu kavereita. Ne on ollu vähä arkoja ja silleen mut sit sanonu, et ”jumalauta tiedäksä sä oot hyvä tyyppi, et en mä tienny niinku, et teikäläiset voi olla näin hyviä tyyppejä, koska suoraan sanottuna mä vihaan teijän rotua tai vihasin teijän rotua”, mut nyt niinku tosi hyviä kavereita on tullu vaik ne oli arkoja ja ennakkoluuloisia.” (H3)

Tämä sitaatti kuvastaa hyvin sitä, että kun ihmiset tutustuvat toisiinsa ja antavat toisilleen mahdollisuuden, on myös toisen erilaisuuden hyväksyminen mahdollista. Mielestäni tästä keskustelusta on tulkittavissa myös se, joka koskee kaikkia maahanmuuttajia, että heidän on itse jaksettava panostaa siihen, että he saavat luotua suhteita kantaväestöön. Tämä on seikka, joka kaiken muun ohella vie yksilöltä paljon voimavaroja, kun pitää yrittää antaa itsestään niin paljon ja joutuu myös olemaan valmistautunut pettymyksiin sen suhteen, että kaikkien ihmisten hyväksyntää ei kuitenkaan voi saavuttaa.

Rasistisiin puheisiin ja syihin puheiden takana, kertoivat haastatelluista kolme suurimpana vaikuttajana olevan ihonväri. Ainoastaan yksi oli toista mieltä asiasta:

”Mitä sä sitten ajattelet, onko ihonvärillä vaikutusta?” (T)

”...ei...ei mun mielestä...kyllä niit kommentteja tulee, mut ei se vaikuta siihen...et jos on ylpee tai on silleen niinku sujut itensä kanssa, niin ei sitä koe niinku vääräks tai silleen...” (H4)

Hänen puheessaan kyllä välittyi se, että kyllä hänkin on saanut ihonväristään kuulla kommentteja, mutta jollain tapaa hän pystyy ohittamaan ne ja olemaan välittämättä niistä. Haastattelijalle välittyi tilanteessa sellainen viesti, että haastateltava on itse sujut asian kanssa, joten silloin hän ei anna tälle asialle isompaa merkitystä. Myös toisessa haastattelussa välittyi se, että haastateltava on opetellut elämään sen asian kanssa, että hänen ihonväriensä huomioidaan, mutta elämää täytyy kuitenkin elää eteenpäin siten, että ei anna tälle asialle liian suurta arvoa:

”Mä en pidä siitä, et kaikki muutetaan sellaseks värikysymykseks...mä monesti saatan vaik, jos käviski jotain, niin mä en jaksa jotenki kääntää sitä silleen, et se on vaan mun värin takia...koska siin tulee hulluks, jos kokoajan silleen niinku mieltii et joku ihminen kattoo mua pahasti, ja se on mun värin takia, niin mä olisin tehny niinku itsarin, niinku long time ago...” (H1)

Kolme haastateltavista kokee kuitenkin, että ihonvärillä on todella suuri merkitys:

”Se on se ihonväri...Amerikassa tilanne on paljon pahempi, kun lapsia ammutaan ja tapetaan vaan sen takii kun ne on mustia...Ne niinku muistuttaa meitä meidän historiasta, miten me ollaan oltu orjii vaalee ihosille. Niinku se on se ihonväri...jos mä olisin valkoinen, niin taatusti ei tulis yhtään mitään sanomista tai ei ketään haukkuis ketään...” (H3)

”Niin, ihonvärin takia tulee aina. Just niinku mä tänään luin Iltalehdestä semmonen pikkupoika nimeltä Valtteri, joka oli adoptoitu ja hirvee siis...kauhee mitä tuo pikkupoika tuntee, vaikka se ei tiedä mistä se on alun perin tullut ja äitinsä suomalainen ja siis että tommosta törmää niinku pieni lapsi kans, et kyllä me hyväksytään ja yritetään kestää jonkun verran just näitä, mut kyllä toi lapselle vaikee paikka on” (H2)

Sattuman kautta haastatteluni asettuivat rasismien vastaiselle viikolle, jolloin mediassa oli aiheesta monenlaista uutisointia. Esimerkiksi kerrottiin 11-vuotiaana adoptoidun pojan kokemuksia. Näiden asioiden nostattamat tunteet välittyivät myös haastatteluissa ja saivat haastateltavat miettimään omaakin tilannettaan. Näissä keskusteluissa oli mielestäni selkeästi havainnoitavissa suuttumusta ja ärsyyntymistä siitä, että ihmisiä todella kohdellaan huonommin ihonvärin vuoksi. Jollain tapaa ärsyyntymisen takaa oli aistittavissa myös se tuska, jota haastateltavat kantavat mukanaan ihonvärinsä tuoman stigman vuoksi ja jonka juuret ovat syvällä historiassa ja orjuudessa. Kuten Ahmed (2003) on tuonut esiin mustan ihmisen pelosta, voi toisen kokema pelko itseään kohtaan alkaa tuntumaan niin ahdistavalta, että eläminen omassa ruumiissa alkaa tuntumaan mahdottomalta. Pelko myös etäännyttää ruumiit toisistaan ja välimatka ihmisten välillä kasvaa.

6.3 Omaa paikkaa etsimässä

Kuten on aiemmin tullut ilmi, niin tämän tutkimuksen haastateltavista kaksi on syntynyt Suomessa yksi tullut kolmevuotiaana ja neljäskin viettänyt puolet elämästään Suomessa. Tämän vuoksi mielestäni keskustelut siitä, mihin he tuntevat kuuluvansa ja keitä he oikeastaan ovat, olivat erittäin mielenkiintoisia. Koen, että kysymys kuulumisesta on tässä tutkimuksessa yksi tärkeimmistä kehyksistä ja kertoo erittäin paljon haastateltavien elämästä ja siihen vaikuttaneista seikoista. Kuulumisen tunteen kautta voi peilata sitä, miten toiseuden kokemukset ihmisen elämään vaikuttavat.

Huolimatta vahvoista siteistään Suomeen, haastateltavista kolme kertoi, että he kokevat olevansa ensisijaisesti somalialaisia ja tämä tunne on heillä hyvin vahva. Haastatellut vastasivat kysymykseen ilman minkäänlaista epäröintiä. Seuraavat sitaatit kertovat siitä, miten he itsensä kokevat:

”Miten sä kuvailisit ittees?” (T)

”Tiäks mitä mulla hyppäs päähän...Somali! (nauraa)” (H1)

”Olen somalialainen” (H3)

”Kukaan ei kuule hyväksy meitä tuola suomalaiseks (nauraa)” (H2)

Ainoastaan yksi haastateltavista kuvaili itseään eri tavalla:

”Mä oon aina sanonu, et mä oon suomensomali...se mun mielest kertoo aika paljon...et fifty fifty...” (H4)

Hän oli haastateltavista ainoa, joka ei tehnyt selkeää eroa kuulumisestaan, vaan minulle tutkijana välittyi sellainen tunne, että hän kokee kuuluvansa molempiin ryhmiin, eikä näe sitä ongelmallisena. Usein ajatellaan, että ihanne on se, että yksilö pystyy näkemään itsensä kahden kulttuurin edustajana ilman, että ne millään tavoin poissulkevat toisiaan. Tutkijana voisin sanoa, että tästä haastattelusta välittyi se, että haastateltava pystyi suhtautumaan elämäänsä rauhallisesti. Ehkä vaikuttavana tekijänä voi olla myös se, että haastattelussa tuli ilmi, että perheellä on myös kantasuomalaisia ystäviä. Näin ollen koko perhe on päässyt osalliseksi myös kantaväestön arjesta ja voidaan ehkä sanoa, että kun eletään yhdessä ja tavat sekoittuvat, tulee niistä paljon normaalimpia ja hyväksytympiä.

Suomalaisuudesta ja sen määritelmästä puhuttaessa tuli esiin se, että useimmat haastateltavat kokivat, ettei heitä ikinä voida hyväksyä täysin suomalaisiksi ja tämä synnytti heissä hyvin syvällistä pohdintaa:

”Papereissa mä oon suomalainen ja joo, mulla on monta suomalaista tapaa, mut en mä usko, et mä tuun ikinä olemaan silleen sinut sen kanssa, et joku kutsuis mua suomalaiseks tai mä kutsuisin itseäni suomalaiseks. Ja ei se oo sitä, et mulla olis mitään sitä vastaan, mut se on ehkä enemmän se että...mä tiedän, mä oon ehkä 99 prosenttisesti varma, et tää yhteiskunta, suomalaiset tai somalialaiset tai ketkä tahansa, ei hyväksy minua suomalaisena...koska se on jotenki niin strict, mitä suomalaisuus on...mua ehkä vähä tympii että ei kuulu mihinkään... Mä luulen et se sen tekee, et mä en täyty niitä kriteerejä...eihän niit oo kirjotettu mihinkään, mut ne on niinku rules of being finnish, mä en kuulu siihen ja mä tiedän sen ja mä tiedän että se nyt vaan on fakta mulle...ja se on ihan niinku ok...mut et mä en vaan oo...” (H1)

”Kun sanotaan, et sä oot teknisesti suomalainen...en ole...se tulee suoraan sydämestä” (H3)

”Ehkä tuo on enemmän jotain semmosta, mitä me odotetaan suomalaisilta, että mikä muuttaa niiden näkökulmaa ja miten ne pitää meitä, onks se just et, me ollaan yks yhteiskuntaan kuuluva, että käydään samalla lailla töissä ja ollaan käyty koulua ja siis kyllä ollaan osana...mutta sittenkään ne ei pidä meitä suomalaisena...se on niinku ihonväristä kiinni ja onks sulla vaaleet hiukset, vaaleet silmät vai...mä en tiedä mikä niinku tää juttu on...” (H2)

Haastateltavat kokevat hyvin voimakkaasti olevansa ulkopuolisia suomalaisessa yhteiskunnassa. Ensimmäisessä sitaatissa haastateltava toi esiin sitä, että se ei ole ainoastaan suomalaiset, jotka kyseenalaistavat heidän kuuluvuuttaan, vaan myös esimerkiksi somalialaiset. Kuulumattomuuden tunne on niin vahva molemmilla puolilla. He toivat esiin myös sitä, että kouluttautuminen ja työelämässä mukana oleminen ei riitä suomalaisuuden kriteeriksi. Viimeisessä sitaatissa haastateltava tuo esiin myös sitä että hän haluaisi tietää, mitä häneltä odotetaan, mitä hänen täytyy tehdä, että hänet voidaan hyväksyä suomalaisena. Tulkitsen puhetta siten, että haastateltava kokee suurta turhautumista siitä, että vaikka hän kuinka yrittää, niin hän ei ikinä ole kyllin hyvä. Jos mietitään asiaa integraation kannalta, onkin tässä suuri haaste suomalaiselle yhteiskunnalle. Kuten Varjononkin (2013) tuo esiin, olisi tärkeää muistaa integraation kaksisuuntaisuus ja aloittaa kiinnittämään enemmän huomiota myös valtaväestön valmiuksiin kohdata ja sopeutua maahanmuuttajiin.

Myös tässä kohtaa haastattelua ihonväri nousi yhdeksi merkittäväksi asiaksi:

”Se on se numero ykkönen, et tottakai mä oon jostain muusta maasta...mä oon syntyny muualla ja mun vanhemmat on muualta. Koska mä koen et jos mun vanhemmat olis vaikka jostain Saksasta, ne näyttäis suomalaisilta ja mä olisin täällä syntyny, niin mun olis helpompi sanoo, et et mä oon suomalainen, ihmiset hyväksyis mut suomalaisena. Mut vaikka mä olisin täällä syntyny ja mun vanhemmat on Somaliasta ja eri värisiä, niin it’s never gonna happen...en mä ainakaan usko, et niinku mun elin aikana...ehkä sit myöhemmin...” (H1)

Se, että väri on aina jossain määrin osa ihmisen identiteettiä ja elämää, korostuu kyllä näiden nuorten naisten elämässä. Heidän elämänsä rakentuu sille, että he etsivät omaa paikkaansa ja kuuluvuuttaan, eikä tuolle etsinnälle ole välttämättä ihan helppoa ratkaisua näkyvissä. Se,

että nämä nuoret naiset ovat tehneet omat valintansa pukeutumisensa suhteen, aiheuttaa sen, että he eivät pysty sanomaan kuuluvansa myöskään somalialaisiin:

”Joo, en mä koe...kyl mä niinku rakastan mun ihmisiä ja aina kun mä oon somaleiden keskuudes niin mä oon yks heistä ja must on ihana olla somali. Mut mä en koe olevani heidänlainen somali. En mä tajuu niiden juttuja. Mut ei se haittaa...nyt mä rupeen olemaan enemmän sinut sen kanssa et mä oon erilainen...ei se ehkä haittaa. Oli kyl tosi vaikee myöntää olevansa erilainen...ku kyl mä halusin kuuluu jonki ja tiesi et ei kuulu siihen suomalaiseen yhteiskuntaan ja sit jotenki koki, ettei kuulu siihen omaankaan...ja sit yritti vähä niinku...mahtuu molempiin, mut ei se onnistunut.”

Yhteensä kolmen naisen haastattelussa tuli ilmi se, että he eivät tunteneet kuuluvansa somaliyhteisöön. He kertoivat muun muassa tapaamisista, joita tytöille ja nuorille naisille järjestetään. Haastateltavat olivat sitä mieltä, etteivät itse kuuluneet tähän ”porukkaan” ollenkaan. Siellä käyvät arvostelevat muiden valintoja ja keskittyvät puhumaan perheistä ja lapsista ja miehistään. Sen sijaan haastateltavat kokivat, että heidän elämässään keskiössä ovat muunlaiset asiat. Näin ollen he kokivat itsensä toisiksi suhteessa muihin somalinuoriin.

Tutkijana mietin myös sitä, että perheellä ja läheisillä on varmasti suuri merkitys sille, miten yksilö sopeutuu ja mihin hän tuntee kuuluvansa. Haastateltavat jakautuivat mielestäni siten, että kahdesta huomasi, että he olivat enemmän miettineet paikkaansa, pukeutumistaan sekä elämäänsä ylipäättään ja kahdella perhe on ollut sallivampi, jolloin heidän on ollut helpompi tehdä ratkaisuja elämässään ja näin ollen eivät ehkä ole niin paljoa miettineet myöskään kuulumistaan.

Moneen tapaan tuli ilmi myös se, miten haastateltavat etsivät omaa paikkaansa ja kuulumistaan. Tämä oli aiheuttanut myös epävarmuutta sekä turhautumista heissä. Eräs haastateltavista kertoi seuraavan tapahtuman, joka oli saanut hänet jälleen kerran miettimään sitä, miksi hänellä ei ole samoja oikeuksia olemassaololleen kuin muilla:

”Mulla kävi yks juttu, kun mä oon ollu Ruotsissa ja olin siellä koneella ja just kun mulla oli bad hearday...ettei niinku viittiny laittaa hiukset kuntoon ja mä

ajattelin, et mä pistän nyt huivin nopeesti. Sit mä olin siinä turvatarkastuksessa ja yks semmonen vei mut vähä niinku sivummalle, että joo näytäppä sun kädet, että jotain niinku kemikaaleja laitot, semmosta niinku räjähdys juttua tutki ja mä ihmettelin et miks ei tehdä muille, miks vaan minä! Silloin tunsin, et onko kaikki tän huivin takia... Loppupäivän kyllä itketti...mä menin suoraa vessaan ja olin niin että voi vittu nyt...en mä voi sielä mitään, mut niitä ennakkoluuloja ja kaikkee ja eihän kaikki muslimit oo terroristeja... Enkä mä osaa mitään...että niinku ihan mahdotonta, että mä niinku jotain pommia täällä asennan (nauraa)...joo, sitä vois odottaa sata vuotta (nauraa)” (H2)

Haastateltava oli kokenut olonsa erittäin epämukavaksi tilanteessa, jossa hänet oli erikseen tarkastettu ja viety kaikkien muiden ohi, eikä hän ollut ainakaan huomannut, että kenellekään muulle olisi tehty samanlaista tarkastusta. Kun ihminen kerta toisensa jälkeen joutuu kokemaan tällaista negatiivista erottautumista muista, kuormittuu hänen elämänsä pikkuhiljaa näistä asioista. Jossain vaiheessa voi olla, että häneltä loppuvat ne voimavarat, joiden avulla hän näistä tilanteista on päässyt eteenpäin. Tämäkin tarkastus on sellainen, joka voidaan tehdä kenelle hyvänsä, mutta tässä tilanteessa haastateltava oli kokenut sen erittäin ahdistavana, kun hän oli ainut, joka sillä hetkellä oli sivuun viety.

6.4 Omat voimavarat ja tulevaisuuden näkymät

Jokainen ihminen kohtaa elämässään erilaisia vastoinkäymisiä, mutta nämä naiset joutuvat sen lisäksi kamppailemaan oikeudestaan elää Suomessa. Keskustelimme myös siitä, että mitkä ovat ne tekijät, joiden avulla nämä nuoret naiset jaksavat elää elämäänsä eteenpäin kaikista niistä negatiivisista kokemuksista huolimatta, joita ovat kohdanneet. Se, että he olivat päässeet tähän pisteeseen, jossa pystyivät toteamaan, jokainen omin sanoin, että tärkeintä elämässä on se, että on itse rehellinen itselleen ja pystyy olemaan tyytyväinen itseensä, eikä rakenna elämäänsä muiden mielipiteiden varaan, on vaatinut jokaiselta naiselta sekä uhrauksia että suurta itseluottamusta (H1,H2,H3,H4).

Jokaisella haastateltavalla esiin nousi hiukan erilaisia asioita, joiden tärkeyttä he painottivat omina voimavaroinaan. Kaikki haastateltavat toivat esiin oman perheen tärkeyttä ja sitä, miten tärkeää on, että heihin on hyvät suhteet. Kun oma perhe hyväksyy omat päätökset, on yhteisön paineen alla helpompi elää. Äiti oli jokaiselle haastateltavalle erittäin tärkeä

henkilö, jonka mielipiteitä kuunnellaan ja jolta kysytään neuvoja. Yhden naisen äiti oli kuollut, mutta hänenkin puheissaan äidin merkitys näkyi ja hänelle tärkeä asia on se, että hän on voinut huolehtia äidistään hänen sairautensa aikana. Nyt hän koki olevansa pikkusiskolle se henkilö, jonka puoleen pikkusisko voi kääntyä neuvoja tarvitessaan. Oma perhe on erittäin tärkeä voimavara jokaiselle haastateltavalle ja heidän mielipiteitään kuunnellaan, vaikka ei aina noudatetakaan. Kaikkien haastateltavien perheet tuntuivat kuitenkin hyväksyneen jollain tasolla sen, että tytär on päättänyt viitoittaa itse oman elämänsä, eikä se kaikilta osin vastaa sitä mitä vanhemmat olivat toivoneet.

Ystävyysuhteet olivat myös yksi kannatteleva seikka, jonka jokainen haastateltava mainitsi. Ystävien kanssa vietetään vapaa aikaa yleensä jonkun kotona ja esimerkiksi ruokaa tehden ja jutellen. Yllättävää mielestäni oli se, että kenelläkään haastateltavista ei ollut juurikaan ystäviä kantaväestöstä. Peruskouluaikoina oli ollut enemmän, mutta nyt aikuisiällä heitä ei ollut jäänyt montakaan. Samoin yllättävää oli se, ettei heillä ollut kovin montaa ystävää myöskään omasta yhteisöstään. Yksi haastatelluista kertoi, että hänellä ei oman perheen lisäksi ole ollenkaan somialalaisia ystäviä. Muut kolme kertoivat, että heillä on pari tarkkaan valikoitunutta ystävää omasta yhteisöstä. Kaikilla haastateltavilla oli eniten ystäviä muista ulkomaalaisten ryhmistä. Tämä kertoo ehkä myös siitä, miten he ovat ulkopuolisia sekä kantaväestöön että omaan yhteisöönsä nähden. Omaa paikkaa ja omaa kuulumista haetaan muiden samassa tilanteessa olevien nuorten aikuisten kanssa yhdessä. Seuraava sitaatti kuvaa ystävyysuhteita yhden haastateltavan kohdalla ja sitä, miten tärkeäksi ystävät ovat muodostuneet oman kuulumisen kannalta:

”Koulun myötä tuli uusia semmosia ystäviä, jotka on niinku itekin omissa, niinku ethnic groups...Niin, niin nekin on niinku niitä mustia lampaita siinä mielessä...niin sitte on muutamia, jotka on jotenki niinku kerääntyny...jotka itekkään ei koe, että esim. Pakistanilaisia, etiopialaisia, nigerialaisia. Ku me ollaan siis, koko ryhmä on ollu silleen vähä niinku kaikkialt maailmalta, niin sitte se on auttanu mun mielest tosi paljon kans, on saanu rohkeutta vähä niinku olla erilainen, koska näkee ihmisiä, niinku they survive, vaikka ne on erilaisia, ettei siin tapahdu mitään ja...mut” (H1)

Yhdellä haastatellulla merkittäväksi avuksi oman itsensä ja elämänsä suunnan viitoittamisessa olivat nousseet erilaiset blogit, joita maailmalla asuvat musliminaiset kirjoittavat:

”Yhdessä vaihees mul oli kauhee kiinnostus löytää just niinu blogeja, joita on kirjoittanu just esim. joku somalityttö jossain ja niit on tosi vähän, mut löytyy musliminaisten blogeja ja siinä näki kuinka iso variety on erilaisia muslimi naisia ja se oli tosi inspiroivaa sillai, et ihmiset koki, et heil on side Jumalaan ja he on muslimeja no matter what, mutta silti eli elämää niinku ns. normaalisti...Se autto niinku eteenpäin ja autto hyväksyyn itseensä, et ei pode kauheeta syyllisyyttä, et oonko mä huono muslimi” (H1)

”Ja tavallaanhan aina ihminen hakee hyväksyntää jostain?” (T)

”Joo, et en mä oo niin vahva ihminen, et mä pystyisin vaan niinku yks kaks päättään olla sinut niinku ilman et joku muukin kokee vähän samaa jossain, kyl se jotenki auttaa. Koska sit pahana päivänä jos miettii, et miks mun pitikään tehdä näin, niin kyl se antaa sellasta lohtua, et joku toinen käy läpi samaa asiaa...” (H1)

Silloin kun ihminen kokee, että läheltä ei voi apua saada, voi internetin välityksellä tuki löytyä kauempaakin. Haastateltava tuo esiin keskustelussa, että nuoret naiset, jotka asuvat Suomessa ja ovat tehneet hänen kanssaan saman päätöksen pukeutumisen suhteen. He eivät keskustelee asioista keskenään, vaan hänen kokemuksensa mukaan ennemminkin välttelevät toisiaan. Ehkä syynä voi olla se, että jokainen näistä naisista on joutunut käymään ison kamppailun sekä itsensä, perheensä ja ehkä myös yhteisön kanssa, eivätkä he uskalla luottaa toisiinsa varauksetta, vaan käyvät läpi kamppailuaan ja paikkansa etsimistä mieluiten yksin. Koska pukeutumisen vaihtaminen länsimaiseksi on erittäin arka asia, on siitä varmasti helpompi puhua vieraan ihmisen kanssa internetin välityksellä, kuin jonkun lähellä olevan, jonka luotettavuutta epäilee. Kuten jo aikaisemmin tuli esiin, kaikki haastateltavat korostivat somalikulttuurin huonona puolena juoruilua, eivätkä varmasti tämän vuoksi ihmiset oikein uskalla kertoa toisilleen mietteistään.

Keskustelimme haastateltavien kanssa myös siitä, millaisena he näkevät oman tulevaisuutensa ja minkälaisia suunnitelmia heillä on sen suhteen. Minulle tutkijana heidän vastauksensa olivat yllättäviä, mutta toisaalta ne kertovat siitä, miten kokonaisvaltaista

heidän tunteensa toiseudesta ja ulkopuolisuudesta on. Seuraava keskustelu on katkelma yhdestä haastattelusta:

”Mitä te sit ajattelette tulevaisuudelta, ootteko miettiny sitä?” (T)

”Pois kuule...mä opiskelen ja yritän päästä joihinkin tavoitteisiin ja ettiä muualta niinku onnea” (H3)

”Onko sulla joku ajatus jo mihin sä haluaisist muuttaa?” (T)

”Ei, sen mä vaan tiedän, et on pakko päästä pois...” (H3)

”Ja just sen takia et tuntuu siltä ettei kuulu tänne?” (T)

”Jonnekin jossa ei kysellä, et mistä sä oot tullu...” (H2)

”Niin ja sanota, et mee takasi sinne mistä oot tullu ja kun tää tilanne vaan pahenee, en mä niinku näe ollenkaan et tää menis parempaan suuntaan...et en mä niinku voi odottaa täällä, mä en oikeesti...” (H3)

”Niin tolle asialle pitää tehdä jotain” (H2)

Tässä keskustelussa he tuovat esiin sitä, että eivät tällä hetkellä pysty ajattelemaan, että jäävät asumaan Suomeen, vaan ajatuksena on lähteä etsimään parempaa paikkaa jostain muualta. Haastateltavien puheissa tuli useasti esiin se, että Suomen somaliyhteisö on tiivis ja sen vuoksi he kokivat, että kaikki tuntevat kaikki ja tietävät toistensa asiat. Paikat, joissa somaleita on nykyään paljon, kuten Lontoo ja Ruotsi esittäytyivät heidän mieleessään suvaitsevaisempina ja parempina paikkoina. He kertoivat, että niissä paikoissa pystyi olemaan oma itsensä ilman, että koko ajan tarvitsee miettiä mitä muut ajattelevat. Seuraava keskustelu kuvastaa tätä ajatusta:

”Ehkä mulla on tosi utopinen kuva niinku somaleista muualla, mutta mä jotenkin uskon, että suomen somalit, on vähän enemmän ehkä ahdasmielisempiä somaleja kun ehkä muualla esim. Lontoossa tai Amerikassa ehkä” (H1)

”Niin, Kanadassakin on ollut pitkään...” (T)

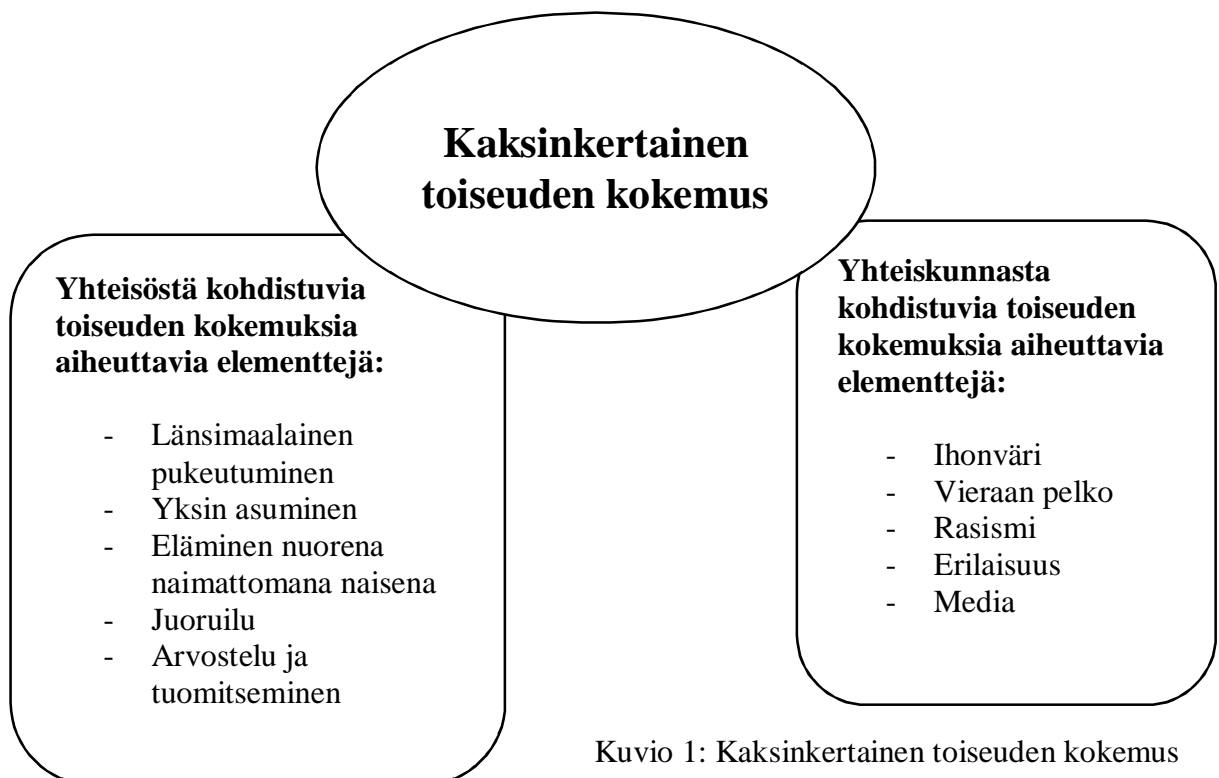
”Joo, mä luulen et se vaikuttaa ja sit just se, koska mä en koe kuuluvani sataprosenttisesti heihin ja en koe kuuluvani sataprosenttisesti suomalaisiin, niin mulla on nyt tosi paljo...tarve päästä vähä niinku pois. Ehkä olla niinku ulkopuolinen jossain, missä on oikeesti ulkopuolinen, koska nyt se tuntuu tosi hassulta...et on ja ei oo” (H1)

Tämä keskustelu kiteyttää mielestäni hyvin koko näiden tekemiäni haastatteluiden ytimen. Tämä sama viesti oli tulkittavissa jokaisen haastatellun puheissa, joko suoraan sanottuna tai rivien välistä tulkittuna. Kokemus toiseudesta, kuulumattomuudesta sekä ulkopuolisuudesta tulee esiin hyvin vahvasti ja se kohdistuu sekä valtaväestöön että omaan yhteisöön. Erilaisuuden, vieraan pelon sekä ihonvärin tuomat vaikutukset luovat kehystä heidän elämälleen ja tällaisella kokemuksella on suuria vaikutuksia yksilön elämään ja hänen identiteettinsä muodostumiseen. Jatkuva hyväksynnän hakeminen ympäristöstään voi aiheuttaa jopa kohtalokkaita seurauksia elämän suunnan kannalta. Ihminen tarvitsee erityistä vahvuutta selvitäkseen elämässään eteenpäin ja pystyäkseen rakentamaan itselleen hyvän elämän tällaisista kokemuksista huolimatta. Tämä viimeinen sitaatti kuvastaa sitä elämismailmaa, jossa nämä haastattelemani naiset elävät. He tasapainoilevat kahden maailman välillä ja kolmatta, omaa todellisuuttaan rakentaen.

7. TOISEUDEN ELEMENTIT HAASTATELTAVIEN ELÄMÄSSÄ

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, minkälaisia toiseuden kokemuksia Suomessa asuvan nuoren somalinaisen elämässä esiintyy. Sen lisäksi tavoitteena oli myös selvittää, minkälaisia seurauksia näillä toiseuden kokemuksilla haastateltavien elämään on. Seuraavaksi esittelen tutkimukseni kannalta merkittävimmät johtopäätökset sekä tulokset.

Esittelen tutkimukseni merkittävimmät tulokset ensin kuvion muodossa (kuvio 1). Kuvion tarkoitus on havainnollistaa, mistä tutkimuksessani esiin tullut toiseus koostuu. Kuvio kertoo toiseuden kokemuksen olevan kaksinkertaista ja sen kohdistuvan yksilöön sekä yhteiskunnasta että yhteisöstä käsin. Kuvioon on kerätty ne elementit, jotka haastateltavani toivat esiin merkityksellisimpinä toiseuden kokemuksen aiheuttajina:

Kuvio 1: Kaksinkertainen toiseuden kokemus

Haastateltavieni valinta pukeutua länsimaisesti perinteisen somalialaisen vaatetuksen sijaan nousi tässä tutkimuksessa suurimmaksi elämään vaikuttavaksi seikaksi. Tällä valinnallaan he aiheuttivat sen, että eivät olleet hyväksytyjä omassa yhteisössään, vaan olivat joutuneet sellaiseen asemaan, että heidän tekemisiään vahdittiin ja niistä juoruiltiin. Uskonto määrittää

ja ohjeistaa somalialaisen naisen pukeutumista ja länsimainen pukeutumistyyli on tuomittavaa ja siten pukeutuvia tyttöjä ja naisia pidetään huonomaineisina. Naiset kertoivat siitä, miten he kokevat, että koko yhteisö vahtii heitä ja heitä kohdellaan eri tavoin pukeutumisensa vuoksi. Pukeutumiseen liittyvällä päätöksellään haastateltavat uhmaavat sitä perinnettä ja kulttuuria, johon heidät on kasvatettu ja he olivat päätyneet ottamaan etäisyyttä yhteisöön ja olivat tekemisissä enää vain harvojen valittujen henkilöiden kanssa yhteisöstä. Kolme haastateltavista kertoi, ettei käy enää juuri koskaan yhteisön yhteisissä tapahtumissa, koska eivät koe kuuluvansa sinne. Olen tulkinut keskusteluita pukeutumiseen liittyen siten, että tämä pukeutumiseen liittyvä prosessi oli haastateltaville ollut erittäin pitkä ja raskas. Tämän valinnan tehtyään asettivat nämä nuoret naiset itsensä tietoisesti siihen asemaan, etteivät voineet saada arvostusta yhteisöltä ja näin ollen he olivat toisia yhteisönsä nähden. Tämän vuoksi he toivat esiin suhdettaan somalikulttuuriin kompleksisena.

Länsimaisen pukeutumisen voidaan sanoa kuuluvan integroitumiseen. Haastatteluiden perusteella totean, että nuorten pyrkimys integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan aiheuttaa usein ongelmia etnisen yhteisön sisällä ja ajaa heitä ulos siitä. Totean myös, että vielä ainakin tänä päivänä elämme sellaista aikaa, että somalialaisen tytön/naisen päätös pukeutua länsimaisiin vaatteisiin johtaa siihen, että hän joutuu toisen asemaan sekä ulkopuoliseksi yhteisöön nähden. Vielä ei somaliyhteisö ole laajemmin valmis hyväksymään tyttöjen vapaampaa pukeutumista ainakaan Suomessa. Haastateltavani ovat kuitenkin kaikki onnellisessa asemassa sen suhteen, että jokaisen nuoren naisen oma perhe on heidät hyväksynyt sellaisena kun he ovat. Mielestäni tämä osoittaa sitä, että myös vanhemmat sukupolvet pystyvät tarvittaessa uudelleen pohtimaan omia asenteitaan ja arvojaan ja hyväksymään myös perinteisestä poikkeavalla tavalla elävän nuorensa, ainakin jos kyse on omasta lapsesta. Toki perheitä ja tapoja on monia erilaisia. Koen, että haastattelemani nuoret naiset ovat osoittaneet suurta vahvuutta pystymällä tekemään itse omat elämän valintansa, vaikka ovatkin kokeneet yhteisön asettamaa painetta. Jokainen haastateltava on omalla tavallaan käynyt omaa henkilökohtaista kamppailuaan yhteisön paineen ja omien elämänarvojen välillä ja tulleet siihen tulokseen, että he pystyvät elämäänsä jatkamaan onnellisena siitä huolimatta, että ovat tekemänsä päätöksen vuoksi joutuneet ulkopuoliseksi omasta yhteisöstään ja kokevat olevansa toisia siihen nähden. He ovat pystyneet tasapainoilemaan oman itsensä kanssa ja sekä ulkoisten, että sisäisten taistelujen kehityksessä. Pitkällisen harkinnan jälkeen he ovat tulleet siihen tulokseen, että omassa elämässä tärkeintä

on se, että itse tietää mitä tekee ja on rehellinen itselleen ja, että elämää ei voi elää ketään toista varten.

Tutkimusten perusteella (Berns-McGowen 2013; Tiilikainen 2003,2011; Oksanen 2006, Phoenix 2011 ja Mohamed 1999) somaliyhteisössä ja etenkin nuorten keskuudessa on tapahtunut suuria muutoksia sen jälkeen, kun ihmiset ovat muuttaneet länsimaihin sotaa pakoon. Vaikuttaisi siltä, että sitä enemmän muutoksia on tapahtunut, mitä suurempi somalialaisten yhteisö on sekä mitä kauemmin he ovat toisessa maassa asuneet. Etenkin nuoret, jotka ovat joko muuttaneet pienenä tai jopa syntyneet uudessa maassa, ovat alkaneet omaksua valtakulttuurin tapoja. Tämä aiheuttaa ristiriitoja nuorten ja vanhempien välille. Koska somalialainen kulttuuri on hyvin yhteisökeskeinen, on koko yhteisö mukana kasvattamassa, ohjaamassa ja ”vahtimassa” nuoria. Monet nuoret kokevat nykyään tämän vahtimisen ahdistavana ja liian kontrolloivana ja ovatkin päätyneet ottamaan etäisyyttä yhteisöstä. Nuorten somalialaisten elämän murroksesta ja muutoksesta kertoo haastateltavien kuvaukset heidän arjestaan ja ajatuksistaan. Johtopäätöksenä voinkin todeta, että heidän kuvauksensa arjesta, olisi voinut yhtä hyvin olla valtaväestöön kuuluvien saman ikäisten nuorten naisten kertomuksia. Päivät täyttyvät opiskelusta, työnteosta, kuntosalilla käynneistä, kavereiden tapaamisista sekä matkustelusta. Ainoana erona oli heidän vahva islamin uskonsa, joka on koko elämää määrittävä, keskeinen asia. Vaikka uskonto elää heidän arjessaan mukana, on sen suorittaminen muuttunut. Nuoret kertovat, että eivät rukoile viittä kertaa päivässä, eivätkä myöskään käy säännöllisesti moskeijassa, mutta silti he kokevat olevansa yhtä hyviä muslimeja kuin muutkin. Tähän lopputulokseen pääseminen ei ole ollut helppoa heille ja jokainen heistä on paljon pohtinut elämäänsä ja sitä, mitä omalta elämältään haluavat. Yhtenä johtopäätöksenä voidaan siis sanoa, että uskonto kehystää haastateltavien elämää ja heidän tekemiään valintoja. Kuitenkin muutosta vapaampaan ajatteluun nuorten keskuudessa on selkeästi nähtävissä monessa asiassa ja voidaan sanoa, että nuoret ovat rakentamassa uudenlaista islamilaista ajattelutapaa, johon on sovellettu myös länsimaisia tapoja. Tulevaisuus näyttää sen, millaiseksi islam Euroopassa muokkautuu.

Perinteisesti somalityön tavoitteena on avioitua ja perustaa perhe, mutta haastateltavillani ei kenelläkään ollut kiirettä tämän asian kanssa, vaan kaikki olivat sitä mieltä, että naimisiin ehtii kyllä myöhemminkin. Kuten Oksanen (2006) on todennut, muutto länsimaihin on luonut somalityöille uudenlaisia mahdollisuuksia rakentaa elämäänsä, esimerkiksi

opiskelemalla, eikä perheen perustaminen enää olekaan ainut tavoite (emt., 246). Näin oli myös näiden nuorten naisten kohdalla. Jokainen heistä oli lähtenyt opiskelemaan ja osa suunnitteli jatko-opintoja.

Myös nuoria koskevat säännöt ovat nuorten mielissä alkaneet vapautua. Suhtautuminen seurusteluun, kotoa pois muuttoon, alkoholiin ja jopa esiaviolliseen seksiin on tullut vapaammaksi. Tosin nämä ovat asioita, joita tehdään vanhemmilta ja yhteisöltä salaa. Kaikki haastateltavat kertoivat siitä, että yhteisö ja sen säännöt Suomessa ovat tiukat ja nuorten käytöstä vahditaan ja kontrolloidaan koko ajan. Tämän vuoksi haastateltavat kokivat, että helpointa on elää yhteisön ulkopuolella ja tehdä niitä asioita, jotka ovat yhteisössä paheksuttuja ainoastaan valikoitujen ihmisten seurassa, etteivät juorut leviä. Haastatteluissa ilmeni, että muutto omaan asuntoon yksin on mahdollistunut jokaisen haastateltavan kohdalla ja vanhemmat ovat sen loppujen lopuksi hyväksyneet. Kolme naisista kertoi myös käyttävänsä alkoholia jonkin verran, vaikka se ei yleisesti olekaan hyväksyttyä. Myös vapaampaa ajattelua seurustelusuhteisiin ja esiaviollista seksiä kohtaan on nähtävissä. Tytön neitsyyttä ennen avioliittoa ei nuorten keskuudessa välttämättä enää pidetä ehdottomana, vaan ilmi tuli, että pari voi päättää itse harrastavatko seksiä ennen avioitumista. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että nämä nuoret kontrolloivat käytöstään sen mukaan missä ja kenen seurassa ovat. Kaikki haastateltavat toivat esiin sitä, että eivät halua aiheuttaa perheelleen ongelmia omilla tekemisillään ja osoittivat tällä tavoin kunnioitusta vanhempiaan ja perhettään kohtaan. Tästä voidaan päätellä, että nuoret omaavat hybridejä identiteettejä ja heillä saattaa olla neljäkin viiteryhmää, joiden kehyksessä he elävät. Mielestäni haastatteluista tuli esiin se, miten he elävät perheen, ystävien, yhteisön sekä yhteiskunnan erilaisten odotusten sekä vaatimusten keskellä. Myös diasporassa asuminen vaikuttaa haastateltavien elämään. Koska heillä on yhteyksiä muihin maihin, joissa somalialaisia asuu paljon, vertailevat he olosuhteita ja kulttuureja maiden välillä ja suunnittelevat myös tulevaisuuttaan tähän todellisuuteen peilaten.

Haastatteluissa tuli monella tapaa esiin somalinaisen vahvuus ja se miten miesten ja naisten roolit ovat muuttuneet länsimaissa asuttaessa. Naisten vahvasta roolista perheessä sekä maahanmuuton aiheuttamista muuttuneista rooleista ovat kertoneet tutkimuksissaan myös esimerkiksi Berns-McGrown (2013) ja Mohamed (1999). Tutkimukseni haastateltavat toivat esiin sitä, miten länsimaihin tulo on mahdollistanut muutoksen naisissa. Naiset voivat opiskella ja työskennellä kodin ulkopuolella ja tätä kautta he ovat pikkuhiljaa ottaneet

pääroolia perheen kannattelijana. Vaikka yleisesti ottaen naisia pidetään heikompina osapuolina kuin miehiä, voidaan johtopäätöksenä todeta, että monissa tutkimuksissa, kuten tässäkin, on osoittautunut, että tytöt ja naiset pärjäävät usein miehiä paremmin. He hoitavat kotia, huolehtivat lapsista, opiskelevat samalla ja tätä kautta osallistuvat yhteiskuntaan enemmän kuin miehet. Miehet kärsivät menetetyistä statuksestaan ja saattavat masentua herkemmin ja lakata yrittämästä ollenkaan. Poikiin taas vaikuttaa se, että heillä ei oikein ole miehisiä roolimalleja, jotka kannustaisivat heitä pärjäämään. Näin ollen meidän tulisi yhteiskunnan tasolla sekä myös sosiaalityön keinojen kautta vahvistaa niitä toimintatapoja, joiden avulla pystymme tukemaan ja vahvistamaan naisia siten, että he vuorostaan pystyvät tukemaan perhettään ja toimimaan kannattelevana voimana.

Merkittävä tulos tutkimukseni kannalta on se, että näiden nuorten naisten muuttuneet elintavat aiheuttavat sen, että he ovat ajautuneet toisen asemaan yhteisönsä nähden. Haastateltavat kokevat olevansa somaleita, mutta erilaisia somaleita, eivätkä siis tunne kuuluvansa yhteisöön. Kuten Douglas (2000) on esittänyt, järkyttää kulttuuria kaikki epäjärjestys ja symbolisten rajojen ylittäminen. Etnisyys sekä somalikulttuuri ovat luoneet pohjan näiden naisten elämälle ja erottautuminen niistä ajaa heidät toisen asemaan yhteisöön nähden. Tätä voidaan varmasti pitää selityksenä myös tilanteelle, jossa haastattelemani nuoret naiset elävät. Meidän tuleekin miettiä myös sitä, miten voimme tukea vanhempia ja perheitä siten, että lasten ja nuorten elämä kahden erilaisen kulttuurin keskellä helpottuisi.

Yksi tutkimukseni merkittävimmistä tuloksista oli se, että suomalaisesta yhteiskunnasta suuntautuvana toiseuden aiheuttajana suurimmaksi seikaksi nousi ihonväri. Kolme haastateltavista oli sitä mieltä, että tumma ihonväri on se ominaisuus, joka estää heidän mahdollisuutensa elää samanarvoisena suomalaisena. He kokivat, että suomalaisuuden määritelmä on vaaleat hiukset, siniset silmät ja vaalea iho, eivätkä he koskaan pysty näitä vaatimuksia täyttämään. Kaartinen (2004) on esitellyt ”mustan” miehen pelkoa pelkoreaktiona vieraudesta. Vielä tänä päivänäkin ihmisten suhtautumiseen vaikuttavat esimerkiksi kolonialistiset tekstit, joissa afrikkalaiset esitettiin villeinä, epäpuhtaina sekä epäinhimmillisinä. (emt., 39-40.) Haastateltavat toivat esiin sitä, että vaikka olet syntynyt Suomessa ja elänyt täällä koko elämäsi, saat aina tuntea olevasi erilainen ja siten toinen suhteessa kantaväestöön. Se on vaikuttanut haastateltavien elämään ja siihen mitä he ovat tänä päivänä. Tätä vasten on ymmärrettävää, että luontevampana identifioitumisryhmänä haastateltavat pitivät etnistä ryhmäänsä, vaikka olivat myös siitä ulkopuolisia. Haikkolaan

(2010) viitaten, voidaan tässäkin tutkimuksessa nostaa esiin hänen esittämänsä väite, että etnisyyteen liittyviä luokituksia ei pääse pakoon. Rajaana etnisten ryhmien välillä vaikuttaa suomalaisuuden määritelmä ja erityisen merkityksellisiä seikkoja ovat ihonväri sekä juuret. Hänen mukaansa aina löytyy jokin tekijä, jonka perusteella yksilö voidaan sulkea suomalaisuuden ulkopuolelle. (emt., 234-235.) Tämä on mielestäni erittäin huolestuttavaa tutkimukseni tuloksia vasten ajateltuna. Se kuitenkin tukee tutkimukseni tuloksia ja vahvistaa erityisesti niitä tuloksia, joita haastateltavien kokemuksista suomalaista yhteiskuntaa koskien tuli esille. Tämä tulos on mielestäni sellainen, joka pitäisi yhteiskunnan tasolla ottaa tarkasteluun ja pyrkiä asennekasvatukseen sekä erilaisten toimintojen kautta kasvattamaan ihmisten tasa-arvoa sekä kykyä hyväksyä erilaisuutta. Tämän päivän todellisuus on sitä, että ihmiset liikkuvat maapallolla, eikä selkeitä rajoja samalla tavoin enää ole. Näin ollen ihmisten pitäisi pystyä hyväksymään erilaisuutta ja alkaa pitämään sitä luonnollisena osana elämää.

Haastateltavat ovat joutuneet kokemaan erilaisuuttaan eri tavoin elämänsä aikana, kaksi kertoi kokemuksistaan päiväkotia ja -kouluelämässä ja kaikilla oli jonkinlaisia rasismikokemuksia vapaa-ajallaan liikkuessaan ja asioidessaan erilaisissa paikoissa. Kaikki olivat etenkin lapsena kokeneet henkistä väkivaltaa ja yksi haastatelluista jopa fyysistä väkivaltaa päiväkodissa ollessaan. Haastateltavat kertoivat, että viimeisen vuoden aikana tilanne on taas pahentunut. Suurimpina vaikuttavina tekijöinä ovat varmasti olleet suuret turvapaikanhakijamäärät syksyllä 2015 sekä yksittäiset negatiiviset tapahtumat. Yksikin yksittäinen negatiivinen tapaus voi aiheuttaa laajoja vaikutuksia monien elämään. Medialla on suuri rooli tässä kaikessa. Jokainen haastatelluista toi esiin median negatiivista vaikutusta heidän elämäänsä. Kolme haastateltavista kertoi, että viimeisen vuoden aikana he ovat joutuneet vastaanottamaan herjauksia ja haukkumista vierailta vastaanulijoilta ja heitä on jopa uhkailtu. Myös asiointitilanteissa esimerkiksi ruokakaupassa he kokevat saaneensa huonoa kohtelua. Heidän tavaroitaan ja rahojaan on heitelty, eikä myyjä ole ottanut katsekontaktia ollenkaan. Yhtenä tutkimukseni tuloksena esitän myös sen, että sekä arkipäivän rasismi, että rakenteellinen rasismi ovat olemassa olevia ja ne kuuluvat haastateltavien elämään. Siten rasismia voidaan todeta olevan yksi toiseutta aiheuttava tekijä haastateltavien elämässä. Kaikki haastateltavat kertoivat siitä, miten pyrkivät elämään elämäänsä näistä kokemuksista huolimatta eteenpäin, mutta uskon, että sisällään ihminen kantaa näitä kokemuksia koko elämänsä ajan.

Tutkimukseni valossa ajattelen, kuten Varjonen (2013), joka on painottanut integraation kaksisuuntaisuutta ja erityisesti vastaanottavan yhteiskunnan osaa siinä. Olen tullut samaan tulokseen tutkimuksessani juuri sen suhteen miten suuri merkitys vastaanottavalla yhteiskunnalla ihmisen elämän kannalta on. Nämä haastattelemani naiset ovat tehneet kaiken sen, mikä heidän omissa käsissään on, että he voisivat elää suomessa tasa-arvoisena ja kokea olevansa yksi meistä, mutta suomalainen yhteiskunta asettaa heidät kuitenkin jatkuvasti toisen asemaan.

Tulkintani ja johtopäätökseni tutkijana näiden haastattelujen perusteella on se, että suurimman merkityksen haastateltavien puheissa saivat aikaan ne erot, joita he pohtivat suhteessa omaan yhteisöön. Vaikka haastateltavat olivat itse valinneet oman tiensä ja tarkkaan pohtineet omia elämän arvojaan, oli heistä aistittavissa pettymystä oman yhteisön käytöksen takia. Koska kukaan heistä ei ole koskaan pystyneet tuntemaan olevansa yksi meistä ja kuuluvansa valtaväestöön on heidän identifioitumisensa ollut vahvemmin somalialaisiin. Nyt heistä kuitenkin on tullut toisia ja ulkopuolisia myös yhteisöön nähden. Näin ollen valinnat, joita he ovat päätyneet omassa elämässään tekemään, ovat asettaneet heidät hyvin hankalaan positioon. He kokevat olevansa toisia suhteessa etniseen yhteisöön ja sen lisäksi pysyvät he heidän oman kokemuksensa mukaan toisina aina myös valtaväestöön nähden. Tämä asetelma asettaa ympäröivälle yhteiskunnalle sekä integraatiolle suuria haasteita. Tutkimukseni perusteella voin todeta, että haastateltavani ovat integroituneet hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan; he ovat opiskelleet itselleen ammatin, tekevät töitä ja pukeutuvat länsimaisesti. Kuitenkin näistä valinnoistaan johtuen heistä on tullut toisia omaan yhteisöönsä nähden. Kuten jo aikaisemmin toin esiin, tulee lasten ja nuorten vanhempiin kiinnittää huomiota ja vahvistaa heidän kykyään ymmärtää lastensa ja nuortensa kompleksista tilannetta. Maahanmuuttajanuoret tarvitsevat erityistä tukea kasvuunsa ja elämäänsä myös yhteiskunnasta käsin, koska eivät useinkaan saa tarvitsemaansa tukea perheeltään tai yhteisöltä.

Nämä heidän kokemuksensa, sekä omasta yhteisöstä että suomalaisesta yhteiskunnasta peilautuvat, ovat muovanneet haastateltavien elämää. Tällä hetkellä jokainen haastateltava oli sitä mieltä, että haluaa muuttaa pois Suomesta. Jokainen toi esiin sitä, että haluaa elää jossain, missä ei koko ajan tarvitse kokea olevansa ulkopuolinen. Merkittävä tulos tutkimukseni kannalta on se, että vaikka nämä naiset ovat syntyneet Suomessa tai muuttaneet tänne lapsena, käyneet koulunsa täällä, tekevät töitä elantonsa eteen ja pukeutuvat

länsimaisesti, eivät he pysty kokemaan, että heidät hyväksyttäisiin osaksi Suomalaista yhteiskuntaa. Kukaan heistä ei pystynyt sanomaan itseään suomalaiseksi. Nämä naiset olivat tehneet kaiken sen, mitä tehtävissä on, mutta ihonväriään he eivät voi muuttaa ja sen vuoksi he kokevat, etteivät kuulu tänne. Kuulumattomuuden tunnetta lisää myös se, että he eivät tunne kuuluvansa myöskään omaan yhteisöönsä, he ovat ulkopuolisia myös siitä. Vaikka he eivät somaliyhteisöön tunteneet kuuluvansa, kokivat he kuitenkin olevansa somalialaisia. Vaikka jokaisella haastateltavalla on Suomen kansalaisuus ja kaksi heistä oli syntynyt täällä, oli ensisijainen identifioituminen kuitenkin somalialaisuuteen. Näin ollen he miettivät, että olisiko helpompi elää jossain, jossa oikeasti olet ulkopuolinen. Myös Andersson (2001) tuli tutkimuksessaan samankaltaisiin tuloksiin. Hänen haastattelemansa tytöt kertoivat myös samankaltaisista ajatuksista liittyen kokemukseen kuulumattomuudesta sekä ruotsalaiseen yhteiskuntaan että somaliyhteisöön ja muuttohaluista esimerkiksi Lontooseen, jossa asuu paljon somaleita. (emt., 202.) Tämä oli minulle tutkijana yllättävä tieto. En ollut osannut aiemmin ajatella, miten kattavaa ulkopuolisuuden tunne ja toiseuden kokeminen voi olla ja millaisia seurauksia siitä voi aiheutua. Suomi, jonka pitäisi toimia haastattelemini naisten kotimaana, asettaa heidät sellaiseen asemaan, että he ajattelevat, ettei heillä ole muuta vaihtoehtoa kuin muuttaa muualle, jos haluavat elää tasa-arvoista elämää.

Haastateltavieni kokemukset ja niiden vaikutukset elämään ovat aiheuttaneet myös sen, että nämä naiset eivät tunne kuuluvansa varsinaisesti mihinkään. Jokainen ihminen tarvitsee kuitenkin tunteen siitä mihin hän kuuluu. Jollain tapaa nämä tässä tilanteessa olevat nuoret etsivät omaa paikkaansa koko ajan. Avtar Brah (2007) esittää diasporaan liittyen kysymyksen: ”Milloin paikasta sitten tulee koti?” Miten toisistaan eroavat ne, että ”tuntee itsensä kotoisaksi” tai väittää, että jokin paikka on oma? Brah tuo esiin, että ”on täysin mahdollista tuntea olevansa kotonaan jossain paikassa, vaikka kokemus sosiaalisesta syrjäytymisestä estäisi julistamasta tuota paikkaa kodiksi.” Näin ollen voidaan ajatella, että nuori somalinainen tuntee itsensä kotoisammaksi Suomessa kuin Somaliassa, mutta määrittelee itsensä somalialaiseksi tarkoituksenaan vahvistaa omaa identiteettiään, jonka on kokenut tulleen loukatuksi, koska mustat ihmiset suljetaan suomalaisuuden ulkopuolelle. (emt., 85.) Mielestäni tämä Brahin esittämä näkökulma vahvistaa, ja auttaa ymmärtämään oman tutkimukseni tuloksia siltä osin, että nämä nuoret naiset kertoivat identifioituvansa ensisijaisesti somalialaisiin, vaikka kokivat olevansa ulkopuolisia myös siitä ryhmästä.

Tutkimukseni tuloksena voidaan sanoa, että toiseus, jota nämä nuoret somalinaiset Suomessa kokevat, on hyvin laaja-alaista ja syvälle menevää ja se vaikuttaa heidän elämäänsä ja sen rakentumiseen monella eri tapaa. Toiseuttajina toimivat sekä suomalainen yhteiskunta että oma etninen yhteisö, joten toiseuttamisen voidaan sanoa olevan kaksinkertaista. Kokemus toiseudesta omaa yhteisöä kohtaan nousee vahvimmin esiin heidän valitsemansa länsimaisen pukeutumistyylin kautta. Muina toiseuden kokemuksia aiheuttavina tekijöinä voidaan tutkimuksen perusteella pitää muuttuneita ajatusmalleja esimerkiksi yksinasumisesta, seurustelusta, alkoholin käytöstä sekä elämästä nuorena naimattomana naisena sekä heihin kohdistuvaa juoruilua, arvostelua ja tuomitsemista. Suomalaisesta yhteiskunnasta peilautuva toiseus nousee esiin vahvimmin ihonvärin kautta. Ihonvärin ohella muita toiseuden kokemuksiin vaikuttavia seikkoja ovat vieraan pelko, rasismi, erilaisuuden kokemukset sekä media. ”Se mikä ei tapa, vahvistaa” tuli melkein jokaisessa haastattelussa ilmi, samaten kuin se, että haastateltavat ovat pyrkineet nostamaan itsensä ainakin osittain kaiken kokemansa yläpuolelle ja elämään omaa elämäänsä eteenpäin. Kuitenkin he myönsivät myös sen, kuinka monet asiat satuttavat ja panevat miettimään sitä, miksi minua kohdellaan näin.

Yhteiskunnan tasolla meidän tulisi etenkin miettiä sitä, miten pystyisimme rakenteellisesti toimimaan siten, että maahanmuuttajat voisivat kokea kuuluvansa tänne ja olevansa hyväksytyjä kansalaisia, eivätkä kokisi olevansa ulkopuolisia ja toisen asemassa. Meidän tulisi myös paremmin huomioida sosiaalityön yhteiskunnallinen merkitys ja osallistua enemmän yhteiskunnalliseen keskusteluun koskien maahanmuuttajuutta sekä nostaa esiin rohkeammin niitä seikkoja, joissa olisi parannettavaa.

Tänä päivänä Suomen valtiolla menee taloudellisesti huonosti ja tämä tulee näkymään jatkossa myös maahanmuuttajien tilanteessa. Sosiaalityön resursseja nipistetään, ja entistä vähemmän aikaa jää hallinnollisilta töiltä varsinaiseen asiakastyöhön. Mielestäni tutkimukseni tärkeä viesti on se, että meidän tulisi ymmärtää, minkälaisia seurauksia toiminnallamme on. Meidän on pyrittävä kehittämään sosiaalityön keinoja siten, että pystyisimme paremmin yksilötasolla tukemaan maahanmuuttajia heidän elämänsä rakentamisessa. Tutkimukseni tuloksia voi peilata myös sitä vasten, että aiemmin olen maininnut Suomessa asuvista somalialaisista sen, että tilastokeskuksen mukaan heistä 84% on alle 39 -vuotiaita. Mielestäni myös tämä asettaa suuria paineita Suomen valtiolle miettiä,

miten me näitä nuoria ihmisiä voisimme tukea siten, että he voisivat tuntea kuuluvansa tänne ja olevansa hyväksytyjä.

Mielestäni nämä tutkimukseni nuoret naiset ovat erinomainen esimerkki siitä, miten naisten elämä diasporassa on muuttunut. He kaikki ovat opiskelleet itselleen ammatin peruskoulun jälkeen tai ovat piakkoin valmistumassa. He ovat saaneet töitä siltä alalta, jota ovat opiskelleet. He kaikki elävät omaa itsenäistä elämää omassa kodissaan ja kuulemani ja näkemäni perusteella ovat he osoittaneet olevansa vahvoja ja itsenäisiä naisia. Matka tähän tilanteeseen ei kuitenkaan ole ollut helppo, eikä se tule olemaan sitä jatkossakaan, vaan he joutuvat elämään jatkuvien toiseuden kokemusten varjossa. Mielestäni tämän tutkimuksen merkittävin tulos on se, että vaikka nämä nuoret naiset pukeutuvat länsimaisesti, osaavat suomen kielen täysin, ovat kouluttautuneet ammattiin, tekevät töitä ja elättävät itsensä ja ovat Suomen kansalaisia, eivät he pysty kokemaan olevansa hyväksytyjä yksilöitä täällä, vaan ulkopuolisia, toisia.

8. POHDINTA

Olen työskennellyt noin yhdeksän vuoden ajan maahanmuuttajien parissa, pakolaisten vastaanottotyössä ja ajattelin, että valitsemani aihe on minulle jo jollain tavalla tuttua aluetta. Tämä tutkimusprosessi osoittautui kuitenkin oven avaamiseksi aivan uuteen maailmaan. Se osoitti sen, miten vähän viranomaisina tiedämme siitä maailmasta, jota maahanmuuttajat elävät ja kokevat. Tämä prosessi on avannut omia silmiäni näkemään heidän tilanteensa uudella tapaa. Käytännön työssä keskitymme kotoutumisajan puitteissa tapahtuvaan alkuvaiheen tukemiseen, ohjaukseen ja neuvontaan. Nyt olen oppinut ymmärtämään, miten kokonaisvaltaisesti suomalainen yhteiskunta saa osoitettua maahanmuuttajille, että he eivät kuulu meihin vaan ovat toisia.

Tutkimukseni aineistoa olisi varmasti voinut käyttää myös toisenlaisiin tutkimuskysymyksiin ja esimerkiksi keskittyä täysin niihin muutoksiin, joita somalalaisen elämässä on tapahtunut. Tämä oli alue, josta huomasin haastateltavien innostuvan, joten sitä keskustelua olisi voinut jatkaa pitkään ja laajemmin. Toisaalta minua jäi mietityttämään myös se, että jos haastateltavien ryhmä olisi koostunut enemmän perinteisesti ajattelevista ja pukeutuneista naisista, niin miten tulokset olisivat eronneet nyt saaduista. Minua alkoi prosessin aikana kiinnostamaan myös enemmän ja enemmän miesten asema ja sen muutokset. Monessa kohtaa sekä haastatteluissa, että tehdyissä tutkimuksissa korostettiin miesten heikentyntä asemaa. Esimerkiksi nämä olivat alueita, jotka jäivät minua kiinnostamaan ja ne olisivat oivallisia jatkotutkimusten aiheita.

Jos mietitään maahanmuuttaja nuorten asemaa yleisemmällä tasolla ja radikalisoitumisen sekä niiden ikävien tapahtumien kautta, joita esimerkiksi Pariisissa, Istanbulissa ja Brysselissä on lähiaikoina tapahtunut, voidaan miettiä kuinka suuri vaikutus yhteiskunnan toimintatavoilla ja toiseuttamisella tässä kaikessa on. Maahanmuuttajanuoret ovat vailla yhteisöä johon kuulua. Kuitenkin jokaisella ihmisellä on tarve kuulua johonkin, joten he hakevat itselleen viiteryhmää johon kuulua. Tämä tilanne on yksi tekijä, joka varmasti on osaltaan myös yksi radikalisoitumisen syitä. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajat, eivät välttämättä koe samalla tavoin, koska he ovat nähneet puutteet, joita kotimaassa oli, he tietävät miksi sieltä pois lähtivät ja osaavat näin ollen arvostaa niitä asioita, jotka ovat paremmin uudessa kotimaassa. Toisen polven maahanmuuttajilla tilanne voi olla hyvin toinen. He ovat jopa syntyneet uudessa maassa, käyneet koulunsa siellä, mutta eivät

kuitenkaan koe olevansa hyväksytyjä, eivätkä tunne kuuluvansa tähän yhteisöön. Samalla kertaa he ovat kuitenkin irtaantuneet omasta etnisestä yhteisöstään ja heidän tavoistaan, eivätkä näin ollen koe kuuluvansa myöskään heihin. Nämä nuoret voivat olla helposti puhuttavissa mukaan jopa radikaaliin toimintaan. Jotta voisimme vaikuttaa asioihin, meidän jokaisen täytyy miettiä sekä yksilötasolla että yhteiskunnan tasolla tapaamme kohdata ihmisiä. Nyt olisi oivallinen aika Suomessa pysähtyä miettimään keinoja, joiden avulla kantaväestö ja maahanmuuttajat pystyisivät elämään tasa-arvoisesti yhdessä, ja opetella hyväksymään ihmiset ihmisinä. Erityisen huolestuttavaa on se, että tutkimukseni mukaan nämä nuoret naiset suunnittelevat jopa Suomesta pois muuttoa sen vuoksi, että eivät tunne kuuluvansa tänne. Kyseessä on kuitenkin ryhmä, josta kolme neljästä oli asunut käytännössä koko elämänsä Suomessa. Kaikki olivat kouluttaneet itsensä ja tekevät töitä elantonsa eteen. Jos näillä ihmisillä ei ole mahdollisuutta tuntea olonsa hyväksytyksi, niin vielä paljon huonompi tilanne on heidän kohdallaan, jotka eivät saa koulujaan käytyä eivätkä pääse työelämään mukaan. Koska maahanmuuttajia lapsia ja nuoria on Suomessa koko ajan enemmän, olisi nyt mielestäni korkea aika tehostaa toimenpiteitä, joiden avulla näitä nuoria ihmisiä voidaan tukea elämänsä rakentamisessa Suomessa.

Maahanmuuttajista puhuttaessa mietitään aina sitä, miten he ovat kotoutuneet uuteen yhteiskuntaan. Mitä oikeastaan on kotoutuminen tai kotouttaminen? Emme voi yksipuolisesti arvioida ihmistä onko hän kotoutunut vai ei. Jos henkilö on opiskellut Suomessa, osaa täysin kielen, on työskennellyt sekä opintojen aikana että myös heti valmistumisen jälkeen, onko hän silloin kotoutunut? Moni sanoo varmasti että kyllä, nyt hän on osallinen tässä yhteiskunnassa, maksaa veronsa ja on yksi meistä. Kuitenkin tämän ihmisen oma kokemus on usein se, että hän on aina toinen. Mediasta saamme vastaanottaa koko ajan negatiivista uutisointia maahanmuuttajista, sosiaalinen media pursuaa maahanmuuttovastaista kirjoittelua sekä sen lisäksi kadulla kävellessäsi, sinun perääsi huudellaan. Onko yksilön tässä ilmapiirissä mahdollista kokea olevansa yksi meistä, kuuluvansa tähän yhteiskuntaan? Kotoutumiseen tarvitaan aitoa, tasavertaista kohtaamista, yksilöön tutustumista ja hänen arvostamistaan ihmisenä, rotuun, väriin tai uskontoon katsomatta. Se ei ole pelkästään siihen liittyviä yhteiskunnallisia rakenteita, kuten koulutoimi, sosiaalitoimi, terveystoimi ynnä muita sellaisia, vaan siihen tarvitaan ihan meidän jokaisen ihmisen panostusta ja toisen ihmisen arvostusta. Me jokainen voimme vaikuttaa omilla teoillamme siihen, millaisen maailman luomme ympärillemme.

Tätä tutkimusta tehdessäni olen elänyt vaihetta, jonka tulen muistamaan aina. Teemahaastatteluiden aikana käymäni keskustelut näiden nuorten somalinaisten kanssa, ovat jääneet lähtemättömästi mieleeni ja saaneet melkoisen myllerryksen aikaan päässäni. Olen käynyt läpi tunteita häpeästä melkein pä vihaan, kun olen haastatteluja lukenut yhä uudelleen ja uudelleen niitä litteroidessani ja analysoidessani. Välillä olen ajatellut, että haluaisin irtisanoutua tällaisesta yhteiskunnasta, joka kuvittelee, että joillain ihmisillä on suurempi oikeus elää ja olla kuin toisilla. Olen myös ollut erittäin yllättynyt siitä, kuinka monella muotoa, heille todellistuu toiseuden peilaama todellisuus. Tänä päivänä, demokraattisuuden, globalisaation ja tasa-arvon aikana, ihmiset joutuvat yhä kamppailemaan oikeudestaan elää ja saavuttaa tasavertaista kansalaisuutta. Vaikka olin lähtöasetelmana ajatellut, että ryhmä, jonka tutkimukseni kohteeksi valitsin, varmasti on jossain määrin joutunut kohtaamaan toiseuttamista ja alistamista, en voinut kuvitella sen voimallisuutta. Ihmiset, jotka ovat syntyneet Suomessa tai muuttaneet tänne lapsena, tuntevat olevansa näin ulkopuolisia suomalaisesta yhteiskunnasta ja saavat kuulla ja kokea sen säännöllisesti. Tulen aina olemaan kiitollinen näille neljälle rohkealle naiselle, jotka uskalsivat avoimesti kertoa elämästään ja kokemuksistaan. Te avasitte oven minulle täysin uuteen maailmaan!

LÄHTEET

Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi. 2002. Tulkintoja tytöistä. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 27. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki. 7-18.

Ahmed, Sara. Pelon politiikka. 2003. Teoksessa Lehtonen Mikko & Löytty Olli. (toim.) Erilaisuus. Vastapaino. Tampere. 189-212.

Andersson, Åsa. 2003. Inte samma lika. Identifikationer hos tonårsflickor i en multietnisk stadsdel. Symposion. Stockholm.

Backman, Jussi. 2010. Heidegger ja fenomenologian asia. Teoksessa Miettinen Timo, Pulkkinen Simo & taipale Joonas. (toim.) Fenomenologian ydinkysymyksiä. Helsinki University Press. Helsinki. 60-78.

Beauvoir de, Simone. 2000. Toinen sukupuoli. 4. painos. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Berns-McGown, Rima. 2013. I am Canadian. Challenging stereotypes about young somali canadians. IRRP Study. No.38, January.

Castel, Robert. 2013. Teoksessa: Lianos Michalis (toim.) Dangerous others, insecure societies. Fear and social division. Ashgate publishing Company. Burlington. 13-22.

Douglas, Mary. 2000. Puhtaus ja vaara. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Faist, Thomas. 2010. Diaspora and transnationalism. What kind of dance partners? Teoksessa Bauböck Rainer & Faist Thomas (toim.) Diaspora and Tansnationalism. Concepts, theories and methods. University Press. Amsterdam. 9-34.

Forsander, Annika. 2001. Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa Forsander Annika, Ekholm Elina & Hautaniemi Petri (toim.) Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Yliopistopaino. Helsinki. 31-56.

Eriksen, Thomas Hylland. 2004. Toista maata? Johdatus antropologiaan. Suomen Antropologinen seura. Gaudeamus. Helsinki.

Eskola, Jari. 2003. Tutkijan monet valinnat. Ihmettelyä laadullisen aineiston äärellä. Teoksessa Eskola, Jari & Pihlström, Sami (toim.). Ihmistä tutkimassa. Yhteiskuntatieteiden metodologian ajankohtaisia kysymyksiä. Kuopio University Press. Kuopio. 137-160.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Hall, Stuart. 1999. Identiteetti. Vastapaino. Tampere.

Haikkola, Lotta. 2010. Etnisyys, suomalaisuus ja ulkomaalaisuus toisen sukupolven luokittelussa. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki. 219-238.

Hautaniemi, Petri. 2001. Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa Forsander Annika, Ekholm Elina & Hautaniemi Petri (toim.). Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Yliopistopaino. Helsinki. 12-30.

Hautaniemi, Petri. 2004. Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 41. Hakapaino. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 1998. Teemahaastattelu. Yliopistopaino. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Helsinki.

Huttunen, Laura. 2004. Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Jokinen Arja, Huttunen Laura & Kulmala Anna (toim.). Puhua vastaan ja vaieta. neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus. Helsinki. 134-154.

Huttunen, Laura. 2005. Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Teoksessa Rastas Annika, Huttunen Laura & Löytty Olli (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Vastapaino. Tampere. 117-160.

Huttunen, Laura, Löytty, Olli & Rastas, Anna. 2005. Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja ylirajaisia suhteita. Teoksessa Rastas Anna, Huttunen Laura & Löytty Olli (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Vastapaino. Tampere. 16-40.

Isotalo, Anu. 2015. Mistä on hyvät tytöt tehty. Somalitytöt ja maineen merkitykset. Painosalama Oy. Turku.

Kaartinen, Marjo. 2004. Neekerikammo. Kirjoituksia vieraan pelosta. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Kleist, Nauja. 2007. Ambivalent encounters: Negotiating boundaries of Somaliness, Danishness and belonging. Teoksessa: Kusow, Abdi M. ja Bjork, Stephanie R. (toim.) From Mogadishu to Dixon: The Somali diaspora in a global context.

Kuortti, Joel. 2007. Jälkikoloniaalisia käännöksiä. Teoksessa Kuortti Joel, Lehtonen Mikko & Löytty Olli. Kolonialismin jäljet. Helsinki University Press. Helsinki. 11-26.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. 2009. Interviews. Learning the craft of qualitative research interviewing. Sage Publications, Inc.

Laine, Timo. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani. & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Juva. 28-45.

Lehtonen, Mikko. 2013. Vieraus ja viisaus. Teoksessa: Lehtonen Mikko, Löytty Olli & Ruuska Petri. Suomi toisin sanoen. Vastapaino. Tampere. 247-290

Lidskog, Rolf & Deniz, Fuat. 2009. –Socialt fenomen och politisk utmaning. Liber AB. Malmö.

Löytty, Olli. 2005. Toiseus. Teoksessa: Rastas Anna, Huttunen Laura & Löytty Olli. Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Vastapaino. Tampere. 161-183.

Marjeta, Maarit. 2001. Äidit ja tyttäret kahdessa kulttuurissa. Somalialaisnaiset, perhe ja muutos. Joensuu University Press. Saarijärvi.

Markkanen, Airi. 2003. Luonnollisesti. Etnografinen tutkimus romaninaisten elämäkulusta. Joensuun yliopistopaino. Joensuu.

Mubarak, Yusuf M., Nilsson, Eva & Saxen, Niklas. 2015. Suomen Somalit. Into Kustannus oy. Helsinki.

Mäkelä, Klaus. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa: Mäkelä Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Painokaari Oy. Helsinki. 42-61.

Niemelä, Heli. 2006. Somalialaisen ja suomalaisen nuoruuden risteyksessä. Teoksessa Martikainen Tuomas (toim.) Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki. 168-189.

Oksanen, Saara. 2010. Nuoret Somalilaiset sukupuolen ja etnisen identiteetin rajoja etsimässä. Teoksessa Martikainen Tuomas & Haikkola Lotta (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Hakapaino. Helsinki. 239-256.

Padgett, Deborah K. 1998. Qualitative methods in social work research. Challenges and rewards. Sage Publications, Inc. United States of America.

Phoenix, Aisha. 2011. Somali young women and hierarchies of belonging. Sage Publications and Young editorial group. 313-331.

Pulkkinen, Simo. 2010. Husslerin fenomenologinen menetelmä. Teoksessa: Miettinen Timo, Pulkkinen Simo & Taipale Joonas (toim.) Fenomenologian ydinkysymyksiä. Hakapaino. Helsinki. 25-44.

Rantonen, Eila. 1994. Länsimaisen estetiikan rasismi. Teoksessa: Kylmänen Marjo (toim.) Me ja muut. Vastapaino. Tampere. 131-154.

Rastas, Anna. 2005. Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa: Rastas Anna, Huttunen Laura & Löytty Olli (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Vastapaino. Tampere. 69-116.

Rastas, Anna. 2005. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteissa. Teoksessa Ruusuvuori Johanna & Tiittula Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 78-102.

Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere. 8-29.

Salasuo, Mikko. 2015. Tutkijat vastentahtoisten informanttien jäljillä. Teoksessa Häkkinen Antti & Salasuo Mikko (toim.) Salattu, hävetty, vaiettu. Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä. Vastapaino. Tampere. 163- 194.

Souto, Anne-Mari, Honkasalo, Veronika & Suurpää, Leena. 2015. Kuuntelemista, sanoittamista ja näkyväksi tekemistä. Tutkijat kiistellyn rasismien äärellä. Teoksessa Häkkinen Antti & Salasuo Mikko (toim.) Salattu, hävetty, vaiettu. Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä. Vastapaino. Tampere.

Tiilikainen, Marja. 2003. Arjen Islam. Somalainien elämää Suomessa. Vastapaino. Tampere.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Varjonen, Sirkku. 2013. Ulkopuolinen vai osallistuja? Identiteetit, ryhmäsuhteet ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa. Unigrafia, Helsinki.

Virtanen, Juha. Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 2006. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä. 149-214.

Vuori, Jaana. 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Keskinen Suvi, Vuori Jaana & Hirsiaho Anu (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampereen Yliopistopaino Oy. Tampere. 235-262.

Artikkelit:

Anis, M. Sosiaalityön tutkimuksen seuran kolumni 2/2016. Sähköisenä osoitteessa: [Sähttp://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/Ajankohtaista?id=76](http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/Ajankohtaista?id=76)

Hamdi S. Mohamed. 1999. Canadian Woman studies/Les Charies de la femme. Volyme 19, number 3. 52-57.

Helander Reetta: Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys 3/9/2015. Sähköisenä osoitteessa: [://europa.eu/eyd2015/fi/finnish-ngdo-platform-eu-kehys/stories/refugeecrisis](http://europa.eu/eyd2015/fi/finnish-ngdo-platform-eu-kehys/stories/refugeecrisis)

Kabir Nahid Afrose. Young Somalis in Austria, the UK and the Usa: An understanding of their identity and their sense of belonging. Journal of Muslim Minority Affairs. Vol. 34(3), 2014. 259-281.

Langellier, K. Performing somali identity in the diaspora. "Where I go I know who I am". Cultural Studies. Volume 24 issue 1, 2010. 66-94.

Salomonsson, K. Nya avhandlingar. Åsa Andersson: Inte samma lika. Identifikation hos tonårsflickor i en multietnisk stadsdel. RIG-Kulturhistorisk tidskrift, vol.88,nr.4, 2005. 223-226.

Tiilikainen, M. 2011. Somalialainen perhe –ja tapakulttuuri.
wanda.uef.fi/tkk/projektit/monikko

Elektronisetlähteet:

Fagioli-Ndlovu, M. 2015. Somalis in Europe. INTERACT Research Report 2015/12.
Saatavilla: www.cadmus.eui.eu/. Viitattu 28.4.2016.

<http://www.intermin.fi>. Viitattu 4.5.2016.

<http://www.pakolaisneuvonta.fi>. Viitattu 4.5.2016.

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/. Viitattu 17.3.2016.

Pystynen, Venla. 2016. Muslimiaktivisti Maryan Abdulkarim: ”Suomessa rasismista ja jopa rotuopista on tullut salonkikelpoista” Saatavilla: http://www.gloria.fi/artikkeli/ihmiset/muslimiaktivisti_maryan_abdulkarim_suomessa_rasismista_ja_jopa_rotuopista_on. Viitattu 18.4.2016.

Somalit Helsingissä. Open society foundations. 2014. Saatavilla: www.opensocietyfoundations.org/projects/home-europe. Viitattu 21.3.2016.

www.tilastokeskus.fi. Viitattu 17.3.2016

Lehdet:

Nurmi, Lauri (Pohjalainen 6.12.2015, 21): Suomalaisuus muuttuu, vaikka moni ei haluaisi.